

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 29.

Lördagen den 3 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 30—38 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 26 och 27.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av Markaryd—Veinge järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. statens
övertagande av
järnvägen
Hässleholm
—Markaryd
—Veinge.*

I en till riksdagen den 14 mars 1930 avlåten proposition, nr 253, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* besluta, att Markaryd—Veinge och Hässleholm—Markaryds järnvägar skulle av staten förvärfvas i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder, *dels* för statens förvärfvande av Hässleholm—Markaryds järnväg för budgetåret 1930/1931 under utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 525,000 kronor, *dels ock* höja den i förslaget till riksstat för budgetåret 1930/1931 under rubriken »E. Lånemedel» upptagna inkomstposten »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 323, av herrar *E. Berling* och *M. Kropp* och den andra inom andra kammaren, nr 522, av herr *K. Bergström* i Hälsingborg, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å de av herrar Berling och Kropp samt Bergström i Hälsingborg i ämnet väckta motionerna (I: 323 och II: 522), måtte

a) besluta, att Markaryd—Veinge och Hässleholm—Markaryds järnvägar skulle av staten förvärfvas i enlighet med de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 14 mars 1930 angivna grunder;

b) för statens förvärfvande av Hässleholm—Markaryds järnväg för budgetåret 1930/1931 under utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 525,000 kronor.

Herr **Berling**: Herr talman! Då jag begärt ordet i anledning av det föreliggande utskottsbetänkandet, så är det icke därför, att jag tror mig ha den ringaste utsikt att gentemot ett enhälligt statsutskott få kammaren med på avslagslinjen. Jag vill likväl, innan talmannens klubba faller för bifall till det kungliga förslaget, göra några erinringar.

Första kammarens protokoll 1930. Nr 29.

Ang. statens
övertagande av
järnvägen
Hässleholm
—Markaryd
—Veinge.
(Forts.)

Först vill jag betona, att motionärerna givetvis icke ha någonting att invända emot, att åtgärder i syfte att koncentrera och förbilliga järnvägsdriften vidtagas. Den strävan, som i detta avseende gör sig gällande och varom bl. a. järnvägsfusionsakkunnigas arbete vittnar, bör naturligtvis hälsas med den största tillfredsställelse. Emot förslaget till inköp av Hässleholm—Markaryds järnväg kan dock med fog invändningar göras och jag kan icke anse att de i motionen angivna skälen emot ett inköp blivit vederlagda.

Det föreslagna priset måste betecknas såsom varande för högt. Visserligen heter det i betänkandet, att de kontanta medel och förråd, som vid inköp tillfalla staten, representera ett sådant värde, att det verkliga priset understiger det betingade paripriset.

Hänsyn bör väl ändå tagas till aktiernas marknadsvärde. Det bör då påpekas, att aktier i järnvägsbolag med lika god förräntningsförmåga som Hässleholm—Markaryds icke betalas efter parikurs i den fria marknaden. Blekinge kustbanor, som sist utdelade 5 procent, ha sina aktier noterade i 60 kronor av nominellt 100. Karlskrona—Växjö har haft en utdelning av 6 procent. Deras aktievärde är 90 procent. Halmstad—Nässjö järnväg delar ut 7 procent; aktievärdet understiger pari. Hälsingborg—Hässleholms järnväg, vars senaste utdelning var 5 procent, har sina aktier noterade i 65 %.

Den sistnämnda järnvägen utgör ett exempel på, hur järnvägsaktier på några få år kunna starkt sjunka i pris. För cirka tre år sedan erbjöds Hälsingborgs stad att få köpa en större aktiepost i nämnda järnväg till en kurs av 97 procent. I dag köpas dessa aktier för ett pris, som icke utgör mera än två tredjedelar härav. Och ändå har Hälsingborg—Hässleholms järnväg icke betraktats som någon dålig järnväg.

Flera exempel skulle kunna anföras, som visa, att staten handlar synnerligen generöst, då den inlöser aktierna i Hässleholm—Markaryds järnväg till pari. Det kan i detta sammanhang nämnas att Halmstadsintresset i Markaryd—Veinge järnväg underhandlat med Hässleholm—Markaryd om inköp av aktiemajoriteten i sistnämnda järnväg. Även vid detta tillfälle begärde man pari, vilket pris Halmstadsrepresentanterna funno vara alldeles för högt. Då Halmstad skulle ha den största fördelen av, att en fusion komme till stånd, är ju detta avböjande av det begärda priset rätt så anmärkningsvärt.

Beträffande möjligheterna för staten att med ekonomisk fördel driva de båda järnvägarna är det åtskilligt, som tyder på, att man icke bör ställa allt för stora förhoppningar i detta avseende. Man fäster sig därvid främst vid de siffror, som av de sakkunniga anförts i sin utredning. Härav framgår, att man räknat med besparingar till belopp av 102,000 kronor, vilken summa av järnvägsstyrelsen betecknas såsom väl hög. Mot denna beräknade utgiftsminskning svara minskade inkomster med kronor 158,000, vilken summa efter hand kommer att ökas med cirka 14,000 på grund av ökade lönekostnader.

Utredningen visar alltså, att förlust skulle uppstå, för såvitt icke motsvarande trafikökning kan påräknas genom den minskning i transportavgifter, som en dylik införlivning skulle medföra. Järnvägsstyrelsen räknar också med, »att inkomstminskningen kan komma att något överväga de besparingar, som uppkomma, och de järnvägsekonomiska fördelar i övrigt, som vinnas vid en sammanslagning».

Det starkaste skälet för en sammanslagning med statens järnvägar är utan tvivel den taxesänkning, som bleve följden och varav trafikanterna skulle få nytta, men fråga är, om icke denna påtagliga fördel för de sistnämnda skulle kräva alltför stora ekonomiska uppoffringar från statens sida.

Beträffande de förhoppningar på en starkt ökad lokal- och samtrafik, som ha uttalats, bör det framhållas, att järnvägen går genom fattiga och glest bebyggda trakter med ringa industri, vadan någon väsentlig ökning i den lokala

trafiken knappast kan förväntas. Vad det andra slaget av trafik angår, så är det huvudsakligen transitotrafik, som förekommer. Nu lär det förhålla sig så, att dylika trafikfrågor regleras efter överenskomna grunder, därvid den billigaste transportvägen får företräde.

Vid bedömandet av denna fråga bör man också taga hänsyn till kostnaderna, för den händelse banorna skola sättas i fullt statsbanemässigt skick. Ifall en tyngre trafik skulle komma i fråga, måste säkerligen förbättringar på särskilt Veingebanan vidtagas. Spåret på denna bana består på en sträcka av 20 kilometer av 24 kilograms räls, vilken har legat ända sedan banans nybyggnad, alltså över 30 år. Upprepade rälsbrott ha förekommit under de senare åren.

Det har uppgivits, jag vet inte om ryktet talar sant, att man funderar på att dirigera godstågen Malmö—Göteborg över den nya statsbanelinjen, för att därigenom undvika stigningarna å Hallandsåsen vid Grevie. Skulle så vara tänkt, torde väl hela överbyggnaden få förstärkas och utökning av stationernas spår-system vidtagas.

I markaryd finnas t. ex. endast fria spår för tåg om cirka 25 vagnar, och förhållandet torde vara enahanda å övriga stationer. En utökning av bangården skulle medföra inlösen av dyrbar mark, nedrivning av byggnader och sannolikt uppförande av landsvägsviadukt. Möjligt är, att bron över Lagan skulle behöva förstärkas.

Någon utredning angående kostnaderna för att möta en större och tyngre trafik föreligger icke.

Herr talman! Jag har med det anförda velat understryka och komplettera vad som i motionen anförts emot ett statsinköp av Hässleholm—Markaryds järnväg och jag tillåter mig, oaktat jag väl inser det lönlösa däri, att yrka avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, vilket innebär bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr **Kobb**: Herr talman! Då jag har deltagit dels i detta ärendes föregående behandling i riksgäldskontoret och dels i dess behandling på statsutskottets fjärde avdelning, skall jag här be att få påpeka, att det mesta av vad den föregående ärade talaren nu anmärkt emot det förslag, som ursprungligen kommit från järnvägsstyrelsen om inköp av Hässleholm—Markaryds järnväg, redan varit känt för utskottet, som icke funnit någon anledning att närmare sysselsätta sig med dessa skäl. Här står ju påstående mot påstående. Vi ha nu hört motionären påstå, att allting kommer att bli mycket dyrare än vad man tror, under det att statens järnvägars representant, som dock verkställt en mycket ingående undersökning i frågan, har kommit till ett annat resultat och framhållit, att förslaget skulle vara till fördel för staten.

Under sådana förhållanden skall jag endast med dessa korta ord be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Borell**: Herr talman, mina herrar! Jag skall till vad som yttrades av den siste ärade talaren endast lägga några ord.

Motionärerna grunda sitt avslagsyrkande på huvudsakligen två olika skäl. Det ena är, att det av Hässleholm—Markarydsbanan begärda priset på aktierna skulle vara för högt. Det andra är, att om staten inlöser denna bana och övertar Markaryd—Veingebanan, skulle de besparingar, som uppkomma genom en sammanslagning, motverkas genom den minskning av inkomsterna, som uppkommer genom taxenedsättningar, och på grund av de ökade utgifter i andra hänseenden, exempelvis i fråga om löner, som skulle uppkomma vid den sålunda bildade nya statsbanan. Nackdelarna skulle sålunda icke uppvägas av de fördelar av direkt eller indirekt art, som en statsbanedrift på dessa järnvägar skulle medföra.

Ang. statens
övertagande av
järnvägen
Hässleholm
—Markaryd
—Veinge.
(Forts.)

Ang. statens
övertagande av
järnvägen
Hässleholm
—Markaryd
—Veinge.
(Forts.)

Vad då först beträffar frågan om priset på Hässleholm—Markarydsbanans aktier, är det visserligen sant, att detta pris icke är lågt, men det är dock fullt ekonomiskt försvarligt. De tillgångar, som därigenom övertagas av staten, äro enligt en låg beräkning av större värde än det belopp, som staten skulle utge för dessa aktier, och i själva verket kommer inköpspriset för aktierna att ligga under pari. I varje fall ligger det väsentligt under det inlösningspris, som skulle uppkomma, därest koncessionsbestämmelserna i fråga om statsinlösen skulle tillämpas, och även väsentligt under det inlösningspris, som uppgörelsevis är medgivet av Hässleholm—Markarydsbanans bolag.

Vad så beträffar de ekonomiska fördelar, som skulle vinnas genom den föreslagna sammanslagningen, är det visserligen sant, att inkomstminskningar och vissa utgifter för statsbanedriften skulle i någon mån överstiga de besparingar, som kunna vinnas genom sammanslagning av de båda järnvägarna. Tyngdpunkten ligger sålunda här i de indirekta fördelarna. Dessa ha nu motionärerna sökt förringa. Dels säga motionärerna, att den ökade trafik, som kan uppkomma, icke torde vara väsentlig — de medgiva dock i alla fall, att en viss ökad trafik kan förväntas. Det är naturligtvis omöjligt att säga, av vilken omfattning en sådan trafikökning kan komma att bli, men det är väl uppenbart, att särskilt vad lokaltrafiken beträffar denna måste stimuleras genom en så väsentlig taxenedsättning som den, vilken här kommer i fråga.

Den värsta konkurrenten för de mindre banorna är ju automobiltrafiken, och det blir naturligtvis vida lättare att konkurrera med denna efter en verkställd rätt betydande taxenedsättning.

Vad vidare samtrafiken beträffar säga motionärerna, att någon väsentlig ökning av sådan trafik icke är att räkna med, enär sammanslagningen av de båda banorna ej kan leda till ändring i de fastställda trafikvägarna. Nej, det är uppenbart. Men det är inte detta, som här är i fråga. Utan här uppkommer den förmånen för staten, att staten för transporter på egna banor exempelvis från Malmö eller södra Skåne i övrigt till Göteborg får tillfälle att välja mellan två olika vägar. Nu måste denna trafik, om den skall gå på statsbanor, gå Västkustbanan. Det är, som den förste ärade talaren erinrade om, förenat med rätt betydande svårigheter och rätt betydande kostnader att draga de tunga godstågen från södra Skåne på Västkustbanan över den i terränghänseende mycket besvärliga Hallandsåsen. Det uppstår också andra svårigheter på grund därav, att trafiken på Västkustbanan är betydande, såväl av person- som godstrafik. Det är ett betydande intresse att kunna avlasta denna trafik genom att draga de tunga godstågen över Hässleholm—Veinge och till Västkustbanan. Huru stora förbättringsarbeten som möjligen kunna komma att erfordras på denna bana för att ge någon större omfattning åt denna godstrafik, är, som den ärade talaren sade, icke direkt beräknat, men från järnvägsstyrelsens sida anses möjligheten att avlasta Västkustbanan dock vara en faktor att räkna med.

Jag vill tillägga en synpunkt, som kanske icke förut varit beaktad. Det är, att fördelen av att kunna dirigera godstrafiken på nyss nämnda sätt blir vida större när, som man kan antaga, järnvägslinjen Stockholm—Malmö blivit elektrifierad. Då blir det av ännu större fördel att med de billigare transportmedel, som den elektrifierade järnvägsdriften medför, taga den tunga godstrafiken på den av mig nu omförmälda vägen över Hässleholm till Västkustbanan.

Vad sedan beträffar den vinst, som uppkommer genom en lättare dirigering av tomvagnstrafiken, ha motionärerna endast talat om den transport av tomvagnar, som äger rum mellan de enskilda järnvägarna och statens järnvägar. Men det är inte alls detta det här är fråga om utan allenast om statens järnvägars egna tomvagnar, vilka genom den nya statsbaneförbindelsen i åtskil-

liga fall kunna transporteras på kortare väg och på mindre tid än nu är fallet, vilket givetvis medför såväl kostnadsbesparing som ökad möjlighet att bättre utnyttja vagnparken för befraktningsändamål.

Jag skall taga ett enda exempel. Om det råder brist, vilket ofta är fallet, på tomvagnar i Småland, och ett överskott av tomvagnar finns i Göteborg, måste man nu, om bristen på tomvagnar är särskilt accentuerad till södra Småland, antingen draga tomvagnar från Göteborg den långa vägen över Falköping och vidare ner till stationerna i södra Småland eller också den andra icke mindre långa omvägen över Malmö och vidare upp till Småland. En väsentlig förbättring i detta hänseende skulle kunna uppkomma, om man kunde taga dem på en statsbanelinje över Veinge—Markaryd—Hässleholm. Med andra ord: de indirekta fördelar, som kunna vinnas genom sammanslagning och förstatligande av ifrågavarande banor, torde vara av den valör, att de fullt berättiga till nu ifrågavarande åtgärd från statens sida.

Det har visat sig under denna riksdag, att lokala och andra intressen rest hinder i vägen för ett förnuftigt ordnande av vissa järnvägsproblem genom ett sammanförande till större enheter av nu söndersplittrade och var för sig knappast ekonomiskt berättigade banor. Under fusionsakkunnigas arbete har man påpekat, hurusom särskilt i Skåne mycket stora fördelar i ekonomiskt intresse skulle vinnas genom vissa fusioner. Underhandlingarna ha emellertid icke lett till något påtagligt resultat, huvudsakligen beroende på, att de lokala handels-, hamn- och personintressena ställt sig hindrande i vägen. Det vore att beklaga, om icke riksdagen i fortsättningen i fråga om fusioner bättre än hittills beaktade de förmåner, som kunna vinnas genom sådana. Här är ett sådant förslag, som enligt min mening ur allmän synpunkt är fördelaktigt och bör antagas, och jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville bifalla utskottets förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av väckt motion om uppförande av ett badhus med samlingslokal vid Åkers krutbruk.

Uti en inom andra kammaren av herr *E. Andersson* i Stockholm väckt motion, nr 18, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen för uppförande av ett badhus med samlingslokal vid Åkers krutbruk måtte anvisa ett anslag av 47,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att herr Anderssons i Stockholm förevarande motion (II: 18) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Samuelson: Herr talman! Jag skall tillåta mig att säga ett par ord med anledning av det föreliggande utlåtandet.

Jag erinrar om, att utskottet här har erkänt, i varje fall i princip, att behov torde föreligga för uppförande av ett varmbadhus vid Åkers krutbruk. Jag erinrar vidare om arten av det arbete, som de här sysselsatta arbetarna ha; de arbeta nämligen som bekant med frätande syror, vilket gör att det är nödvändigare för dem än för andra arbetare att verkligen ha tillgång till *varmbad*. De måste nu sörja för de ofrånkomliga hygieniska behoven på det sättet, att

*Ang. statens
övertagande av
järnvägen
Hässleholm
—Markaryd
—Veinge.
(Forts.)*

*Om
uppförande av
ett badhus vid
Åkers
krutbruk.*

Om
uppförande av
ett badhus vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

de på sin arbetsplats värma upp vatten och där tvätta sig rena; de måste nämligen dagligen tvätta sig över hela kroppen för att icke förstöra sängkläder och sådant i sina hem.

Jag erinrar vidare om, att i närheten av Åkers krutbruk har en privat arbetsgivare, som sysslar med samma produktion, som staten här gör, ansett det vara nödvändigt att uppföra ett varmbadhus för de arbetare, som han har i sin tjänst. Det synes då, som om staten, mönsterarbetsgivaren, inte borde lunka efter de privata arbetsgivarna. Den borde i varje fall försöka hålla jämn takt med de privata företagare, som ansett det vara sin skyldighet att sörja för så pass enkla och naturliga behov, som att arbetarna skola kunna tvätta sig ordentligt rena efter arbetet, när det är så beskaffat som detta.

Jag tror, att man med anledning av dessa förhållanden borde ha tagit något annorlunda på denna uppgift än vad utskottet här gjort. Här har utskottet i princip ställt sig mycket välvilligt till kravet, men påstår, att för närvarande torde ärendet icke föreligga i det skick, att man kan tillstyrka anvisande av medel. Det skulle vara mycket intressant att höra, varför icke detta ärende för närvarande torde föreligga i det skick, att medel icke skulle kunna beviljas. Jag måste ju säga, att de kommunistiska motionärerna i allmänhet icke bruka göra så pass vidlyftiga utredningar som ju ändå motionären med avseende på denna fråga har gjort, vilket skett i fullt samförstånd med arbetarna på platsen. Arbetarna på platsen ha i många år petitionerat och arbetat för att få ett badhus och även för att få en samlingslokal på platsen, vilket också är ett mycket nära liggande behov. Myndigheterna ha ställt sig, såsom framgår av handlingarna i ärendet, mycket välvilliga till saken, och det föreligger i själva verket en ganska noggrann utredning, en utredning även beträffande kostnaderna och till och med detaljkostnaderna, vilken motionären tagit in i sin motion.

Jag misstänker, att när utskottet talar om, att ärendet för närvarande icke föreligger i det skick, att det bör beviljas några medel, så är det ingenting annat än den omständigheten, att motionären råkar vara en kommunist, som gör, att detta ärende för närvarande icke anses vara så moget, att det kunnat få statsutskottets rekommendation.

Jag skall vidare be att få säga ytterligare några ord om den andra fråga, i vilken motionären också framlagt förslag, nämligen byggandet av en samlingslokal. Hittills ha de visserligen rätt fåtaliga arbetarna på platsen fått nöja sig med att ha en enrumslägenhet, där de samlats för att hålla sina möten och där de sammanträtt för sin studieverksamhet i studiecirklarna. En gymnastikförening bildades för någon tid sedan, men måste lägga ned verksamheten på grund av att det inte fanns någon lokal att bedriva gymnastik i. För närvarande använder man skollokalerna för sina möten och för sina studiecirklar, men det säger sig ju självt, att skolan icke lämpligen kan upplåtas på andra tider av året än då ingen skolgång pågår, alltså på sommaren. Men det är ju på vintern, som arbetarna som mest ha behov av sitt föreningsliv och som de framför allt ha behov av gymnastik och fysiska övningar för sitt välbefinnande. Jag förmodar ändå, att herrarna i statsutskottet anse detta vara nödvändigt för denna kategori av arbetare.

Jag anser alltså, att man i varje fall från det höga statsutskottets sida borde ha kunnat kosta på sig ett meddelande i motiveringen, varför man anser, att den föreliggande motionen icke bör bifallas. Vi få väl hoppas, att man i debatten här kan ge ett skäl för denna ståndpunkt.

Jag skall emellertid, herr talman, be att få framställa det yrkandet, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1931 års riksdag angående anslag till uppförande vid Åkers krutbruk av en byggnad, inrymmande varmbadhus och samlingslokal.

Herr Widell: Herr talman! Då detta ärende, såvitt vi kunnat finna i statsutskottet, icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, men det ligger i sakens natur, att frågor sådana som denna närmast böra prövas av Kungl. Maj:t, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka motionen. Jag kan försäkra, att frågan om vem som varit motionär icke spelat någon som helst roll. Därest Kungl. Maj:t framlägger ett förslag i denna riktning, antar jag, att det kommer att bli föremål för en välvillig behandling vid en kommande riksdag.

*Om
uppförande av
ett badhus vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)*

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Samuelson*, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1931 års riksdag angående anslag till uppförande vid Åkers krutbruk av en byggnad, inrymmande varmbadhus och samlingslokal.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 125, i anledning av väckt motion om efterskänkande av viss del utav byggmästaren K. H. Harlings stärbhusdelägare åliggande betalningsskyldighet till kronan; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till arbetsrådet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fögderiförvaltningarna m. m.

*Anslag till
fögderiförvaltningarna m. m.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 107 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) nedsätta det ordinarie förslagsanslaget till fögderiförvaltningarna, nu 2.375.000 kronor, med 25.000 kronor till 2.350.000 kronor;

b) höja det ordinarie förslagsanslaget till vikariatsersättningar vid fögderiförvaltningarna, nu 160.000 kronor, med 110.000 kronor till 270.000 kronor;

c) förklara hinder icke möta för användande av sistnämnda anslag till bestridande av ersättning åt vikarie vid ledighet för befattningshavare vid fögderiförvaltningarna jämväl av annan anledning än semester och sjukdom; samt

d) godkänna de i statsrådsprotokollet över socialärenden den 31 januari 1930 förordade grunder för beredande av semester åt landsfiskalerna m. m.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman! Från länsstyrelse- och landstatshåll skall förbehållslöst medgivas, att de förändringar, som äro omförmälda eller föreslagna i propositionen och tillstyrkta av utskottet, innehålla avsevärda förbättringar. Jag tänker då särskilt på, att den gamla och mycket behjvansvärda frågan om landsfiskalernas semester enligt utskottets förslag kommer att vinna en lösning. Jag vill endast med avseende på semestern anmärka, att svårigheterna att få lämpliga och kompetenta vikarier kunna vara så stora, att landsfiskalerna lätteligen komma att gå miste om den dem tilltänkta för-

Anslag till
fogderiförvalt-
ningarna m. m.
(Forts.)

månen, vilken ju tillika genom tvånget att uttaga semester skulle tjäna till kontroll från det allmännas synpunkt. Det är att hoppas, att i de närmare bestämmelser, som enligt förslaget Kungl. Maj:t skall äga utfärda beträffande semester, det så mycket som möjligt skall rådas bot för sådana missförhållanden.

Men, herr talman, i detta sammanhang kan jag icke underlåta att anföra ett bekymmer, som väckts genom den i mycket förmånliga kungörelsen av januari om landsfiskalernas skyldighet att avstå avlöning vid tjänstledighet. Såvitt jag kan läsa denna kungörelse rätt, blir följden av densamma den, att en landsfiskal, som åtnjuter tjänstledighet för uppdrag t. ex. såsom taxeringsnämndsordförande, då måste avstå hela sin lön. Det är ju bekant, eller borde åtminstone vara bekant, att det på många håll i riket råder stora svårigheter att få kompetenta och lämpliga taxeringsnämndsordförande, så att länsstyrelserna, alls icke för att gynna landsfiskalerna utan i beskattningens intresse, ansett sig nödsakade att förordna landsfiskaler till ordförande i taxeringsnämnderna. Det belopp, som årligen anvisas som ersättning åt taxeringsnämndsordförande och kronombud i taxeringsnämnderna, är emellertid ingalunda så stort, att man därigenom kan hålla landsfiskalerna skadeslösa för den avsevärda förlust, som de genom tjänstledighet för ett sådant uppdrag skulle lida. Det är därför att befara, att för framtiden inga landsfiskaler vilja åtaga sig dylika uppdrag.

Detta skulle efter mitt förmenande vara till stor skada. Det behövs verkligen icke en mycket minskad effektivitet i taxeringsnämndernas verksamhet, för att den för kronan därigenom uppkomna förlusten många gånger om skall överstiga den besparing, som göres genom att landsfiskalens lön, ifall han kommer att tjänstgöra på detta sätt, under tiden indrages.

Vad tjänstledighetsavdragen i övrigt angår är mindre att säga, därför att här i viss mån en kompensering sker genom de nya bestämmelserna om semester och genom att man nu icke ens på papperet har kvar den hittillsvarande möjligheten, att vikarier skulle ha mera än landsfiskalernas hela avlöning, d. v. s. att landsfiskalen förutsattes skola avstå så att säga mer än hela sin lön, vilket ju är orimligt. Men beträffande sådana uppdrag som taxeringsnämndsavdragen är det efter min erfarenhet, och jag tror efter flera andra landshövdingars erfarenhet, synnerligen bekymmersamt, om man faktiskt blir avskuren från möjligheten att, när inga andra lämpliga och villiga taxeringsnämndsordförande stå till buds, förordna landsfiskalerna. Det är så, att den bestämmelse i januarikungörelsen, som talar om möjlighet att låta landsfiskalerna behålla en viss del av sina förmåner endast när det är fråga om tjänstledighet, som avses i litt. A—C, medför, att de, när de taga tjänstledighet enligt litt. D för att åtaga sig taxeringsnämndsavdrag, icke kunna få behålla något.

Vad jag nu anfört är ju icke av beskaffenhet att föranleda något yrkande med avseende på den föreliggande frågan, men jag har ansett mig skyldig att icke låta detta tillfälle gå förbi utan att fästa uppmärksamheten på vissa konsekvenser av den ordning, som nu dels är genomförd, dels står i begrepp att genomföras.

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! I princip kan jag icke annat än dela de betänkligheter, som den siste talaren uttryckte i denna fråga. Jag är tyvärr icke i tillfälle att i detalj gå in på den kungörelse han här berörde, därför att jag för tillfället icke har den till hands. Emellertid skall all möjlig uppmärksamhet ägnas denna fråga och de lättnader, som äro möjliga, beredas under den tid, som förlöper, till dess en definitiv lönereglering kan komma att på grund av lönekommitténs utredningar bliva genomförd. Man måste självfallet sträva efter att få denna fråga löst så snart och så tillfredsställande som möjligt. I det läge, vari detta ärende nu på grund av vad som inträffat och som

av den siste ärade talaren berörts har råkat, tror jag, att det icke varit möjligt att göra annat än vad som nu har skett.

*Anslag till
fjögderiförvalt-
ningarna m.m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss årlig ledighet för häradsskrivarna;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att med Danmark träffa överenskommelse beträffande isbrytningen i Öresund samt vissa angränsande farvatten jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 131, i anledning av väckta motioner om bidrag till anordnande av bostad åt provinsialläkaren i Gysinge distrikt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövandet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. tobaks-
monopolet.*

I en den 28 februari 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 195, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med propositionen bifogat förslag till sådant avtal;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med vid propositionen fogat förslag till sådant avtal;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent;

dels ock besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget.

Till utskottet hade jämväl överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 312, av herr *Reuterskiöld*, samt

inom andra kammaren:

nr 486, av herr *Vougt m. fl.*,

nr 498, av herr *Lithander*,

nr 499, av herr *Lithander*,

nr 500, av herr *Lithander*,

*Ang. tobaks-
monopolet.*
(*Forta.*)

nr 501, av herr *Lithander*,
nr 502, av herr *Lithander*,
nr 503, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, likalydande med motionen nr 312
i första kammaren,
nr 505, av herr *Magnusson* i Kalmar, och
nr 507 av herr *Ljunggren*.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 195, icke kunnat, såvitt anginge med propositionen framlagda förslag till avtal, av riksdagen i oförändrat skick bifallas,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med ett i betänkandet infört såsom utskottets förslag betecknat förslag till avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med ett i betänkandet infört, såsom utskottets förslag betecknat förslag till avtal angående preferensaktiekapitalet i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent;

4) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget;

B) att de i anledning av förevarande proposition nr 195 väckta motionerna I: 312 samt II: 486, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 505 och 507, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt samt förut i betänkandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid det under punkten A 1) framställda avtalsförslaget fanns såsom bilaga fogat ett i § 2 av samma avtalsförslag omförmält förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

Angående sättet för betänkandets föredragning yttrade

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad: I avseende å föredragningen av föreliggande betänkande får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna A 1) och A 2) på det sätt, att först föredrages utskottets avtalsförslag paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att näst före § 2 i det under punkten A 1) framställda avtalsförslaget behandlas utskottets förslag till de i sagda paragraf avsedda ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, vilket förslag föredrages paragrafvis, och där så erfordras, momentvis;

att vid behandling av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att förslagens text ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A 1).

Utskottets förslag till artal angående utöändet av statens tobaksmonopol.

*Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)*

§ 1.

Denna paragraf lydde:

Med föränledande av 1 § i förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket upplåter Kungl. Maj:t å statens vägnar härmed för en tid av sex år från och med den 1 januari 1931 till och med den 31 december 1936 åt bolaget utöändet av staten uteslutande tillkommande rättighet att i riket tillverka tobaksvaror med de rättigheter och skyldigheter, som därmed följa, och med iakttagande av de undantag och begränsningar, som i nyssnämnda förordning stadgas. För upplåtelsen skola i övrigt följande villkor gälla.

Herr statsrådet **Dahl**: Herr talman! Som kammaren har funnit, har bevillningsutskottet i det stora hela godtagit Kungl. Maj:ts proposition. Emellertid har utskottet föreslagit vissa ändringar, somliga av mindre betydelse, andra däremot av ganska vägande innehåll. Jag skulle icke vara uppriktig, om jag underlåte att säga, att enligt min mening förändringarna icke innefatta förbättringar. Jag skall icke gå till en alltför detaljerad granskning av dessa förändringar utan skall väsentligen uppehålla mig vid två punkter.

Den första och viktigaste förändringen avser revisionens anordnande. Som kammaren behagade erinra sig, hade på sin tid den s. k. monopolkontrollutredningen föreslagit, att revisionen skulle så sammansättas, att riksdagens kamrar utsåge vardera en revisor, Kungl. Maj:t två revisorer, av vilka den ene ordförande i revisionen och den andre s. k. jourhavande revisor, och slutligen bolagsstämman en revisor, sålunda inalles fem. Med hänsyn till den kritik mot riksdagens direkta deltagande i utseendet av revisorer, som yppade sig, har propositionen stannat vid att gå den medelvägen att föreslå, att det skulle tillkomma riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige att utse vardera en revisor och Kungl. Maj:t liksom utredningsmännen hade föreslagit, två, ordförande och jourhavande revisor, samt bolagsstämman en, således fortfarande fem. Nu har utskottet föreslagit, att det skulle tillkomma elektorerna för utseende av riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige att utse tre revisorer, Kungl. Maj:t en revisor och bolagsstämman en revisor.

Ur två särskilda synpunkter är enligt min mening denna anordning föga tillfredsställande. Den medelväg, som utskottet tror sig hava lyckligen funnit genom att anförtro valet av tre revisorer åt dessa elektorer, anser jag för min del icke vara ändamålsenlig. Dessa elektorer utses ju med alldeles speciellt uppdrag. Jag anser, att denna utväg är sämre än både den, som monopolkontrollutredningen hade föreslagit, och Kungl. Maj:ts förslag. Skall jag för min del välja mellan monopolkontrollutredningens förslag och utskottets, ställer jag mig obetingat på utredningens förslag att låta riksdagens kamrar välja direkt. Då bleve i alla fall valet föremål för ett annat övervägande inom partiernas ledning än vad som kan tänkas bliva fallet, när dessa elektorer skulle gå till sitt värv. Jag har emellertid kommit till den uppfattningen, att det vore ändamålsenligast, om man överhuvud taget skall låta riksdagen anknytas till denna revisionsanordning, att låta riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige förrätta valet. Där sitta personer med allmän insikt i näringslivet och i ekonomiska frågor, och även övriga allmänna synpunkter skulle därvid komma till beaktande på tillfredsställande sätt. Jag tror, att det skulle vara synnerligen lyckligt, om man bibehölle denna anordning.

Den förändring, som vidtagits därutinnan, att Kungl. Maj:ts rätt att utse

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

ordförande blivit avkopplad, anser jag också vara en given försämring. Just den permanens och kontinuitet i revisionens ledning, som man avsåg att ernå genom att anförtro ordförandevallet åt Kungl. Maj:t, kommer här att saknas. Jag tror ej, att man i allmänhet får räkna med att den auktoriserade revisor, som Kungl. Maj:t skulle utse, besutte de förutsättningar, som fordras för att leda revisionsarbetet. Att någon av de växlande riksdagsrevisorerna skulle komma att fungera som ordförande, tror jag icke skulle vara så lämpligt. Jag tillåter mig därför att uttrycka den förhoppningen, att oaktat utskottet så pass enigt, som fallet är, har godtagit detta nya uppslag, kammaren ville taga under allvarligt övervägande, huruvida det icke vore ändamålsenligt att på denna punkt följa Kungl. Maj:ts förslag.

I en annan del har i utskottet vidtagits en ändring, som är ganska betydelsefull. Som kammaren behagade erinra sig, är för närvarande utdelningsrätten för aktierna beträffande stamaktierna obunden, medan den är på visst sätt proportionerad beträffande preferensaktierna. Nu föreslår utskottet, att alla aktier skola likställas vid utdelning, och denna skall begränsas till fem procent. Det blir således på det stamaktiekapital, 29 miljoner kronor, som staten äger, ett ganska ringa utdelningsbelopp eller 1,450,000 kronor på monolets stora omsättning. Att hålla en prispolitik, som resulterar i en dylik begränsad vinst, är givetvis icke möjligt. Det finner också utskottet vara antagligt och har därför funnit på att i stället överföra överskjutande vinstmedel till en vinst- och prisregleringsfond, som då skall kunna användas i erforderlig omfattning för att reglera vinsten och även för reglering av bolagets priser. Jag tror, att denna anordning icke är ändamålsenlig, och jag tror tillika, att den är ganska överflödig. Motiveringen för den finner man ju i utlåtandet. Det är, att man skulle betaga Kungl. Maj:t möjligheten att genom direktiv till monolet på utdelningsvägen taga ut medel ur denna rörelse, och man erinrar om att vad som här bör tillgodokomma statsregleringen bör bestämmas i skatteväg. Allmänt sett är ju denna erinran riktig, men man har vid sidan härom och med hänsyn till affärsmässigheten i detta stora och omfattande företag funnit det vara i sin ordning, att även en del av intäkten på rörelsen kommer staten till godo i form av utdelning. Utskottet bibehåller ju också denna form, ty utskottet föreslår i alla fall, att fem procent skall tillkomma statsverket i form av utdelning.

Här må emellertid vara hur som helst. Såvitt det rör en särskild detalj, anser jag det dock vara synnerligen olyckligt, om utskottets hemställan blir godtagen. Det gäller fastläsandet av utdelningen på preferensaktierna till fem procent. Här har propositionen upptagit en räntesats av sex procent med hänsyn till önskvärdheten därav, att de blivande innehavarna av dessa aktier icke skulle behöva vidkännas någon personlig uppoffring, när de behöva belåna aktierna. Det enskilda intresset i detta företag skulle ju organiseras på så sätt, att det skulle tillkomma Kungl. Maj:t att utse vissa enskilda medborgare med förutsättningar att ägna intresse och kunnsighet åt denna rörelse, vilka skulle ingå som aktieägare. Det är ett belopp av 1 miljon kronor, som skulle delas på preferensaktieägarna. Man kan ju icke gärna röra sig med en alltför stor krets av sådana. De skola sammanträda och hava gemensamma överläggningar om olika spörsmål, som skola förekomma på bolagsstämma o. s. v. Jag har tänkt mig, att man icke gärna kan räkna med ett större antal än 40. Om man godkänner denna förutsättning, kommer man till en kapitalplacering av 25,000 kronor per man. Nu säger utskottet, att »då hinder säkerligen icke borde möta för aktiernas placering hos lämpliga personer även med en något lägre utdelning, har utskottet föreslagit, att denna begränsas till 5 procent». Det är hela motiveringen. Men jag tror, att det just är denna förutsättning, som klickar. Det är väl inte meningen, att man skall utse aktie-

ägarna med hänsyn till deras kapitalstyrka. Skall man utse personer, som ha lust att taga dessa säkra femprocentspapper lika gärna som de placera sina pengar i obligationer, kan man resonera på detta sätt. Men här är det meningen att utvälja ett antal personer, som ha vissa allmänna ekonomiska och sociala intressen och synpunkter på denna fråga. Om dem kan man icke förutsätta, att de utan vidare kunna lägga ned 25,000 kronor i dessa aktier. Man kan icke manövrera med dem som med andra papper, ty de få icke säljas utan Kungl. Maj:ts medgivande. Man måste således förutsätta, att dessa aktieägare i stor utsträckning komma att belåna sina aktier. När aktiebelåningsräntan, såsom för ögonblicket, är 5 procent, blir det ju ingen förlust, men man kan icke räkna med ett sådant extra ordinärt ränteläge, när man skall vidtaga ett arrangemang, avsett att vara i sex år som det här ifrågavarande. Enligt uppgift, som lämnats mig från riksbanken, har medellåneräntan för aktielån under de sista fem åren utgjort 5.625 procent, således närmare 6 procent än 5 procent. Man kan icke begära, att medborgare, som på detta sätt träda till, oavsett att de ha besvär och kostnader för resor till bolagsstämmorna o. s. v., till på köpet skola satsa pengar. Vilken finansminister det än blir, som skulle organisera ifrågavarande företag efter utskottets riktlinjer, så kommer han efter min övertygelse att gå bet på uppgiften. Jag kan underrätta kammaren om, att jag under hand fått meddelande från stamaktieägare i Vin- & spritcentralen om, att de icke äro villiga att finna sig i de villkor, som utskottet föreslagit, utan vilja lämna tillbaka sina aktier. Jag är övertygad om, att det skall möta avgörande svårigheter att finna önskvärda personer, som äro villiga att övertaga ifrågavarande aktier. Jag förstår icke denna småaktighet från utskottets sida. Det gäller för tobaksmonopolet 10,000 kronor och för Vin- & spritcentralen 4,000 kronor, alltså för båda företagen 14,000 kronor. I förhållande till den ofantliga omslutningen är det en ytterligt ringa penning. Detta är en högst malplacerad sparsamhet, och jag vill bestämt vädja till kammaren att åtminstone på denna punkt icke följa utskottet. Jag gör det verkligen icke av någon ambitiös omtanke om att vinna bifall för Kungl. Maj:ts proposition. Så länge har jag varit riksdagsman, att jag vet, att man får tåla prutning på alla kanter, men här gäller det en rent praktisk fråga, där man kommer att möta betydande svårigheter, om utskottets enligt min mening mycket obetänkta förslag här skulle godtagas.

Med dessa erinringar, mina herrar, har jag endast att förklara, att de jämkningar, som utskottet i övrigt har föreslagit, såvitt jag har kunnat finna, icke äro av den beskaffenhet, att de skulle vålla några särskilda svårigheter, men jag tillåter mig uttrycka den önskan, att kammaren i de två punkter, som jag här berört, om möjligt ville följa Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Herr statsrådet behagade yttra, att han ej ansåg, att den behandling, som ifrågavarande propositioner undergått i utskottet, hade lett till någon förbättring utan snarare tvärtom. Jag är mycket ledsen, att han fått denna uppfattning. Jag tycker dock, att vi inom utskottet sökt göra vårt bästa för att nå bästa möjliga resultat. Men man har ju icke enbart haft Kungl. Maj:ts proposition att taga hänsyn till, utan det har även väckts en hel del motioner, som det också gällt att försöka kryssa sig mellan för att man skulle komma till ett någorlunda rimligt resultat. Jag tror dock icke, att det kan sägas, att vi ha försökt att tillägga riksdagen större makt, än vad Kungl. Maj:t har avsett i sin proposition, utan jag påstår, att förhållandet är det rakt motsatta. Som exempel därpå ber jag att få erinra om, att i den paragraf i avtalet, som innehåller bestämmelser om direktörsrådet, finnas i Kungl. Maj:ts proposition ganska detaljerade anvisningar om, hur detta direktörsråd skall organiseras och vad det skall ha att ut-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

rätta. Inom utskottet ha vi kommit till den bestämda uppfattningen, att man icke borde utse och giva direktiv åt någon understyrelse i monopolföretagen, utan att ansvaret för dessa företags skötsel bör ligga på styrelsen i sin helhet. Om styrelsen sedermera finner det vara riktigt med hänsyn till arbetets praktiska utförande att ha ett arbetsutskott eller direktörsråd, bör det ankomma på styrelsen att på detta direktörsråd lägga den befogenhet, som enligt styrelsens åsikt bör tillkomma det. Jag anser detta vara en förbättring och finner det gå i en alldeles motsatt riktning mot vad som här antydde, nämligen att man icke vill, att riksdagen skall giva några detaljerade anvisningar angående företagens skötsel.

Samma förhållande är det, när det gäller aktieägarna. Det har varit olika förslag uppe. Ursprungligen var det så, att försäkringsbolagen — det var utredningsmännen som kommo med det förslaget — skulle vara aktieägare, och sedermera har det ju varit uppe även andra förslag. Justitierådet Borgström har ansett, att man skulle vända sig till Stockholms handelskammare, och Kungl. Maj:t har föreslagit, att de tre största handelskamrarna i riket, d. v. s. handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, skulle ha befogenhet att inlämna förslag i nu berörda avseenden. Härutinnan har utskottet, som med anledning kanske av vissa motioner, som kommit fram, funnit, att flera andra korporationer med samma fog skulle kunna göra anspråk på denna förmånsrätt, strukit alltihop och ansett, att Kungl. Maj:t bör kunna utse dessa aktieägare, att Kungl. Maj:t kan infordra förslag, om den finner det vara nödigt, eller att Kungl. Maj:t på det sätt, som befinnes lämpligt, kan anmoda personer att vara aktieägare.

Vidare ha från utredningsmännen framkommit ett förslag, som icke upptogs i den kungl. propositionen och som går ut på, att vissa revisorer skulle vara närvarande vid styrelsens sammanträden. Detta förslag har också framförts motionsvis, men har avvisats av utskottet, som anser, att det skulle innebära en sammanblandning av styrelsens och revisorerernas uppdrag. Revisorerna böra vara fristående från styrelsens åtgöranden och icke under förhandlingarna eller besluten i ärendena sammanknytas med styrelsens beslut, vilket senare måste anses olämpligt med hänsyn till den kritik av styrelsens åtgärder, som ankommer på revisorerna.

Vad sedermera angår sättet att välja revisorer ha utredningsmännen, till vilka den nuvarande finansministern hörde, föreslagit, att riksdagens kamrar skola utse revisorer. Sedermera har Kungl. Maj:t föreslagit, att riksdagen visserligen skall utse revisorer men icke omedelbart, utan medelbart, ja, man skulle kunna säga i dubbel måtto medelbart genom riksbanks- och riksgäldsfullmäktige.

Här föreligga flera motioner, som gå ut på, att riksdagens kamrar skola utse revisorer direkt. Dessa motioner innehålla olika förslag beträffande det antal revisorer, som skulle utses av de olika kamrarna. I två av dessa motioner föreslås, att vardera kammaren skulle äga att utse tre revisorer. Med den av Kungl. Maj:t utsedde revisorn och den av bolagsstämman utsedde revisorn skulle det sålunda bli åtta revisorer. Utskottet har däremot ansett, att det antal, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen fem, borde vara tillräckligt, och då kom det förslaget upp, att riksdagen skulle utse tre revisorer, såsom lämpligen kunde ske, om man lade uppdraget på de elektorerna, som skola utse fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret. Enligt alla dessa förslag bör riksdagen ha inflytande på valet av revisorer, och jag hoppas och tror, att även om det skulle bli enligt utskottets förslag, denna angelägenhet skulle komma att skötas på ett tillfredsställande sätt.

Man kommer kanske att säga på samma sätt, som man gör i många andra fall, nämligen att det skulle bli de olika partiledningarna, som komme att

uppgöra förslag om, vilka personer som borde utses att vara revisorer. Men det förslaget är ju icke bindande för elektorerna. I regel brukar det bli en överenskommelse i dylika frågor, och jag hoppas, att så kommer att ske även här.

Vad sedan beträffar utdelningen å aktierna i tobaksmonopolet, så kan det vara en smaksak, om denna utdelning bestämmes till 5 eller 6 procent. Principiellt har utskottet haft den bestämda uppfattningen, att det icke bör stå styrelsen fritt att taga huru stor vinst som helst, utan utskottet har gått in för, att principen att svenska folkets rätt att sig självt beskatta bör upprätthållas, och att den inkomst, som skall uttagas av tobaksmonopolet, bör uttagas på skattevägen. En annan sak är, att det bör bli en rimlig utdelning på det kapital, som staten placerat i tobaksmonopolet, men om det blir 5 eller 6 procent gör detsamma, därför att om man bestämmer större utdelning, får man beskatta mindre, och tvärtom. I varje fall är principen den, att styrelsen skall sköta företaget på det sättet, att sedan man uttagit skatten och den av riksdagen bestämda utdelningen, företaget skall så att säga gå ihop. Det bör icke ankomma på vare sig styrelsen för tobaksmonopolet eller styrelsen för spritcentralen, som vi också kunna behandla i detta sammanhang, att godtyckligt beskatta svenska folket. Den vinst, som icke går ut skattevägen, skall gå ut i form av utdelning på aktierna i enlighet med den utdelningsprocent, som riksdagen har fastställt. Även beträffande Vin- & spritcentralen skall vinsten under vissa förhållanden tagas ut i överensstämmelse med den inkomstberäkning, som av riksdagen blivit fastställd.

De bekymmer, som herr statsrådet hade, för att det skulle bli svårighet att få aktieägare, om man bestämde utdelningen till 5 i stället för 6 procent, finner jag vara i viss mån berättigade. För min del håller jag på, att man härvidlag bör bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och jag finner, att det är riktigast, att riksdagen fastställer utdelningen till 6 procent. Det kan hända, att det icke blir någon svårighet att få aktieägare ändå, därför att penningbeloppen, även om de icke innehavas av aktieägarna själva, för närvarande kunna anskaffas till 5 procent. Men det är så, att man av dessa aktieägare begär vissa prestationer. De ha mycket viktiga uppgifter att fylla. De skola delta i bolagets förvaltning, och de ha den mycket viktiga uppgiften att utse halva antalet styrelsemedlemmar. Man bör därför se till, att man här får väl kvalificerade och förfarna personer, och om ett förslag i sådan riktning kommer upp här, vill jag tillkännagiva, att jag kommer att förorda den ändringen i utskottets förslag, att utdelningsprocenten fastställs till 6 i stället för 5 procent. För ordningens skull finner jag dock, att om de enskilda aktieägarna skola komma i åtnjutande av 6 procent, även statens aktier böra komma i åtnjutande av en utdelning av 6 procent. Såsom jag tidigare sagt, gör det emellertid detsamma, om man uttager dessa medel på skattevägen eller på utdelningsvägen.

Jag har endast velat uttala detta för att i någon mån söka klarlägga utskottets ställning till de av herr statsrådet berörda frågorna.

Herr Bårg: Herr talman! Såsom herrarna finna har jag till detta utskotts-betänkande fogat en blank reservation, och det torde då vara tillbörligt, att jag begagnar tillfället att tillkännagiva det syfte, som jag haft med denna blanka reservation.

Men innan jag gör detta, vill jag oförbehållsamt framföra en komplimang till herr finansministern. Den avvikelse, som departementschefen gjort från monopolkontrollutredningens förslag, anser jag vara till oomtvistlig fördel. Finansministern Dahl har varit ofantligt mycket mera praktisk och klok, än vad rådmannen Dahl i Kristianstad varit, och det länder honom till heder. Detta gäller, enligt mitt förmenande, såväl vad angår förslaget till själva led-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

ningen för företaget och till dess organisation som även i fråga om revisionen. Herr finansministern har gjort en hel rad ändringar i beredningens förslag, som peka till en förnuftigare och lämpligare ordning, än som ursprungligen föreslagits, men jag skall nu icke giva mig in på dem. Det gör mig emellertid nästan ont att höra, att herr finansministern icke giver utskottet något erkännande, för att det fortsatt på denna väg och fyllt ut de luckor, som till äventyrs torde finnas, i syfte att få en lämplig ordning för vad här nu omhandlas. Men får man döma av det jämförelsevis försonliga tonfallet i statsrådets yttrande, så hyser statsrådet inga bekymmer för de ändringar, som utskottet föreslagit i Kungl. Maj:ts proposition.

I en punkt anser jag, att utskottet gjort en avsevärd försämring i Kungl. Maj:ts förslag, och det är i den förut berörda punkten angående val av revisorer. Jag tycker, att vi borde vara överens om, att när det gäller att driva ett statligt eller halvt statligt företag som detta är, bör man lägga en förnuftig syn på hela problemet. Det har säkerligen stora vanskligheter ändå att i ett företag sådant som detta, där mycket preciserade föreskrifter givas angående förfarandet i mångt och mycket, tillgodogöra sig den rörelsefrihet, som ett affärsmässigt handhavande av ett statligt företag betingar, om det skall lyckas väl. Men det får man foga sig uti. Här rör man sig inom bolagets ram och den giver dock skäligt utrymme. Det är den bästa driftsform, som man hittills funnit ut för statsdrift, men att den icke kommer att bli evigt bestående, därom är jag övertygad. Utskottet har i inledningen till sitt betänkande påpekat önskvärdheten av, att man under den nu förestående avtalsperioden söker uttröna, huruvida det må finnas någon lämpligare form än bolagsformen. Men om man utgår från det, synes det mig, att man bör vara konsekvent, och det giver knappast det föreliggande förslaget till val av revisorer rum till. Man må ha vilken uppfattning som helst om *arten* av den verksamhet, som de två monopolbolagen bedriva. För min del är jag ingen beundrare av tobaksbruket och än mindre av spritbruket, men det är företeelser, som vi måste dragas med i samhällslivet, och man har då ansett, att det är nödvändigt, att man genom statsmakternas ingripande ordnar driften på det för allmänheten bästa sättet.

Jag menar då, att dessa principiella synpunkter icke — för eller emot en verksamhetsart — böra vara vägledande, då det gäller att bedöma förfarings-sättet, det affärsmässiga och industrimässiga, vid dessa företags utövande. Men är det så, att man icke önskar detta, förefaller det mig, att det är synnerligen olämpligt att göra dessa företag till kastbollar i det politiska spelet. Är det så, att man vill åt dessa rörelsers art, tobaks- och spritbruket, bör det förnuftigtvis ske med andra medel än genom att på det ena eller andra sättet göra själva driftsordningarna olämpliga och besvärliga.

Då jag har den synen på tingen, att man bör förfara på sådant sätt, leder det till, att riksdagens inblandning i övervakandet eller granskningen av den rationella skötseln enligt min mening icke är lämplig. Jag finner icke riksdagens kamrar vara särskilt skickade såsom organ för utseende av revisorer i dylika företag. Den väg, Kungl. Maj:t föreslagit, anser jag vara vida att föredraga i det avseendet, och den återgång till det sämre, som utskottet här har föreslagit, anser jag vara olycklig. Skälet till, att jag nödgats avstå från att reservera mig på den punkten, är helt enkelt det, att om jag icke hade anslutit mig till denna medellinje, så hade det förvisso icke gått att samla majoritet i utskottet om denna linje, som jag dock gentemot herr statsrådet anser vara betydligt bättre än att förrätta dessa val på samma sätt, som när man väljer statsrevisorer. Jag är ju gammal i riksdagen och gammal förtroenderådsledamot, och jag känner väl, huru det går till att kora personer, som skola tilldelas dessa mandat. Jag vill icke från min plats fälla något om-

döme om den saken, ty den kända de flesta till, men icke har det givit mig skäl att säga, att urvalet alltid sker med hänsyn till oomtvistade kvalifikationerna och i varje fall icke enbart med avseende å sådana. Bättre är det då, synes det mig, att valet sker såsom här föreslagits. Då komma kandidaturerna att granskas både inom resp. grupperns förtroenderåd och förberedande valkollegier, innan de komma fram till elektorerna. Jag tror alltså, att herr statsrådet med den uppfattning, han här synes förfäktat, tagit fel då han tror att ett vals förberedelser bliva sämre utförda enligt utskottets förslag än vid direkta kammarval.

Men fränsett detta, om man har det ordnat på detta sätt, så kommer det i varje fall att bli mer eller mindre ovidkommande politiska inslag i denna fråga. Och det förbättrar icke saken ur min synpunkt sett, att mähända i någon mån tanken på antalet mandat att dela ut inom kamrarna kan ha haft betydelse, då man gått in för denna linje och avvikit från Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har icke rättighet att göra något yrkande. Jag är bunden, därför att jag lovat att avstå från att reservera mig. Men jag har velat på detta stadium förklara, att jag anser, att avvikelsen från Kungl. Maj:ts förslag i detta fall enbart är till ondo och att Kungl. Maj:ts förslag är det bästa, som hittills väckts i fråga om väljandet av revisionen.

Herr statsrådet vidrörde även en annan fråga, nämligen den föreslagna utdelningsprocenten på preferensaktierna. Om jag säger, att jag i detta fall sympatiserar med herr statsrådet, så är det möjligt, att detta kommer att utmyntas såsom en obetingad ömhet för kapitalismen, men det vill jag tåla. Jag har icke reserverat mig på denna punkt av det skälet, att de, som inom utskottet ansågo sig kunna bedöma dessa ekonomiska ting bättre än jag, avgåvo den försäkran, att det med en placering mot 5 procent, trots de skyldigheter, som komma att påvila dessa aktieägare, icke skulle bli svårt för Kungl. Maj:t att finna lämpliga aktieägare. Jag böjde mig för dessa sakkunniga, såsom man ofta gör. Men nog må jag säga, att om man anser en räntesats av 5 procent vara skälig vid fri penningplacering, så får man icke glömma, att det här icke är fråga om obligationer, som man kan handla med huru som helst. Kungl. Maj:t skall godtaga dem, som skola övertaga aktierna, och man kan icke skicka ut aktierna i marknaden. Dessutom, om det skall vara någon mening i hela detta system, vilket jag i viss mån betvivlar, bör det vara så, att aktieinnehavarna resa upp till bolagsstämmorna och utöva rösträtt samt intressera sig för företaget. Om det blir så, som jag förmodar, att herr finansministern kommer att göra, nämligen att han delar ut aktierna på ett fyrtiotal innehavare, skulle denna procent, 6 i stället för 5 procent, betyda en merinkomst för varje aktieinnehav av 250 kronor. Jag tycker, att det icke är orimligt, att detta lilla vederlag gives dessa människor, när man har krav på dem och när de äga papper, som icke ha samma smidighet som andra allmänna svenska aktier och obligationer.

När herr finansministern förklarade, att det vore tröstlöst att få dessa aktier placerade hos människor, som hade nödiga kvalifikationer och ville göra detta offer till det allmännas gagn, så vill jag icke yttra mig härom, ehuru min betänksamhet mot utskottets förslag ökats. Vad jag nu har sagt, har jag även sagt förut i utskottet, och jag har ansett, att det varit min skyldighet att säga det här också, även om, såsom jag sade, detta kommer att utmyntas såsom en opåkallad ömhet för kapitalismen.

På sidan 29 i utskottets betänkande är det i tredje stycket uttalat några ord till förmån för herr Magnussons i Kalmar motion, däri det hemställes, att man skulle söka ordna det så, att man på lämpligt sätt inom företagens ledning tillgodogjorde sig de insikter, som den i bolagets tjänst anställda per-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

sonalen kunde vara i besittning av beträffande driftens ordnande. Jag har intet yrkande att göra i det fallet, men jag tycker, att utskottet skulle ha kunnat uttala sig mera positivt i den riktning, som motionären syftar till. Jag får emellerid vara tillfredsställd med det som är.

Jag har, herr talman, med dessa ord huvudsakligen vidrört den punkt, som jag anser vara den mest betänkliga i detta utlåtande, nämligen frågan om revisionen. Jag kanske får tillfälle att vid de särskilda punkterna, om jag anser det påkallat, ytterligare säga någonting. Då jag såsom sagt i utskottet har gått med på denna medellinje och fogat mig i den för att förekomma något enligt mitt förmenande ännu värre, så har jag ingen möjlighet att göra något yrkande.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Bergman: Herr talman! I det stora hela taget synes det, som om det föreliggande betänkandet skulle innebära ett betydande framsteg i avseende på flera av en allmän opinion allt mer bestämt krävda reformer i avseende å dessa båda stora monopolbolag. Men detta hindrar icke, att man kan anse de framlagda förslagen i några punkter alltjämt mindre tillfredsställande. I det stora hela innebär emellertid utskottets förslag en upprensning, länge krävd av en stark opinion. Vad man haft att anmärka hänför sig huvudsakligen till två punkter.

Å ena sidan har man tyckt, att det privatfinansiella intresset fått ett alltför vidsträckt spelrum till förfång för det allmänna, och vidare har man tyckt, att kontrollen från det allmännas sida icke varit tillräckligt effektiv. I bägge dessa avseenden äro högst avsevärda förbättringar föreslagna. Detta är ett resultat av den utredning, som för några år sedan kom till stånd rörande bägge monopolföretagen, en utredning, som sattes i gång av den näst föregående regeringen och lika energiskt som opartiskt leddes av professor Westman, såsom vi veta.

Det förslag som nu framlagts av Kungl. Maj:t bygger väsentligen på denna utredning, och utskottets betänkande, som i stort sett ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag, ehuru med vissa modifikation, bygger också på detsamma.

Vad den första anmärkningen beträffar, att det enskilda finansintresset gjort sig för mycket gällande, ha nu viktiga förändringar vidtagits, i det att utdelningen på preferensaktierna, som förut varit 7 procent, av Kungl. Maj:t föreslagits till 6 procent och av utskottet ytterligare satts ned till 5 procent. Därigenom har ju det privata vinstintresset i mycket väsentlig grad borteliminerats. Vidare har man satt ned preferensaktiekapitalet från 17,000,000 kronor till 1,000,000 kronor, vilket ju också ur det allmännas synpunkt måste betraktas såsom en avgjord fördel.

Nu har herr statsrådet förklarat, att det är obilligt att sätta ned räntan för enskilda aktieägare till 5 procent, och han nästan hotade med, att man icke skulle få några, som ville övertaga aktierna på sådana villkor. Det hotet, om det nu får kallas så — det är kanske ett för starkt uttryck — inverkar icke det ringaste på mig. Jag anser, att överhuvud taget hela denna anordning med enskilda aktieägare i företaget, även i den anspråkslösa form, vari den nu skall förekomma, är olämplig. Det hela är i realiteten ett statsmonopol, och varför kan det då icke helt och hållet få vara ett sådant? Detta har jag under den förberedande behandlingen framhållit, men jag har i denna punkt icke lyckats att få utskottets majoritet med mig, utan man har stannat vid den i betänkandet föreslagna anordningen, som ju dock kommer mycket nära det rena statsmonopolet. Jag har då icke ansett mig böra reservera mig i den punkten,

men att höja procenten ifrån 5 till 6 procent kan jag icke vara med om. Skulle det inträffa, att man icke skulle kunna få några privata aktieinnehavare, så får jag ju helt och hållet min vilja fram; då måste ju staten övertaga alltsammans. I likhet med den föregående talaren tror jag dock icke, att det kommer att möta några svårigheter att få folk, som vilja placera pengar mot 5 procent, som väl icke är att betrakta såsom en dålig ränta.

Till eliminerandet av det privata intresset hör också det förslag, som framställt av talrika reservanter beträffande placeringen av monopolets pengar. Jag skall icke vidare yttra mig i den frågan, då jag tror mig veta, att en annan av reservanterna kommer att närmare gå in på den saken. Men i förbigående vill jag nämna, att det förekommit sådana företeelser, som att mellan 13 och 20 miljoner permanent hållits insatta i privata affärsbanker mot ytterst låg ränta. Dessa finansföretag ha alltså haft tillfälle att förtjäna mycket pengar på dessa insättningar av statsmedel. Därutinnan ha de ju varit i sin fulla rätt. Men man måste dock säga, att det är opraktiskt av staten att möjliggöra detta, då staten i stället kunnat öka riksbankens vinst.

Den andra svagheten med monopolföretagen, förutom det att det enskilda intresset haft alltför stort spelrum, är, att kontrollen från det allmännas sida icke synes ha varit tillräckligt effektiv. I det avseendet har det föreslagits en mycket genomgripande ändring, bland annat att riksdagen skulle genom särskilda revisorer granska företaget. Även den frågan vill jag icke närmare gå in på, ty jag tror, att en annan av reservanterna kommer att i detalj motivera vad som i det avseendet föreslås reservationsvis. Jag vill endast stryka under, att medan utskottet anser sig böra föreslå, att valmännen till riksgälds- och riksbanksfullmäktige skola företaga dessa val, vi i stället anse, att riksdagens kamrar böra direkt kunna företaga valet. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att herr statsrådet nyss förklarade, att av dessa båda alternativ det, som föreslagits av reservanterna, var det bästa. Detta hans uttalande bör väl stärka möjligheten att få reservanternas förslag igenom.

I avseende på de övriga punkter, där jag jämte vissa andra utskottsledamöter är reservant, skall jag be att få göra ytterligare ett par randanmärkingar. Det gäller först det s. k. direktörsrådet. Beträffande detta har jag jämte åtskilliga andra reservanter i likhet med monopolkontrollutredningen velat ha det så anordnat, att ordföranden i styrelsen också skall vara ordförande i direktörsrådet. Vi ha nämligen inte ansett, att det är någon mening att huvudsakligen anlägga den dekorativa synpunkten när det gäller ordförandeskapet i styrelsen för ett sådant företag som detta. När det gäller försäljning av vare sig sprit eller tobak, kan det inte precis vara behövt att sätta förutvarande excellenser såsom formella ordförande i dylika företag, utan det är väl mycket lämpligare, att den, som är ordförande, är en person som har tid, intresse och sakkunskap nog för att i detalj deltaga i den sakliga handläggningen av dessa ärenden, och det kan bäst garanteras genom att han samtidigt förpliktas deltaga i direktörsrådet. Den ståndpunkten ha de sakkunniga i monopolkontrollutredningen, såvitt jag kan minnas, enhälligt ställt sig på, åtminstone var majoriteten av den meningen, och den är, synes det mig, väl motiverad. Vi ha därför ansett, att vi i denna punkt borde ansluta oss till utredningens förslag.

Slutligen är det en sak till, som jag skall be att få säga några ord om. Vissa av oss ha ansett, att när det gäller en sådan sak som tobaksvaror, borde man inte låta enbart ekonomiska synpunkter dominera över de sociala, utan man borde också ta någon hänsyn till folkhälsans krav. Man säger häremot: Hur skall detta gå till? Här är ju blott fråga om att sälja tobaksvaror för att förtjäna pengar åt staten. Man bör inte taga någon hänsyn till folkhälsan, tycks majoriteten av utskottet förmena. Den har ju inte sagt detta, snarare

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

tvärtom, men i realiteten blir det så enligt utskottets förslag. Jag anser, att den socialhygieniska synpunkten här bör vara den avgörande. och att de ekonomiska synpunkterna böra komma i andra rummet. På vad sätt skulle man då kunna ta hänsyn till folkhälsan i detta avseende? Jo, det kan man göra på flera sätt, synes det mig. Jag skall nämna två möjligheter. Dels kan man tillhandahålla och uppmuntra avsättningen av även nikotinfria varor. Det finns ju många, som tycka om att använda rökverk, men som inte äro särskilt angelägna om nikotinet, den egentligen skadliga beståndsdelen. Alltså gör litet reklam för nikotinfria varor och tillhandahåll åtminstone nikotinsvaga sådana. Vidare har monopolet möjlighet att indirekt främja folkhälsans intresse genom att undvika att — såsom hittills tyvärr skett — företaga åtgärder, som för den uppväxande ungdomen underlätta åtkomsten av dylika varor. För några år sedan sänktes exempelvis priset på en av de allmännaste cigarrettsorterna avsevärt, och cigarretterna förpackades i små askar, som visst kosta 30 öre, tror jag, med påföljd, som vi alla veta, att det blivit en alldeles oerhörd konsumtion av dessa cigarretter just bland den uppväxande ungdomen. Det måtte väl var och en kunna medge, att detta inte kan vara nyttigt för samhället och folkhälsan, och att den synpunkten, att man kan förtjäna pengar på dessa ungdomars oförståndiga sätt att använda sina små slantar, inte bör få vara den avgörande. Jag menar, att monopolet borde kunna vidtaga sådana åtgärder med avseende på förpackningen, att cigarretterna t. ex. såldes i så stora askar, att de inte utgjorde så stor frestelse för omogen ungdom av bägge könen, för vilken de 30 örena icke utgöra något tillräckligt återhållande moment. Jag anser, att detta är en ganska viktig sak, och det är ej obefogat, att man, såsom vissa reservanter föreslagit, sätter in något där- om i förslaget till avtal, och likaså i motiveringen.

Ja, detta var de punkter, som jag närmast ville fästa uppmärksamheten på. Mot den nu föredragna första punkten har jag ingenting särskilt att invända utan yrkar bifall till den. Det är visserligen en sak där, vars lämplighet kan ifrågasättas, nämligen förslaget att upplåta detta monopol på så lång tid som sex år. Olika yrkanden ha gjorts i detta avseende. Herr Lithander har påyrkat en tid av ett år. Det anser jag vara orimligt, men att, såsom också föreslagits, upplåta monopolet på t. ex. fyra år kunde ju vara reson i. På fyra år skulle man ha tillräcklig tid att göra de närmare undersökningar, som utskottet självt förordat, nämligen huruvida det inte är möjligt att finna en lämpligare form för statens handhavande av dessa ting än bolagsformen. Icke bör det väl behövas sex år för att göra en sådan undersökning. Om man upplåtit monopolet på fyra år, kunde man kanske få en bättre anordning efter dessa fyra år. Det gick emellertid inte att få majoritet för ett sådant yrkande, och jag har inte ansett denna detalj så betydelsefull, att man behövede reservera sig på den punkten. Jag skall alltså sluta med att yrka bifall till punkten även i detta avseende, men med starkt understrykande, att undersökningen om ett bättre ordnande av statens handhavande av monopolet måtte komma till stånd så snart som möjligt.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till den föredragna punkten och förbehåller mig att sedermera i de punkter, där jag jämte andra reservanter har särskilda yrkanden, framställa sådana, när dessa punkter komma att föredragas.

Herr Leander: Herr talman! När jag nu ber att få säga några ord, ämnar jag yttra mig uteslutande i frågan om revisionen.

Som bekant är frågan om revisionen av ifrågavarande monopolföretag den springande punkten i alla de krav och yrkanden, som tid efter annan blivit framställda beträffande dessa företag. Det är just här kritiken i främsta

rummet satts in. De män, som tillkallats att utreda hithörande problem, ha betraktat som en av sina förnämsta uppgifter att föreslå en omläggning av revisionen i syfte att, som det heter, bereda ökat inflytande åt det allmänna och möjliggöra utövande av fortlöpande och ingående granskning av förvaltningen. Och tvivelsutan är det av största vikt att tillse, att revisionen blir icke blott effektiv, utan att den också ordnas så, att den blir fullt tillfredsställande även i psykologiskt hänseende, om uttrycket tillåtes. Jag menar, att allmänheten bör känna sig trygg och förvissad om, att ingenting härutinnan uraktlåtes.

Utredningsmännen ha, såsom redan erinrats, föreslagit, att revisorerna, vad tobaksmonopolet beträffar, skulle bestämmas till fem, av vilka Kungl. Maj:t skulle utse två, bolagsstämman en och riksdagens kamrar vardera en jämte lika antal suppleanter. Beträffande Vin- & spritcentralen har förstärkt revision ansetts nödvändig, och därför ha utredningsmännen här föreslagit, att vardera kammaren skulle utse två revisorer; alltså skulle riksdagen där utse fyra av revisorerna. Emellertid har Kungl. Maj:t frångått detta utredningsmännens förslag och vill sätta in riksbanks- och riksgäldsfullmäktige som väljare i stället för riksdagens kamrar. Finansminister Dahl har alltså haft en annan åsikt än utredningsmannen Dahl. Man kan ju litet undra över, att den förre har desavouerat den senare, men man får kanske tänka, att förståndet och insikten växa, när man erhåller ett så förnämligt ämbete som finansministerposten. Utskottets ärade vice ordförande anser, som vi hörde, att finansminister Dahl är mycket klokare än rådmän Dahl i Kristianstad. Men åsikterna äro något olika även i det fallet. Jag för min del hyser verkligen mera förtroende för rådmannen Dahl än för finansministern Dahl. Jag tror att den förre har följt en sund instinkt, eller vad man vill kalla det, och att hans första ogrumlade tanke är den bästa och den riktigaste.

Nu ha ju herrar Reuterskiöld och Olsson i Kullenbergstorp i sina motioner föreslagit, att revisorernas antal skulle bestämmas till sex, vilka samtliga skulle väljas direkt av riksdagens kamrar. Så långt ha nu inte reservanterna velat gå. Därigenom skulle ju Kungl. Maj:t berövas allt medinflytande på revisionen och även befrias från allt ansvar därutinnan. Reservanterna föreslå i stället, som synes, att av de sex revisorerna skulle riksdagens kamrar utse två vardera, Kungl. Maj:t en, som tillika skulle vara jourhavande revisor, och bolagsstämman en. Utskottet har nu gått en medelväg, som ju också förut erinrats om, och föreslagit fem revisorer, som skola väljas, en av bolagsstämman, en av Kungl. Maj:t och tre av de valmän, som av riksdagen utses för val av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. Nå ja, även härigenom skulle ju riksdagen få medinflytande på revisionen. Men herr finansministern har här tillkännagivit, att detta förslag är bra mycket sämre än utredningsmännens. Han håller helt naturligt på sitt förslag. Jag tror dock, att det första förslaget härutinnan, såsom ganska ofta händer, är det allra bästa, ty sedan, när man sätter sig och funderar och resonerar, blir uppfattningen ofta grumlad, och därför tror jag, som sagt, att det vore klokast att här verkligen följa utredningsmännens förslag.

Säkerligen känner den allmänna meningen sig mest och bäst tillfredsställd, ifall riksdagens kamrar direkt få välja revisorerna. Därigenom skärpes även känslan av ansvar hos riksdagen, då den vet, att den har sig själv att skylla, ifall någon oegentlighet inträffar. Därför måste riksdagen låta sig angeläget vara att utse personer, som äro fullt kvalificerade för revisorsuppdraget och som inte erhålla detta blott såsom en honnörspost.

Från visst håll har ifrågasatts, huruvida det skulle vara i överensstämmelse med grundlagen, att riksdagen utser revisorer direkt eller indirekt. Härutinnan har dock finansministern inte hyst några betänkligheter, som vi se och

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

veta. Kammarens expert i grundlagsfrågor, professor Reuterskiöld, har såsom redan nämnts och som vi nog snart få erfara väckt motion om och påyrkat, att riksdagen skulle utse alla sex revisorerna, så han hyser naturligtvis inte heller några betänkligheter härutinnan. En annan av kammarens skickliga jurister, professor Westman, har i egenskap av utredningsman förordat, att riksdagen skall direkt välja vissa av revisorerna. Jag behöver alltså inte vidare orda om den saken. Därest grundlagsenligheten av åtgärden kommer att angripas nu under diskussionen, så äro naturligtvis nämnda herrar färdiga och kapabla att själva försvara sin åsikt.

Jag har härmed blott i korthet velat motivera reservanternas ståndpunkt härutinnan och kommer, herr talman, att vid § 11 av avtalet yrka bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen.

Herr von Geijer: Herr talman! Då jag genomläste bevillningsutskottets utlåtande nr 20, som ju nu föreligger till behandling, fäste också jag mig särskilt vid två punkter, där utskottet vidtagit förändringar av Kungl. Maj:ts förslag. Det var dels angående revisionen och dels angående procenten för utdelningen till preferensaktieägarna.

Jag begärde ordet, innan finansministern och herr Bårg höllo sina anföranden. Båda två voro inne på dessa frågor, och jag kan säga, herr talman, att jag till alla delar är förekommen av dem. Jag kan fullt instämma i vad de sagt, och om jag ytterligare skulle motivera detta, så skulle jag egentligen bara göra mig skyldig till ett upprepande. Emellertid kan jag, när jag nu fått ordet, inte underlåta att understryka ett par synpunkter, som framhållits under utredningen.

Jag skall då först tala om de fem eller sex procenten på preferensaktierna. Jag menar, att om man av sparsamhetsskäl här sänker utdelningen från sex till fem procent, skulle detta kunna medföra just, att man icke, åtminstone ej i samma utsträckning, när syftet att preferensaktierna genom Kungl. Maj:ts skola fördelas på insiktsfulla händer. Om man läser utredningen, går detta igenom som en röd tråd, att man här som bolagsmän skall söka förvärva personer med full insikt på detta område. Nu framhöll finansministern — och jag delar hans åsikt härutinnan — att olämpligt vore, om man vore inskränkt att nödvändigtvis välja mellan personer med särskilt god ekonomisk ställning, vilka utan vidare kunna skaffa nödigt kapital. Det är dock, som han framhöll, rätt avsevärda belopp, som det gäller här. Preferensaktiekapitalet skulle vara en miljon och antalet delägare högst 40; sålunda skulle, såsom han också framhöll, 25,000 kronor belöpa på var och en. Det förefaller nästan nödvändigt, att de åtminstone delvis måste låna dessa pengar och att det kan gå dithän, att de själva skulle nödgas sätta till. Det är väl ändå rena orimligheten. Det förefaller mig, som om utskottet i sin motivering på denna punkt är synnerligen kortfattat, vilket också finansministern påpekat. Det har så gott som alldeles inte motiverat detta, utan säger blott, att det lärar väl inte möta svårighet etc. Ja, det vet man inte. Det ser ut, som om utskottet härvidlag skulle räknat med nuvarande räntesatser. Det är sant beträffande obligationer på fem procent, att om de kunna konverteras, detta göres över hela linjen. Men det är en sexårig oktrotid det här gäller. Vem vet, om denna räntesats håller sig nere så lågt? Den tidpunkten kan komma, då aktieägarna verkligen nödgas ta egna medel att sätta till genom att låneräntan blir högre än utdelningsräntan. Sedan är det en så utomordentligt liten siffra det egentligen skulle gälla — om jag hörde herr Bårg rätt, vore det 250 kronor per individ — och det är ju bra obetydligt, när det gäller så oerhört stora belopp. Det förefaller mig därför, herr talman, som om man härvidlag skulle kunna till-

lämpa uttrycket »kiok spar» etc. Jag kommer sålunda på denna punkt att över hela linjen yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan är det frågan om revisionen. Det förefaller mig också därvidlag, som om Kungl. Maj:ts förslag hade ojämförliga företräden framför utskottets. Om herrarna givit akt därpå, har det debatterats rätt livligt, huruvida ifrågavarande förslag står i full överensstämmelse med grundlagen. Jag skall inte i detta sammanhang ingå på den frågan, då den fortsatta diskussionen torde komma att närmare röra sig om denna punkt. Materiellt sett förefaller det mig emellertid, som om Kungl. Maj:ts förslag vore betydligt mycket bättre. Att härvidlag låta riksdagen utse revisorerne direkt, tilltalar mig inte. Det är dock fråga om ett ekonomiskt företag, som formellt baserats på väsentligen samma grunder, som gälla för de enskilda. Att här släppa in riksdagen förefaller mig inte tilltalande. Att lämna detta som ett utbyte för partistrider och personintressen är enligt min mening ej att förorda. Då förefaller det mig vara bra mycket bättre att i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag överlämna valet till Kungl. Maj:t och fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. De besitta dock annan insikt och kunna i lugn och ro avgöra dessa saker. Helst skulle jag för min del ha sett, att Kungl. Maj:t fått uppdraget i sin helhet, men av två onda ting väljer jag det mindre onda, och det förefaller mig, som jag antytt, att Kungl. Maj:ts förslag gör detta och dessutom har materiella fördelar.

Jag kommer därför, herr talman, att även i denna del yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i alla de olika författningar det här gäller. Jag kan göra det så mycket hellre, som enligt min mening tveksamhet här råder, det kan inte hjälpas, angående grundlagsenligheten, och det förefaller mig, som om Kungl. Maj:ts förslag dock under alla förhållanden mindre hårt än utskottets skulle lådera grundlagens bestämmelser och anda.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Jag begärde ordet, innan herr von Geijer hållit sitt anförande. Om jag dröjt tills jag hört detta, hade jag väl inte begärt ordet. Då jag nu emellertid fått det, vill jag göra ett par kompletterande tillägg.

Vad då först beträffar frågan om utdelningen till preferensaktieägarna i tobaksmonopolet, har det för mig uppgivits, att i utskottet skulle som ett vägande skäl för bestämmandet av procentsatsen till endast fem procent anförts, att det varken i huvudstaden eller i landsorten erbjudit någon svårighet att bli av med aktierna i systembolagen, vilkas aktier som bekant köpa med denna räntesats av fem procent, som här är föreslagen av utskottet. Jag vill då framhålla, att det dock är en väsentlig skillnad mellan dessa systembolags aktier och preferensaktierna i tobaksmonopolet. Vad systembolagens aktier beträffar, kunna de förvärvas flera eller färre, och de kunna säljas i den allmänna handeln utan någon som helst inskränkning av ena eller andra slaget. Det är endast fråga om att finna köpare, och som jag nämnde möter detta i regel icke något hinder. Här är det dock helt annorlunda. Till en början gäller det avsevärda poster. Nu har här antytts, att det i tobaksmonopolet skulle bli så många preferensaktieägare, att var och en skulle få på sin del aktier för 25,000 kronor. I Vin- & spritcentralen är det för närvarande ordnat så, att stamaktieägarna, vilka där ha samma ställning som preferensaktieägarna i tobaksmonopolet, svara var och en för 40,000 kronor. Men dessa respektive aktieposter få inte disponeras av den enskilde aktieägaren, som han vill. De få icke säljas utan vidare utan skola hembjudas till staten, och det tar sin tid. Dessutom äro dessa poster odelbara; och detta gör, som redan finansministern framhållit, att det säkerligen kommer att möta mycket stora svårigheter att med den föreslagna låga procentsatsen finna villiga

*Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)*

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

spekulanter. Det kan väl för övrigt icke anses lämpligt, att finansministern, när han skall söka skaffa dessa aktieägare, skall behöva ta taxeringskalendern i handen för att söka få personer med erforderliga kvalifikationer. Jag vill också framhålla, att dessa aktieägare ha en uppgift att fylla. De ha den viktiga uppgiften att utse hälften av styrelseledamöterna, och det är dessa av bolagsstämman utsedda styrelseledamöter, som skola välja verkställande direktören. Men inte nog med det. Det har alltid i Vin- & spritcentralen varit så — och förhållandena lära väl här vara likartade — att styrelsen, innan den uppgjort sin balansräkning, har rådfört sig med stamaktieägarna angående dennas uppställande och anordnande. Även i andra frågor, som rört förvaltningen, har det förekommit ingående och långvariga förhandlingar med stamaktieägarna. Det synes mig, att den lilla ersättning, som här begäres, är mer än obetydlig i förhållande till det arbete, som aktieägarna ha att utföra. Att man nu skulle sätta en sådan procentsats, att de t. o. m. skulle riskera att få betala för det utförda uppdraget, förefaller mig dock vara väl mycket.

Beträffande sedan revisionen får jag till alla delar instämma i vad finansministern och herr von Geijer yttrade. Jag anser det både ur principiell och praktisk synpunkt vara synnerligen olämpligt, att riksdagen utser dessa revisorer, såsom det nu har föreslagits. Det kan väl icke vara lämpligt, att i fråga om dessa till formen halvstatliga, men i sak dock fullständigt statliga företag, riksdagen skall direkt utse personer, som där ha ett avlönat uppdrag att fylla. Jag vill icke gå så långt, att jag med en stor överdrift vill åberopa frihetstidens exempel, men det är dock en tendens från riksdagens sida att lägga sig i vad som i varje fall får anses vara fullt jämförligt med den allmänna förvaltningen. Detta kan icke vara lämpligt. Hur går det för övrigt till i praktiken? Ja, det har bevillningsutskottets ordförande nyss sagt oss med tydliga ord. Han sade, att det kan man förstå, hur det skall gå till, när revisorerna skola väljas. Det blir så, att partiledarna sammanträffa och avgöra personvalet. Efter vilka synpunkter låta då partiledarna leda sig? Ja, det kan man också lätteligen på förhand beräkna. Jag vill ingalunda betvivla, att de söka få för ändamålet lämpliga personer, men nog är det utom fråga, att det även tages hänsyn till partikamrater, deras förtjänster i partiet och deras behov av ett avlönat uppdrag. Och de proportionella synpunkterna komma säkerligen att noggrant iakttagas. Det är nog vad partiledarna i främsta rummet ta hänsyn till och besluta först hur de lediga befattningarna skola fördelas på de olika partierna.

För min del kan jag icke anse annat, än att det lämpligaste skulle vara, att revisorerna dels valdes av bolagsstämman och dels utsåges av Kungl. Maj:t. Detta hade varit det enda riktiga. Men nu är den frågan icke uppe; och vid detta förhållande är Kungl. Maj:ts förslag om, att revisorerna skola utses av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, dock bättre än utskottets förslag.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Bärge sade i sitt yttrande för en stund sedan, att eftersom man måste dras med tobaksbruket, är det lämpligt, att statsmakterna organisera tillverkning och försäljning. Jag antar, att detta uttalande är riktigt. Men vid handhavande av den uppgiften måste det enligt min mening vara statens plikt att inte förlora ur sikte den synpunkten, att tobaksbruket dock är ett ont, som staten har anledning och skyldighet att i mån det är möjligt motarbeta. Enligt min mening är det viktigt, att detta kommer till uttryck i riksdagens beslut i den nu föreliggande frågan. Så är dock inte fallet i utskottets yttrande och förslag till avtal mellan staten och tobaksmonopolet. Då det förefaller mig, att insikten om den stora skada, som det utbredda tobaksbruket gör, inte på alla håll i riksdagen finnes, tager jag

mig friheten att taga kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk för några ord härom.

Man bör inte bagatellisera vådan för släktets hälsa av det utbredda tobaksbruket. Tobak innehåller ett gift, som har allvarliga verkningar på människokroppen, och som den, som brukar tobaksvaror, införlivar med sin kropp. Det kan man inte komma ifrån. Verkan av det giftet ser man särskilt drastiskt på ungdomar, som börja bruka tobak. De bli häftigt sjuka med kräkningar, svindel o. s. v. Det är en akut tobaksförgiftning. Det finns intet hinder för att dö av nikotinförgiftning, om det vill sig illa. Det är med tobaksgiftet som med andra gifter, att kroppens beskaffenhet ändras under inflytande av giftet. Ett resultat härav är, att den, som är van, »tål» mer av giftet. En van rökare blir inte sjuk, såvida han inte röker mycket mer än vanligt eller starkare varor än vanligt eller på andra tider av dygnet än vanligt. Men man skall därför inte tro, att inte giftet gör sina skadeverkningar på kroppen. Tobak är ett gift för nervsystemet, ett narkotiskt gift, och det är just denna giftverkan på nervsystemet och hjärnan, som ger den vällustiga njutning, som man eftertraktar genom rökning. Denna ständigt upprepade giftverkan på hjärnan skadar nervsystemets hälsa. Nervositet, bristande andlig balans, sömnlöshet och andra sjukliga fenomen från själslivet, mer eller mindre framträdande, äro följder av tobaksbruket, som knappast någon rökare helt och hållet slipper ifrån. Och ofantligt många särskilt av hjärnans arbetare få genom tobaksbruket sitt nervsystem spolierat.

Vi veta alla vilken allvarlig fara den allmänna nervositeten och de nervösa sjukdomarnas tilltagande utgör i alla kulturländer. Det lider intet tvivel, att det allmänna bruket av narkotiska gifter och särskilt av tobak spelar en huvudroll för uppkomsten av denna mindervärdighet hos nervsystemet, som yttrar sig i otillräcklig motståndskraft mot de påfrestningar, som livet i vår tid medför.

Jämte det att tobaken är ett gift för nervsystemet är den också ett gift för hjärta och blodkärl. Det är en långsamt verkande skadegörelse. De sjukdomar i hjärtat och blodkärlen, åderförkalkning, högt blodtryck o. s. v., som framträda i medelåldern och högre åldrar, äro resultat av en summation av de giftverkningar, för vilka hjärtat under livet utsättes genom infektionssjukdomar, genom sprit, genom tobak, genom olämplig föda, o. s. v. Dessa typer av hjärt- och kärlsjukdomar ha de senare decennierna varit stadda i oavbruten stegring, och hjärtsjukdomarna intaga numera som dödsorsak en så framträdande plats, att endast tuberkulos och kräfta konkurrera.

Så länge man är ung, märks inte så mycket av tobaksgiftets inverkan på hjärtat, därför att då har man ett så stort kraftöverskott, att man står emot bättre. Inte förr än man blir äldre märks det. Ingen rökare undgår vid stigande ålder att märka, att han inte orkar med så stark tobak och så mycket tobak som förr. Han blir trött och får hjärtsymptom av det. Giftverkan märks tydligt. Tobaken bidrager i avsevärd grad till den tidiga skröplighet hos hjärta och blodkärl, som är liktydig med tidigare ålderdom. Att det finns undantag härifrån minskar inte riktigheten av detta påstående. Det är således otvivelaktigt, att det utbredda tobaksbruket är en betänklighets sak för samhällshälsan. Därför har staten ett stort ansvar då den handhar tobaksmonopolet. Det kan inte vara staten värdigt att *uppmuntra* tobaksbruket. Det kan inte vara annat än lämpligt att riksdagen gör ett tydligt principuttalande i avtalet, som visar, att riksdagen till fullo inser, att det här är fråga om en folksed, som icke är till nytta utan till skada.

Utskottet har inte velat vara med om att taga in en sådan passus i avtalet. Utskottet har inte heller i sin motivering gjort något tillfredsställande uttalande. Ett sådant har i stället framförts av några reservanter, som begära

Ang. tobaks-
monopolet.

(Forts.)

både ett införande i avtalet av ett lämpligt uttryck och en ändring av utskottets uttalande på sid. 29. Jag kommer för min del, då vi komma till § 4, under vilken den reservationen är anförd, att förena mig med reservationerna.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag tillåter mig återföra diskussionen till det egentliga ämnet. Liksom tidigare i förbigående herr von Geijer och greve Lagerbjelke, vill jag beröra frågan om de principiella betänkligheter, som göra sig gällande mot att antaga utskottets förslag i den punkt, som gäller revisorsval.

För min del vill jag rent av påstå, att de formella hindren böra anses vara av den beskaffenhet, att utskottets förslag i den punkten inte kan godtagas. Det är ju dock ett grunddrag i vårt samhällsskick, sådant det är utformat både i lagstiftning och praxis, att de olika statsfunktionerna skola hållas isär utan sammanblandning dem emellan och utan inblandning från den ena statsmaktens sida på den andras område. Vad nu särskilt angår avgränsningen mellan riksdag och förvaltning, är den till sina grunder bestämd i regeringsformen liksom riksdagens egen verksamhetskrets är bestämd i riksdagsordningen. Det är självklart, att riksdagen som korporation kan företaga sig en hel del saker, som det inte står något om i grundlagen, detta både i fråga om inre ordning och i fråga om yttre representation. Men då det gäller riksdagens rättigheter utåt för lagstiftning och bevillning och för kontroll över förvaltningen, så har dess rätt och uppgift begränsats av grundlagarna, som på dessa punkter måste anses vara bjudande. Dessa regler utgöra rent av fundament för vårt statskick allt ifrån dess tillkomst; de ha tillkommit på grundval av den erfarenhet, man gjort om olämpligheten och vådorna av att sammanblanda den styrande och dömande makten och låta den ena blanda sig in i det, som den andra har att göra. Grundlagens ställning härutinnan belyses bäst genom att man anför ett yttrande, som hölls till statsrådsprotokollet den 10 januari 1816. Det är länge sedan, men på den tiden stod man närmare vår nuvarande grundlag än nu. Uttalandet fälldes av en av vårt statsskicks främste upphovsmän, Hans Järta. Det är refererat i en bilaga till den kungl. propositionen rörande spritmonopolet och lyder så här: »Rikets ständer kunna välja styresmän för sina penningverk, revisorer av dessas och statsverkets förvaltning, justitieombudsman och dess suppleant, samt kommitterade till tryckfrihetens värd. Allt vad grundlagarna i detta avseende icke tillåta, måste de anses förbjuda, ty annars skulle till rubbning av alla konstitutionella förhållanden rikens ständer kunna insätta särskilda sina ombud i varje förvaltningsgren.» Riktigheten av detta auktoritativa uttalande bör vara obestriddig och synes mig dessutom framgå av grundlagens egen uppställning. Fördelarna av att hålla isär riksdagens och centralförvaltningens funktioner ha bekräftats av en lång erfarenhet, och vi ha, tycker jag, ingen anledning att avsäga oss de fördelarna för framtiden på grund av att förvaltningsuppgifterna ökats. Snarare tala de skäl, som redan anförts från ett par håll, för motsatsen. Monopolföretagen ha tillkommit, det är sant, enligt riksdagens beslut, och deras verksamhet utgör ju en viktig inkomstkälla för statsverket. Men detta hindrar inte, att deras skötsel, som faller under offentlig kontroll, till sin natur är en förvaltningsuppgift, för vilken riksdagen visserligen har att godkänna grunderna men som till sin utövning ensam bör tillkomma Kungl. Maj:t och komma under dess överinseende. Jag nödgas därför göra gällande, att riksdagens kontroll över monopolbolagens verksamhet, genom att riksdagen direkt eller indirekt skulle välja revisorer i samma monopolbolag, innebär ett ingrepp i förvaltningen och en avvikelse från hittills följda principer, som både konstitutionellt och av lämplighetsskäl inte bör godkännas. I huvudreservationen — den, som är avgiven av herr Bergman med flera — an-

föres som särskild grund för den nu föreslagna anordningen, att riksdagen »maste anses ha iklätt sig ansvar för monopolföretagen i och med deras bildande». Ja visst, men ett dylikt ansvar har ju riksdagen för alla beslut, som riksdagen fattar. I detta fall avbördar sig riksdagen det ansvar, den har och bör ha genom att riksdagen till Kungl. Maj:t, det centrala förvaltningsorganet, meddelar direktiv för ordnande av statens och bolagens inbördes förhållande i det avtal, som här är föreslaget, och dessutom i den kontroll, som närmast från Kungl. Maj:ts sida skulle utövas gent emot monopolbolagen.

Vill man emellertid införa ett nytt slags statsrevisorer, bör detta enligt min mening ske efter grundlagsändring genom utökning av statsrevisionens verksamhetsområde eller på annat sätt. Att, som utskottets majoritet föreslagit, överlämna revisorsvalet till valmännen för utseende av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, gör inte saken bättre utan konstitutionellt sett snarare sämre; och sakligt sett synes det inte heller vara några fördelar med en dylik anordning. Någon riksdagens befogenhet kan inte delegeras på annat sätt än grundlagarna föreskriva, och de nämnda elektorens uppgifter äro uttömda genom grundlagarnas bestämmelser. Dessa kunna omöjligen fattas på något annat sätt än att vad elektorererna ha att göra där blivit fullständigt reglerat. Några andra uppgifter kunna därför inte åläggas dem annat än genom en grundlagsändring. Och vilka sakliga grunder har man för resten till att överlämna åt dessa elektorer, som äro valda för alldeles särskilda ändamål, att dessutom åtaga sig det ifrågasatta uppdraget?

Under ärendets beredning har finansministern som sin mening sagt, att det är olämpligt att vidta en anordning, varigenom riksdagen skulle få välja revisorer, men däremot har han inte kunnat inse, att det skulle vara direkt grundlagsstridigt. Han säger, att man ju får komma ihåg, att det gäller bara att ge en rättighet åt riksdagen eller dess organ, det gäller inte att ålägga den någon skyldighet. Jag tillstår, med den uppfattning jag har om grundlagen och som jag här antytt, att jag inte kan följa herr statsrådet i detta avseende. Men även om olika meningar skulle råda om grundlagsenligheten av det föreslagna arrangemanget, synes mig försiktigheten bjuda, att vi inte ge oss på något, som är tvivelsamt, som möjligen kan vara en grundlagsöverträdelse och som, därest det fullföljes på andra områden, kan medföra stora faror för framtiden, fränsett hur man bedömer detta speciella fall. Men för övrigt, är det i själva verket så, att det här faktiskt icke är fråga om både en förpliktelse och en rättighet för riksdagen? Jag vet inte riktigt, hur saken skall ordnas, om det bara är fråga om en rättighet, som då och då kan komma till användning men som inte regelmässigt skulle utövas. Man får väl tro, att huvudreservanterna inom utskottet givit uttryck åt en allmän mening bland förslagsställarna — det skulle för övrigt vara intressant att höra vad utskottsmajoriteten anser om det — då de säga, »att det får anses *uteslutet*, att riksdagen skulle underlåta att begagna sin befogenhet».

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på, att utskottsförslaget i, jag tror, § 9 bolagsordningen, som handlar om denna sak, har en annan avfattning än regeringsförslaget. Av regeringsförslaget förstår man, att det är fråga om en befogenhet och icke en funktion, som utan vidare åligger riksdagen, men i utskottsförslaget heter det, att de och de elektorererna *äga* utse revisorer, men utan det tillägg, som finns i Kungl. Maj:ts förslag, att om denna befogenhet inte utövas, skall Kungl. Maj:t meddela erforderliga förordnanden. Därom säges ingenting i utskottsförslaget, om jag läser det rätt. Så som jag läser detta, jämfört med det lagrum i grundlagen, som det refererar till, synes mig förslaget förutsätta, att de nämnda elektorererna »äga», d. v. s. både »ha rätt till» och »skola» utse revisorer. Det kan i varje fall vara åtminstone tvivelaktigt, hur det bör tolkas.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Man har hänvisat till, att den här framställda uppfattningen om grundlagens anda och innehåll skulle ha undergått rubbning genom praxis. Jag kan inte finna, att denna erinran har berättigande. Jag har inte så fullständigt hunnit genomgå materialet, men såvitt jag förstår, ha de undantag, som man skulle kunna åberopa, gällt inre, rent obetydliga förvaltningsfrågor inom riksdagen och vidare tillfälliga eller kanske rent av bara ett tillfälligt uppdrag, där det inte fanns anledning att göra invändning mot förfarandet.

Med den mening jag sålunda hyser om förslaget grunder skulle jag helst, därest nu ett förslag i den riktningen kan göras och framkommer, vilja ansluta mig till dem, som mena, att Kungl. Maj:t skall utse revisorer. Men i likhet med några föregående talare kan jag till nöds vara med om Kungl. Maj:ts förslag och skall, om inte det nyss antydda yrkandet göres, hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts proposition på denna punkt.

Visst kan man säga, att det är inte alldeles klanderfritt att lämna denna funktion att välja revisorer till riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige, men det är ändå inte uppenbart grundlagsstridigt att gå den vägen, det kan man vara ense om. En befogenhet, som riksdagen skulle ge ett ordinarie, utomstående ämbetsverk, har också en viss likhet med andra uppdrag, som riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige fått i tidigare fall. Jag vill särskilt erinra om styrelsevalet i Kreditkassan, och det finns kanske även andra fall, där fullmäktige fått ett motsvarande uppdrag. Således, med det förbehåll, som jag gjort om eventuell anslutning till ett förslag om att Kungl. Maj:t måtte utse dessa revisorer, yrkar jag bifall till den kungl. propositionen i här omförmälda punkt. Även beträffande räntan på preferensaktierna synes mig Kungl. Maj:ts förslag vara att föredra framför utskottsförslaget.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Jag skall först be att få rätta en uppgift, som greve Lagerbjelke här lämnade, då han talade om den funktion, som aktieägarna i detta företag skulle ha; han erinrade nämligen om att bland annat skulle verkställande direktör utses bland de ledamöter av styrelsen, som utsåges av dessa aktieägare. Ja, så har det varit hittills, men så skall det inte bli enligt det förslag till bolagsordning, som här föreligger. Det föreslås nämligen i § 7 av denna bolagsordning, att styrelsen skall utse verkställande direktör för bolaget, och denne kan tagas inom eller utom styrelsen.

Vad sedan beträffar revisionen, som tyckes vara det ämne, som framför allt är föremål för delade meningar, är det naturligtvis så, att visst fog kan finnas för den erinran, som gjorts, att riksdagens val av revisorer innebär en utvidgning av riksdagens maktområde. Nu är det ju visserligen på det sättet, att dessa monopolföretag äro affärsdrivande verk, men deras egentliga huvuduppgift är, att de skola vara riksdagens skatteinstrument. Och godkänner man den slutsatsen, får man väl också anse, att de på sätt och vis äro riksdagens verk. Hade det inte varit för skatteinkomsternas skull, så hade man väl näppeligen inom riksdagen gått in för att tillskapa statsmonopol, vare sig för sprit eller för tobak. Har man den uppfattningen, så kan det väl också anses riktigt, att riksdagen sättes i tillfälle att kontrollera, huru dessa skatteinstrument skötas. Under många år har ju också förelegat krav på att riksdagen skulle beredas möjlighet att kontrollera dessa företag. Man har avvisat tanken på att statsrevisorerna skulle få med dem att syssla, och då har man ju inte någon annan väg att gå än att riksdagen direkt får utse revisorer.

Man kan ju fråga sig: Varför är detta nödvändigt, och vad har hänt, som gör, att man måste anse denna åtgärd motiverad? Jag behöver inte närmare

erinra om de missförhållanden, som konstaterats inom de olika monopolföretagen, ty de äro allmänt kända. Inom tobaksmonopolet har det gällt vissa förvaltningsåtgärder, som varit föremål för högst betydande klander. Ingen har jävat, att större eller mindre anledning till detta klander förelegat. Vad beträffar Vin- och spritcentralen — om man skall vidröra den i detta sammanhang — så har ju detta företag stått under en mera fri organisation. Men dess förvaltningsåtgärder ha ju alltid skett i samråd med Kungl. Maj:t och med vederbörande finansminister. Och hur har det gått till under årens lopp med alla dessa utvidgningar, som ägt rum, därvid man inköpt det ena företaget efter det andra, som knappast haft med den ursprungliga uppgiften att skaffa? Jag förmenar, att om riksdagen på ett tidigare stadium haft inflytande över och möjlighet att kontrollera dessa förhållanden, så hade därigenom förebyggts dylika utsvävningar, som varit för statsverket ganska dyrbara. Jag tror sålunda, att det finns fog för kravet att riksdagen erhåller möjlighet att företaga revision av dessa företags skötsel.

Vad sedan beträffar sättet för utseende av revisorerna, så har jag på ett tidigare stadium haft den uppfattningen, att revisorerna borde utses såsom Kungl. Maj:t föreslagit. Jag tror, att revisionen blir lika väl fullgjord, vare sig revisorerna utses på ena eller andra sättet. Men det var så inom utskottet, att olika meningar förelågo, och den avfattning, som utskottets förslag fått, visade sig vara den enda framkomliga väg, varpå man kunde komma till ett majoritetsbeslut. Då har man också fått lov att stanna vid detta förslag. Detta om den reella innebörden av saken.

Beträffande den formella sidan av saken, så har den också övertvägts inom utskottet, och jag tillåter mig framdraga några av de uppfattningar, som tidigare kommit till synes i den delen, och vilka utskottet delvis haft till ledning, då utskottet kommit till sitt resultat.

Först vill jag då erinra om, att utredningsmännen i denna fråga redan på ett tidigare stadium uttalat, att för riksdagens medverkan vid val av revisorer ej erfordrades ändring i riksdagsordningen utan vore det tillräckligt, att riksdagen förklarade sig villig att åtaga sig ifrågavarande uppgift. Dessa utredningsmän voro ju så pass kvalificerade personer, att man har all anledning att fästa avseende vid vad de yttrat.

Samma uppfattning uttalar professor Reuterskiöld i motionen I: 312, i vilken han närmare bemöter invändningar mot anordningens grundlagsenlighet. Mot finansministerns erinran, att riksdagen väl kan tilläggas rätt, men ej plikt utvälja egna revisorer, framhåller professor Reuterskiöld att, därest riksdagen själv för sitt bifall till propositionen uppställer villkor om dylik valrätt för kamrarna, skyldighet att utse revisorer skulle föreligga. Yrkandet i motionen I: 312 går ut på »att riksdagen måtte såsom villkor för bifall till propositionen föreskriva, att riksdagsvalda revisorer deltaga i den årliga revisionen». Detta yrkande går ju också ut på att skapa en framkomlig väg.

Professor Reuterskiöld framhåller tillika, att riksbanks- och riksgäldsfullmäktige böra, för att kunna begagna sin valrätt, härtill bemyndigas av kamrarna.

Därest professor Reuterskiölds uppfattning anses riktig, borde möjligen anses nödvändigt, att valmännen för utseende av fullmäktige erhålla ett sådant bemyndigande av riksdagen.

Justitierådet Borgström anför, att »väl bör måhända åt de konstitutionella betänkligheterna icke tillmätas alltför stor vikt, även om medgivnas måste, att det förefallit mindre tilltalande, att i bolagsordningen intaga föreskrift om rätt för riksdagens kamrar att utse revisorer utan garanti för att denna rätt också kommer att begagnas och utan bestämmelse, huru förfaras skall, för

Ang. tobaks-
monopolet.

(Forts.)

den händelse kamrarna eller någondera av dem underlåter att utse revisorer».

Departementschefen har ej funnit konstitutionella hinder möta mot en bestämelse, som skulle åt riksdagen allenast inrymma en befogenhet men ej ålägga en förpliktelse, och motsvarande precedensfall saknas ej. Härmed torde åsyftas det i § 33 i förordningen den 28 maj 1920 (nr 230) om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordräntestegring riksdagens kamrar lämnade åläggandet att utse vardera 3 ledamöter i uppskattningsövernämnden. Denna rätt begagnades av riksdagen.

Utskottet har föreslagit, att valrätten lämnas åt den valnämnd, som enligt 71 § 3 mom. riksdagsordningen har att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Denna valnämnd har jämväl att enligt § 3 reglementariska föreskrifter utse 2 ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket. Härav framgår, att man ansett denna valnämnd kunna påläggas funktioner, som icke föreskrivits i grundlagen. Annmärkas bör, att även fullmäktiges uppgifter äro angivna i grundlagen, varför ett anförtröende åt dessa, utöver de i grundlagarna pålagda uppgifterna, skulle kunna framkalla erinringar. Jämför bestämmelserna i R.F. §§ 66, 72 och 111, mom. 2.

Vad angår valnämndens funktion, har utskottet ansett självfallet, att denna utan särskilt åläggande skall komma att utse revisorer. Därest särskild föreskrift anses erforderlig, synes densamma böra inrymmas i reglementariska föreskrifter. Dessa torde dock ej böra ändras förr än bolagsordningen ändrats, alltså först 1931. Möjligen kan den utvägen användas, att kamrarna vid val av elektorer uttryckligen uppdraga åt valmännen att jämväl utse revisorer.

Jag tror sålunda, att den väg, utskottet gått, är fullt framkomlig och fullt försvarbar även ur konstitutionell synpunkt.

Om jag en gång till skulle övergå till den reella sidan av saken, ligger det ju så till, att om man skulle uppdraga åt kamrarna att utse dessa revisorer direkt, så måste man ju ha ett lika stort antal revisorer från riksdagens bägge kamrar, och man kommer då lätt till ett större antal revisorer än som här föreslagits. Utskottet har varit angeläget att begränsa antalet till vad som föreslagits av Kungl. Maj:t, nämligen till fem, och det sker på det sätt, att Kungl. Maj:t utser en av revisorerne, riksdagens elektorer utse tre, och en utses av bolagsstämman. Det blir då samma antal, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag vill i detta sammanhang understryka, att när det gäller den revisor, som får anses vara den viktigaste, nämligen den jourhavande revisorn, som skall ha uppsikt över och ledningen av siffergranskningen och dylikt, så föreslår utskottet, att han skall utses av Kungl. Maj:t. Jag tror därför, att utskottet har lagt sig vinn om att ordna denna sak så praktiskt som möjligt, och då vi komma till den paragraf, som innehåller bestämmelserna härom, vill jag förorda, att kammaren följer utskottets förslag. Jag kan inte säga, hur det kommer att gå i andra kammaren, men om kamrarna fatta olika beslut, få dessa naturligtvis sammanjämkas på vanligt sätt. Men den väg, jag angivit, torde vara mera praktisk, då det gäller att komma till ett enigt riksdagsbeslut. Och, som sagt, vad revisionens effektivitet beträffar, tror jag mig kunna förutsäga, att den blir densamma, om revisorerne utses på ena eller andra sättet.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall börja mitt anförande med att till socialiseringsnämndens ordförande, som jag ser här närvarande, framföra mina lyckönskningar till den komplimang, som utskottet i sitt betänkande givit honom och hans nämnd. Det förhåller sig därvid på det sättet, att herr Magnusson i Kalmar väckt en motion, vari han säger, att den aktiebolagsform, som

utredningsmännen och efter dem alla andra ansett böra fortfarande användas i fråga om dessa monopolföretag, inte är så lämplig för framtiden, och att man kan förvänta, att socialiseringsnämnden skall komma med förslag, som skulle kunna leda över till en lämpligare form för dessa monopolföretags verksamhet. I denna komplimang och i denna glada förväntan har utskottet nu enhälligt instämt. Det bör glädja socialiseringsnämnden, som ju inte minst i denna kammarare varit utsatt för ganska ovänliga omdömen, att man nu inom alla partier omfattar dess verksamhet med så ljusa förhoppningar. För min del vill jag bara säga, att huru än den socialisering, som utskottet ställt i utsikt, skall gå till, så bör man vid den utredning, som skall föregå förslaget om denna nya form, likväl beakta, att med aktiebolagsformen äro förenade vissa drag, som man inte heller i framtiden bör under några omständigheter släppa. Bland annat ha tjänstemännen i ett aktiebolag en svagare ställning än man vanligen anser, att tjänstemännen böra ha i ett företag, som är närmare knutet till staten. På den punkten tror jag det vore synnerligen olyckligt att göra några ändringar.

När jag uttalar detta, ligger det för mig nära till hands att övergå till att påpeka det förhållandet, att i utskottsbetänkandet finnas inte med ett ord berörda de erfarenheter, som man gjort beträffande förekomsten av ett provisions-system inom tobaksmonopolet. Det kan ju hända, att utskottet ansett vad man fått kännedom om vara en isolerad företeelse, som förekommit en gång och som man inte behöver frukta skall återkomma. Faran är emellertid enligt min mening kanske inte alldeles över. Det förhåller sig i alla händelser så, att bakom den företeelse, som framkom i tobaksmonopolet, ligger en internationell sedvänja. Därför är smittofaran synnerligen stor. Denna smittofara finns, och den gäller för övrigt inte bara tobaksmonopolet utan även det andra monopolföretaget.

Vid den debatt, som ägde rum föregående riksdag, gav jag uttryck åt den meningen, att den metod, som tobaksmonopolets styrelse beslutat använda för att utreda omfattningen av provisionsystemets tillämpning inom bolaget, inte skulle visa sig vara effektiv. Denna min mening har blivit bekräftad av vad som sedermera inträffat, eller, rättare sagt, av vad som sedermera inte inträffat. Emellertid är det ju nu alldeles för sent att tänka på att göra någonting åt handlingar, som för länge sedan äro preskriberade, och jag tar inte upp denna sak alls ur den synpunkten. Jag tar upp den endast därför att det förefaller mig, som om den ledsamma erfarenhet man gjort borde ha givit vid handen, att det är synnerligen angeläget att skapa sådana organisationsformer, att dylika missförhållanden så vitt möjligt förebyggas. Ur den synpunkten hade det enligt min tanke varit önskligt, att utskottet hade skapat organisationsformer, som i ett par avseenden varit mera betryggande än vad de blivit enligt utskottsforlaget.

Jag skall tillåta mig att i största korthet beröra de fall, som jag härmed äsyftar. Jag avser då först och främst föreskrifterna om direktörsrådet. Den frågan är berörd i en av herrar Bergman, Johansson i Östersund och Ljunggren väckt motion, och herr Bergman har också i sitt anförande i dag varit inne på saken. Herr Bergman anser, att direktörsrådet bör organiseras på det sätt som utredningsmännen föreslagit, det vill säga att ordföranden i styrelsen skall vara ordförande i direktörsrådet. Kungl. Maj:t har gått ifrån den ståndpunkten och föreslagit, att styrelsens ordförande skall kunna ersättas av någon annan medlem av tobaksmonopolets styrelse, som styrelsen äger utse. Jag hörde med nöje den komplimang, som tobaksmonopolets ärade styrelsemedlem herr Bårg gav finansministern för att han på vissa punkter — och till dessa punkter hör naturligtvis också denna — blivit klokare än vad han var som utredningsman. Jag för min del har på denna punkt inte blivit klokare än jag var för ett par år sedan. Det beror kanske på, att jag inte haft samma pedago-

Ang. tobaksmonopolet.

(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

griska utvecklingsmöjligheter som den här omtalade utredningsmannen. Jag håller fast vid att det varit lämpligt att sätta ordföranden i styrelsen till ordförande i direktörsrådet, ty meningen med detta är ju, att vid verkställande direktörens sida skall stå en man i auktoritativ ställning, som har ansvaret och kontinuerligt kan följa bolagets verksamhet, särskilt med hänsyn till marknadens läge och till en del affärsförbindelser med olika firmor, i syfte framför allt att kontrollera, att dessa affärsförbindelser äro rent affärsmässigt försvarliga och de lämpligaste. Jag tror för min del, att det kan vara mycket välbetänkt, att inte bara verkställande direktören utan även en person i så auktoritativ ställning som styrelsens ordförande får i uppdrag att verka för att obehöriga inflytelser inte göra sig gällande vid den omfattande affärsrörelse, som detta monopolföretag har att utöva. Jag tror, att det är en betydande försvagning att ersätta styrelsens ordförande med en annan styrelseledamot. Jag behöver bara be herrarna tänka sig in i de personliga förhållanden, som förelagat inom de båda monopolföretagen, för att herrarna skola förstå den bakgrund, mot vilken man har att konkret se den fråga jag här berört.

Jag skall nu övergå till att säga några ord om revisionen, och jag skall då först beröra frågan om riksdagens medverkan. Vi ha ju hört en ärad talare på stockholmsbänken, herr Löfgren, utveckla de skäl, som enligt hans mening tala för uppfattningen att det är grundlagsstridigt, att riksdagen medverkar vid denna revision. Så började verkligen den ärade talaren sitt anförande. Han åberopade därvid ett yttrande av Hans Järta, gående ut på, att det som inte är uttryckligen för rikets ständer medgivet i grundlagen, det är för dem förbjudet. Det är en ståndpunkt, som är mycket förklarlig hos Hans Järta på grund av hans konservativa läggning. Ståndpunkten förfäktades, då jag var student, av vissa konservativa statsrättslärare i Uppsala. Av denna ståndpunkt följer ju, att hela den konstitutionella praxis, som vuxit upp vid sidan av grundlagen, är grundlagsstridig, varigenom en sorglig dager kastas över stora delar av vårt statskick, sådant det är i våra dagar. Emellertid vågar jag säga, att sedan man kommit fram till en mera evolutionistisk uppfattning, torde det inte vara någon, som längre fasthåller vid denna Hans Järtas åsikt.

Den ärade talaren anförde också ett annat skäl. Han sade, att i grundlagen äro de olika statsmakternas verksamhetsområden uppdragna och skilda från varandra, varför det vore olämpligt, att riksdagen nu ginge in på den förvaltande maktens verksamhetsområde. Men den ärade talaren förbisåg härvidlag, att det här är fråga om ett alldeles speciellt område, nämligen beskattningsmaktens utövande, och att detta område enligt grundlagen är helt och hållet anvisad åt riksdagen. Där äger ju Kungl. Maj:t inte någon som helst befogenhet att ingripa. Det är ur den synpunkten och under framhållande därav, som utredningsmännen sagt, att de för sin del anse, att riksdagen skulle, på sätt de föreslå, kunna medverka till kontroll över de beskattningsinstrument, som dessa båda monopolföretag äro. Att tobaksmonopolet är ett beskattningsinstrument, framgår ju bara av den omständigheten, att det inlevererar 60 à 70 miljoner kronor om året till staten, varav allra största delen är tobaksskattemedel. Det är ju också ur denna synpunkt, som tobaksmonopolet kommit till, det vill säga för att man skulle få in mera skattemedel, än man skulle få med ett annat system. Sålunda finner jag inte heller den invändningen vara befogad, och vi hörde av vad utskottets ärade ordförande anförde, att en ganska allmän mening tycks gå i samma riktning.

Några formella konstitutionella betänkligheter föreligga alltså inte.

Emellertid var det ganska förvånande att höra, att den ärade talaren på stockholmsbänken, som jag nu polemiserat mot, sedan kom över på en helt annan linje än den allmänt principiella, som han förut följt, när han började diskutera de olika vägar, på vilka riksdagens medverkan kunde tänkas komma

att utövas. Den ärade talaren menade, att om man antog Kungl. Maj:ts förslag att låta riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige utse revisorer, så skulle inte de principiella betänkligheterna föreligga i samma grad. Men förhållandet är naturligtvis det, att riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige endast kunna utöva de befogenheter, som delegeras dem av riksdagen. De kunna inte utöva några befogenheter, som delegeras dem av Kungl. Maj:t. Därför måste man säga, att mot Kungl. Maj:ts förslag kunna anföras alldeles samma principiella betänkligheter som mot tanken, att riksdagen direkt skulle utse revisorer, förutom dem, som ytterligare kunna tillkomma på grund av denna speciella utformning av det sätt, på vilket riksdagen skulle medverka. Det förvånade mig, och jag förmodar flera av kammarens ledamöter, att höra den ärade talaren sluta sitt anförande med det tillkännagivandet, att han skulle komma att rösta för Kungl. Maj:ts förslag.

För min del är jag av den uppfattningen, att det inte heller ur reell författningspolitisk synpunkt bör möta något hinder för riksdagen att delta i *kontrollen* på detta område. Det kan inte anses innebära, att riksdagen aktivt ingriper i förvaltningsmakten. Av den ståndpunkt jag här intar, drar jag inte alls den konsekvensen, att riksdagen bör ingripa på andra områden av förvaltningen.

Jag skulle i stället vilja dra en annan konsekvens, och det är den, att om nu riksdagen går in för att medverka vid kontrollen av dessa monopolföretag, så måste det anses olämpligt, att riksdagsmän sitta i styrelserna eller ha några andra befattningar i monopolföretagen. Jag riktar inte detta uttalande mot de riksdagsmän, som för närvarande sitta där, jag anser tvärtom, att det är mycket lämpligt, att så länge dessa stå till förfogande, deras förordnanden förnyas. Men jag anser, att det nya system, som här från olika håll förordas, bör medföra att man i framtiden inte meddelar förordnanden åt riksdagsmän att sitta i dessa bolags styrelser.

Jag vill vidare beröra formen för Kungl. Maj:ts medverkan vid revisionens tillsättning. Enligt Kungl. Maj:ts förslag, som i denna punkt ansluter sig till utredningsmännens, skulle Kungl. Maj:t utse två revisorer, dels en person, som skulle fungera som revisionens ordförande, dels en person, som skulle vara jourhavande revisor. Nu har utskottet gjort en förenkling på denna punkt, strukit över Kungl. Maj:ts rätt att utse en person till revisionens ordförande och sagt, att det räcker med att det blir en jourhavande revisor; han *kan* ju vara revisionens ordförande. Jag tror, att utskottet här av sparsamhetsskäl åstadkommit en mycket beklaglig försvagning av revisionen. En jourhavande revisor är ju en man, som så att säga yrkesmässigt lever på att mottaga revisionsuppdrag från olika håll. Han har en stor kundkrets, och det kan ju inte vara tänkbart, att den jourhavande revisor, det här är frågan om, skall anse sig för all framtid ha fått sin tillräckliga och säkra bärgning av detta uppdrag, utan han blir naturligtvis hänvisad till att söka uppdrag även på andra håll. Med ett ord sagt, han kommer med hänsyn härtill och på grund av sin allmänna läggning helt säkert att inskränka sin revisionsverksamhet till så att säga det rent tekniska. Han kommer helt säkert inte att gå in på de lämplighetsfrågor, som en i affärlivet initierad och insiktsfull man skulle uppta till prövning. Det är emellertid av yttersta vikt, att en verkligt affärs-kunnig person har tillfälle att såsom revisor mycket noggrant följa de transaktioner, som äga rum i ett sådant företag som detta, ty det är endast en person, vilken har full kännedom om läget på den internationella marknaden, om handelskutymmer, om de olika firmornas leveransduglighet och förbindelser, som kan fullkomligt kontrollera, att de affärer, som göras, ur saklig synpunkt inte lämna någon anledning till erinran. Denna kraft har utskottet helt en-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

kelt kastat över bord. Det är enligt min tanke mycket beklagligt, att så skett. Jag har ju själv i någon mån sysslat med försök att revidera de båda monopol-företagen, och jag hade till mitt förfogande auktoriserade revisorer. Jag har således haft tillfälle att fullt konkret se, hur sådana män arbeta. Jag måste säga, att de auktoriserade revisorer, som jag hade till mitt förfogande, voro alldeles utmärkta människor, och de arbetade fullkomligt på det sätt som man kunde begära, att de skulle arbeta. Men likväl lämnades utanför deras revision ett stort område, som på ett tillfredsställande sätt skulle kunna undersökas endast av en person med de kvalifikationer, som man förutsätter hos den man, som Kungl. Maj:t skulle förordna till revisionens ordförande. Jag skulle för min del därför anse det vara synnerligen lyckligt, om kammaren på denna punkt skulle vilja återgå till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skulle alltså i fråga om revisionen vilja förorda, att man återgår till propositionen, i vad den avser Kungl. Maj:ts medverkan till utseende av revisorer, och att man i fråga om riksdagens medverkan ansluter sig till det förslag, som är framställt i den av herrar Bergman, Oscar Ericson i Oberga med flera beträffande revisionen avgivna reservationen. På det sättet skulle man erhålla sju revisorer, en utsedd av bolagsstämman, två utsedda av Kungl. Maj:t och fyra utsedda av riksdagens kamrar.

Att jag för min del föredrar, att revisorerna utses av riksdagens kamrar, framför att de utses på indirekt väg, beror framförallt därpå, att jag tror det är synneligen betydelsefullt för revisorernas maktställning, att de ha riksdagens stöd bakom sig. Jag vågar säga, att därest inte i den revision, som jag haft tillfälle att företa, det funnits medlemmar av riksdagen, skulle de anmärkningar, som gjordes, ha blivit nedtystade och icke medfört några allvarliga verkningar. När det gäller att få till stånd en effektiv revision mot så starka finansiella maktfaktorer, som det kan bli fråga om i dessa företag, är det enligt min mening synnerligen viktigt, att revisorerna ha bakom sig ett säkert ryggstöd, som är påtagligt för alla, och det ryggstödet erhålla de enligt min tanke på det mest tillfredsställande sättet, om de utses av riksdagens kamrar direkt.

Herr talman! Jag har nu intet annat yrkande än om bifall till första paragrafen, men jag skall sedermera vid kommande paragrafer ansluta mig till yrkanden av den natur, för vilka jag i mitt anförande uttryckt sympatier.

Herr Möller: Herr talman! När jag skulle ta ställning till detta förslag, fäste jag mig främst vid den punkt, som den föregående ärade talaren ganska utförligt behandlat, nämligen frågan om revisionen. Jag gjorde det, därför att jag har en bestämd känsla av, att vi här stå inför ett principavgörande och inte bara inför ett avgörande i en enskild sak, som berör tobaksmonopolet och spritcentralen. Det förefaller mig ganska självklart, att om man här går in för den uppfattningen, att riksdagen eller något dess organ skall utse revisorer i företag av denna beskaffenhet, så kommer riksdagen så småningom att utvidga hela det område för sin verksamhet, som avser att utse enskilda personer till olika uppgifter. För min del har jag varit mycket rädd för detta, och jag kan väl ha rättighet att säga, att just i socialiseringsnämnden ha frågor av principiellt samma art som denna varit föremål för alldeles särskilt noggranna överväganden. Det är uppenbart, att för en socialdemokrat, som väntar sig, eller i varje fall verkar för att statens verksamhet på det produktiva området skall utvidgas, det är av fullkomligt vital och avgörande betydelse, på vilket sätt man blandar ihop riksdagens och regeringens, olika stämmors och bolagsstämmors rättigheter att tillsätta revisorer eller styrelser eller andra slag av intressenter i statens affärsverksamhet.

Jag vill nu först och främst betona att jag ingalunda bestrider, att tobaksmonopolet är ett beskattningsinstrument. Det är självfallet. Tobaksmonopolet har ju egentligen tillkommit för att förse svenska folket med pensioner, och så till vida är det riktigt, men det är ett beskattningsinstrument, som i sin verksamhet enligt sakens natur skall följa strängt affärsmässiga principer. Det är inte en uppbördsman, som skriver ut på en skattsedel: »Nu få herrarna vara snälla att betala så och så mycket för förbrukade tobaksvaror», utan det är ett köpande och säljande verk, ett verk, som köper in tobak, tillverkar cigarrer och cigarretter etc. och säljer dessa fabrikat. Och det skall i hela denna verksamhet fullkomligt självfallet tillämpa affärsmässiga principer så långt detta överhuvud taget är möjligt. Därför menar jag, att den ståndpunkt, man här intar, kommer principiellt att få en räckvidd långt utöver detta enskilda fall. Den kommer att få en räckvidd, som även så småningom skall vidga sig till andra av statens affärdrivande verk. Detta är efter min uppfattning ett område, där riksdagen måste ålägga sig självbesinning. Det gäller att akta sig för att politisera, att så organisera sitt inflytande på sådana verk, att därur nästan med logisk nödvändighet framspringer en direkt politisering av uppdragen.

Om jag då tar utskottets förslag, att elektorererna för val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret skola utse revisorerna, så torde jag väl ha rättighet att säga, att avgörandena träffas mindre av de elektorer, som ha att förrätta valen, då det gäller de här områdena, än av partierna och deras förtroenderåd eller en delegation inom elektorererna, som brukar bestå av partiernas s. k. ledare i de olika kamrarna. Där sker det faktiska avgörandet. Om man nu inbillar sig, att när det gäller ett sådant här revisionsuppdrag metoden skulle bli en annan, så misstänker jag, att man alldeles överskattar den här elektorsförsamlingens betydelse. Jag är rädd för, att om man skall i den svenska riksdagen välja tre revisorer — det är ju lika bra att tala rent ut — på detta sätt, som föreslås av utskottet, så blir det första man undersöker vilken socialdemokrat, vilken frisinnad och eventuellt bondeförbundare och vilken högerman man skall anförtro detta uppdrag. Jag är övertygad om, att det kommer att bli följden, och jag betraktar det som fullkomligt olämpligt. Vid revisionsuppdrag bör det väl om någonsin vara fråga om sakliga kvalifikationer och ej om vilket parti man tillhör. Det är klart, att inom alla tre partierna finnes personer, som ha de sakliga förutsättningarna för ett revisorsuppdrag, men själva utgångspunkten för valet misstänker jag knappast komme att bli dessa sakliga kvalifikationer, och skulle det vara så, att ett parti ej kan representera en sakligt kvalificerad kandidat, så framkomme i alla fall anspråket på att få en representant med i denna revision, och det är mycket sannolikt, att de andra partierna i fridens namn komme att böja sig för detta anspråk i en känsla av, att det kanske ändå till slut inte är så förfärligt viktigt vilken person det är, som innehar ett uppdrag av denna art. Jag tror för min del, att alldeles särskilt från mina socialistiska utgångspunkter ha vi all anledning att omedelbart stämma i bäcken, då det gäller att slå in på vägar, som så vitt jag förstår måste leda till — jag bedömer det alltså icke ur konstitutionell synpunkt — en politisering av uppdrag av denna beskaffenhet.

Jag vill visst ej påstå, att Kungl. Maj:t är alldeles fri från liknande instinkter, när Kungl. Maj:t utser personer för olika uppdrag, men det kan ej hjälpas, att denna mindre grupp av regeringsledamöter måste på ett annat sätt känna sitt ansvar än icke de 40 elektorer, som vi ha, utan faktiskt alla de 380 riksdagsmännen, som skulle bestämma vilka som skulle ha dessa revisionsuppdrag. I själva regeringens ställning i samhället finnes det en större

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

psykologiskt och moraliskt verkande garanti för att Kungl. Maj:t skall mera uteslutande sakligt behandla sådana ärenden än riksdagen — åtminstone så vitt erfarenheten hittills visat — kan förväntas komma att göra. Detta är för mig i den här punkten ett alldeles avgörande skäl för att icke vilja gå med på förslaget om elektorerna och icke vilja gå med på, att riksdagen skall utse revisorerna. Det är mycket möjligt, att grundlagen genom en sådan anordning inte trädes för nära. Det vill jag i detta sammanhang ej uttala mig om. Jag har nämligen ej alls lust att taga reda på eller taga någon hänsyn till vad Hans Järta tänkte om dessa saker. Min ståndpunkt bestämmes av de riktlinjer, som jag för framtiden vill, att man skall uppdraga, då det gäller frågor av denna beskaffenhet, och jag tror, att det är ofantligt mycket viktigare vilken ståndpunkt de svenska statsmakterna taga i denna fråga hur man skall förfara, i den mån statsmakterna ha att fördela uppdrag av olika art, än att fråga sig, hur 1809 års grundlagsstiftare tänkte sig den saken. Jag har den bestämda meningen, att man visserligen ej kan utestänga politiken, men man skall därför i varje fall ej slå upp dörrarna på vid gavel, som man här gör, för att direkt inbjuda till politisering av uppdrag av denna beskaffenhet. Det är själva min principiella utgångspunkt. Nu äro ju riksdagens elektor utsedda för ett alldeles speciellt ändamål: utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. De ha visserligen även fått i uppdrag att tillsätta styrelse för riksdagens bibliotek, men ännu så länge har man ju hållit sig inom riksdagen och vad riksdagen råder över, d. v. s. riksdagens egna verk. Nu skall man utsträcka deras befogenhet till skattemyndigheter, för att tala med herr Westman, ett skatteindrivningsinstrument. Dessa elektorers uppgift skulle byggas ut så, att de även skulle få ett finger med, då det gäller tvenne stycken av vad jag, trots bolagsformen, tillåtit mig kalla statens affärsdrivande verk. Om man nu slår in på denna väg, vad skulle då hindra — det kanske inte skulle bifallas, men principen är ändå knäckt — att man nästa gång uppdrager antingen åt riksbanksfullmäktige eller åt elektorerna för riksbankens fullmäktige att utse överrevisorer för t. ex. statens järnvägar? Vad skulle, om staten ville upprätta en produktionsgren, som den nu ej är intresserad av, och så där skulle meddelas vissa föreskrifter, hindra, att riksdagen uppträder och säger: »Herre Gud, det här måste vi söka lägga vantarna på i mesta möjliga mån.» Det är ju nämligen alltid i och för sig mycket angenämt för vilken församling som helst att få ha den makten att kunna utdela belöningar åt olika håll, och eftersom jag förmodar, att revisorerna ej skola sköta sitt revisionsuppdrag gratis, så kan ju en sådan belöning ha sitt värde, både som uttryck för det förtroende, som uppdragstagaren åtnjuter — åtminstone inom sitt parti — och på grund av den lilla inkomst, som kan vara förenad därmed.

Detta gör, som sagt, att jag icke är livad egentligen för vare sig utskottets förslag eller Kungl. Maj:ts förslag i den här punkten. Jag betraktar båda två såsom olämpliga, ehuru jag ju måste medgiva, att liksom regeringen säkerligen känner något större ansvar än riksdagen, då det gäller att nämna personer till sådana här uppdrag, så är det mycket sannolikt, att fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, denna lilla församling, skulle känna ett större ansvar vid utseende av revisorerna, men på grund av den principiella uppfattning, som jag har, skulle jag helst se, att riksdagen överhuvud taget icke blandade sig in i dylika ting. Det gör, att jag skulle tro, att det klokaste man kunde göra, det vore att avslå de föreliggande förslagen. Att jag icke gör ett ändringsförslag sådant, som jag skulle önska, beror därpå, att det enligt talmannens uppfattning är tvivelaktigt, huruvida proposition kan ställas på ett yrkande, i brist på motion, om att Kungl. Maj:t skall utse samtliga revisorer och suppleanterna för dem. D. v. s. bolagsstämman skulle alltjämt vara med,

men Kungl. Maj:t skulle utse även dem, som här föreslås skola väljas av elektorerna för val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Det anses tvivelaktigt, om man kan grundlagsenligt framställa proposition på ett sådant förslag. Det gör, att jag ej vill besvara kammaren med en tvist om grundlagstolkning eller överhuvud taget med någonting sådant yrkande, och jag har ej den känslan, att detta är något så fruktansvärt angeläget, att man inte skulle kunna bevilja oktroj på ett år och till nästa år komma med ett förslag, som blivit byggt på verkligt sunda principer. Så är ej fallet med något av de nu föreliggande förslagen. För den händelse det kräves, kommer jag att ytterligare i debatten gå in för denna ståndpunkt. Jag kommer nu att yrka avslag. Naturligtvis förutsätter jag, att Kungl. Maj:t kommer med ett förslag om en ny oktroj på nuvarande villkor utan vidare under den tid, som det behöves för att utarbeta ett nytt förslag, och det föreställer jag mig utan svårighet kan ske till nästa riksdag, så att vi då få taga upp ärendet från bättre utgångspunkter. Saken skulle vinna på det, och riksdagen skulle då efter min uppfattning ha visat den självbehärskning, att den har motstått en liten frestelse, en liten lockelse, som nu är framsträckt särskilt från bevillningsutskottets sida, men till en viss grad även från Kungl. Maj:ts sida.

Det framgår av vad jag har sagt, att jag yrkar avslag. Om första kammaren ej vill följa mitt yrkande, så kommer jag att framställa särskilda yrkanden, då vi komma fram till den paragraf i bolagsordningen, som jag särskilt har ansett det riktigt att angripa.

Herr **Bärg**: Jag har begärt ordet för att säga något i anslutning till de anmärkningar, som herr Bergman och herr Westman gjort på ett par punkter.

Då jag yttrade mig förra gången och anmälde mitt missnöje med utskottets ställning till val av revisorer, så rörde detta sättet för valet, och i det hänseendet ansåg jag Kungl. Maj:ts förslag vara bättre, men därmed anslöt jag mig visst inte helt och hållet till Kungl. Maj:ts förslag angående revisionens ordnande. Det vill jag betona i detta sammanhang. Herr Westman och herr Bergman ha ju påpekat, att en försämring skett genom utskottets förslag så till vida, som utskottet har avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, att Kungl. Maj:t skulle utse en särskild avlönad ordförande, och de anse detta innebära ett betydligt försvagande av revisionen. Jag får lov att säga, att man inom utskottet i stort sett varit överens om att ett sådant arrangemang är över hövan. Revisionen inom det företag, man nu talar om, går ju till på det sättet, att ledningen själv inom företaget ordnar med en ingående revision, med siffergranskare och allt detta, som gör, att man rent tekniskt sett skall komma fram till full säkerhet. Detta behöver ju ej tillmätas något som helst värde, när det gäller övervakandet av ledningens handhavande i övrigt, men då det talas om de oerhört starka ekonomiska intressen, som äro knutna till detta, så får jag säga, att jag har svårt att fatta innebörden i detta påstående. Ingen, såvitt jag förstår, av företagets vare sig ledning eller aktieägare kunna tillskynda sig någon *direkt* fördel genom det eller det tekniska arrangemanget. Såväl utdelningen som alla de förmåner, den enskilde medlemmen av ledningen kan ha, äro förut bestämda. Revisionens huvuduppgift måste vara att övervaka ett förnuftigt handhavande i övrigt av bolagets angelägenheter. Om det nu, efter denna revision inom bolaget, finnes en jourhavande revisor, som fyller de höga anspråk man har på denne, och dessutom andra revisorer, som inom sig utse en ordförande — det är visst ej föreskrivet, att den jourhavande revisorn skall vara revisionens ordförande, tvärtom säger utskottet, att förhållandet kan vara sådant, att han icke lämpar sig, utan att man får utse en annan till ordförande — så bör ju denna organisation vara till fyllest. Utskottet avviker från Kungl. Maj:ts förslag endast i det hänseendet, att utskottet icke

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

tänker sig, såsom det kungl. förslaget gör, att denne ordförande skulle ha en lön av 12,000 kronor vid sidan av den jourhavande revisorn, som också skulle hava en lön av 12,000 kronor, utan utskottet säger: att ett måttligt arvode må tilldelas ordföranden för det uppdrag han har att leda revisionsarbetet. Nu förefaller det, som om den ordningen vore fullt tillfredsställande, och är det så, att den ej är det, så hjälpes den saken sannerligen icke genom att utöka ordförandens arvode med något tiotusental kronor utöver vad utskottet tänkt sig. I det hänseendet delar jag den uppfattningen, att utskottets förslag är mera tillfredsställande än Kungl. Maj:ts förslag.

När det talas om riksdagsvalda revisorer och, som herr Leander sade, om dessas uppgift att lugna allmänheten, så att den allmänna meningen skall känna sig tillfredsställd, så är det ett talesätt, som låter bra, men jag överskattar ej innebörden av detsamma. Då man talar om ett lugnande av allmänheten, så gör man det kanske i viss grad på grund av den missuppfattningen, att man har med systembolag att göra. Då man talar om allmänhetens oro och missnöje och allt detta, så rör det sig ju väsentligen, när det gäller sprithandeln, om systembolagens förfaringssätt, om de extra litrarna och allt detta, som intresserar den stora allmänheten så mycket, och som är saker och ting, som den har insikt i och begriper. Nu gäller det ju ej den delen av rörelsen, utan det gäller det mera centrala, nämligen engroshandeln med spritvaror, och vad beträffar allmänhetens oro, så vill jag, utan att vara elak — eller i varje fall utan att syfta till att vara det — säga, att upphovet till denna oro, som har förefunnits, i väsentlig grad emanerar från åtgöranden inom riksdagen själv, genom det otal av motioner, som har väckts med alla tänkbara påståenden i det och det hänseendet, med antydningar och insinuationer, och sedan man väl har fått en sådan där våg av misstroende till stånd, så stiger man fram och slår sig för bröstet och säger: »Nu måste riksdagen ingripa för att dämpa oron hos allmänheten och åstadkomma lugn och frid igen.» Jag har ansett det, herr talman, i varje fall ej vara olämpligt att i det här sammanhanget peka på att just en sådan där våg av misstroende på många sätt har skapats inom de kretsar, där man har sysslat med dessa angelägenheter, och ur vilken de mest vidunderliga ting ha framkommit. Jag avser nu, herr talman, ej på något sätt de verkligt reella anmärkningar, som t. ex. monopolutredningskommitténs betänkande kommit med om missgrepp, som ha skett, och kanske man kan säga, de osunda tendenser, som i något fall ha framträtt. Detta är en sak för sig. Utan jag avser nu detta ryktesspridande, som man förklarar sig nu böra dämpa genom att riksdagen tillsätter revisorer med uppgift att lugna den stora allmänheten och dess fruktansvärda oro. Jag ber, herr talman, att få bringa i erinring, hurusom tobaksmonopolets ledning gått i författning om att få en grundlig utredning till stånd angående vissa rykten om mutförsök, en utredning om huruvida och i vilken utsträckning överhuvud taget oegentligheter i det hänseendet kunna hava förekommit inom monopolet. Vad som realiter har skett är klarlagt genom monopolkontrollkommitténs ingående utredning i denna sak. Men monopolledningen ansåg sig därutöver böra granska, huruvida det kunde finnas skäl till misstanke om, att något dylikt förekommit i andra fall än på de områden, där utredningen påvisat saken. Jag tillåter mig att till kammarens protokoll fästa ett uttalande, som den utredningsman har fällt, som verkställt denna utredning, nämligen en framstående jurist, ordföranden i Sveriges Advokatsamfund, advokaten Tom Forssner. Sedan han påvisat, att monopolkontrollutredningen i sitt klarläggande har haft väsentligen rätt, säger han — han har avlåtit detta betänkande, sedan han månader ingående sysslat med denna sak — följande: »Slutligen vill jag meddela, att från ett stort antal personer inom och utom tobaksmonopolet till mig framförts en massa rykten om

oegentligheter som rört tobaksmonopolets styrelseledamöter, dess ledning och ett flertal tjänstemän i olika ställning. Härutinnan hava förekommit saker, som verkligen upprört mig. På heder och ära gående beskyllningar hava an-tydningsvis framställt utan att sagesmannen kunnat lämna ens tillstymmelsen till bevis. En del rykten hava för den i minsta mån initierade varit i och för sig orimliga. Andra hava från början icke på sådan grund kunnat avvisas, men snart befunnits vara löst prat, som ingen velat stå för. Andra — bland dem några av de allvarligare — hava visats bero på missförstånd och sakna all grund. Det skulle glädja mig», säger han. »om min utredning, som ju tyvärr icke kunnat förebringa många avgörande fakta, dock såsom uttryck för en opartisk persons på ingående undersökningar grundade uppfattning kunde medverka till att i någon mån dämpa den alldeles oresonliga misstänksamhet, som synes råda på många håll inom och utom tobaksmonopolet.»

Jag kanske kan få lov att tillägga det, att dessa företeelser, som Forssner pekar på, äro verkligheter, som framgår bland annat därav, att dnyingarna från denna insinuationsväg även har trängt ända in i bevillningsutskottet och där i sina yttringar stänkt på oförvitliga personer inom dess majoritet i detta ärende. Att på det sätt, som här i utlåtandet är föreslaget, försöka dämpa den opinionsväg, som det här har talats om, genom att låta riksdagen välja revisorer, förefaller mig vara lika effektivt i vissa fall som att släcka eld genom att gjuta olja på densamma.

Jag ber att få säga ett ord även angående direktörsrådets sammansättning, som herr Westman här var inne på och som även herr Bergman har vidrört. Man har klandrat utskottet därför, att det ej har hållit på beredningens förslag, att styrelsens ordförande skulle vara ordförande i direktörsrådet. Utskottets förslag innebär här, att styrelsens ordförande mycket väl kan väljas till ordförande i direktörsrådet, men det skall ej vara nödvändigt. Är personen i fråga lämpad till det så föreställer jag mig, att han såsom styrelsens ordförande har de allra största utsikterna att bli ordförande även i direktörsrådet, men om han ej befinnes lämplig, eller om han på grund av andra omständigheter ej anser sig kunna taga emot ett sådant uppdrag, så bör det väl vara styrelsen förbehållet att utse den därtill, som anses lämpligast. Det är väl ingen orimlighet att tänka sig, att det kan vara en styrelseordförande, som är synnerligen väl skickad till detta uppdrag till följd av sin ställning i samhället och sina insikter i övrigt, men som kanske ej är skickad att vara ordförande hos de delegerade, som skola sitta och handlägga inköps- och utförsäljningsfrågor, bestämma angående varornas kvalitet, tobaksvarornas beskaffenhet, dessa tusentals variationer av förpackningsartiklarna, personalfrågor, och hela raden av spörsmål, som skola handläggas i direktörsrådet. Det förefaller mig vara alldeles tydligt, att det ofta kan förhålla sig så, att styrelsens ordförande är mindre lämpad till det. Varför skall han då ovillkorligen *tvingas* att vara ordförande i den organisationen? Det kan medföra en praktisk olägenhet. Och dessutom: med det antal sammanträden, som en sådan direktion måste hålla, om den skall kunna fylla sin uppgift — jag föreställer mig, att det i fortsättningen blir så, som man hittills praktiserat inom tobaksmonopolet, att det hålles två sammanträden i veckan eller i varje fall ett 100-tal om året — så kan det bli synnerligen vanskligt att få en person, som är väl skickad att bekläda ordförandeplatsen i styrelsen, och som samtidigt kan uppoffra inemot hälften av sin arbetstid med att sitta i direktionsrummet. Det förslag, som utskottet i detta fall kommit med, är ett praktiskt och förnuftigt förslag. Det ger möjlighet att till ordförande taga den, som anses vara bäst skickad att utföra uppdraget. Jag tror, att det ej är något skäl att avvika från det.

Jag skall, herr talman, ej längre besvara kammaren.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Herr Möller förklarade nyss här i kam-maren, att denna proposition framför allt rörde en principfråga. Det är rik-tigt. Jag vill bara tillägga, att det gäller två principfrågor.

Jag skall nu först hålla mig till den första principfrågan, som herr Möller med rätta upprullade, nämligen frågan om gränslinjerna mellan riksdagen och statens affärsväsende verksamhet. Det är klart, att här måste dragas upp några gränser. De kunna vara ganska svåra att bestämma. Men liberalismen, som gjorde det stora verket under sin livstid att giva folket rättigheter, där det inte förut hade någonting, och som därför också kallats att giva dem en hel del friheter, hade ju som läromästare Montesquieu, och han talade om en maktens tredelning. Alltså, han utgick från att det skulle uppdragas gränser mellan de där tre olika makterna på de områden, där de hotade att flyta in i varandra, så vitt jag föreställer mig. Emellertid låg i den liberala grundsatsen om folkstyret, som sedan också omfattades av socialdemokraterna, vilka hjälpte liberalerna att genomföra denna stora grundsats. dock i alla fall, att folkre-presentationen är den egentliga makthavaren och att de andra äro administra-torer av folkmaktens beslut. Över parlamentet står då i själva verket folket. Denna uppfattning, att parlamentet är den mäktigaste av de tre mäktiga, har ju under liberalismens klang- och jubeldagar blivit uttryckt på följande sätt. Hörup sade i Danmark: »Ingen över och ingen vid sidan av denna sal» och Sverdrup sade i det norska parlamentet: »All makt skall ligga i denna sal.»

Nu har den nya tiden med sina stora uppgifter kommit mera in på detta systems praktiserande, och då är det klart, som sagt var, att man nu måste upp-draga gränslinjer emellan riksdagens makt att besluta och administrationens befogenhet att inom vissa gränser administrativt besluta om tillämpning av vad riksdagen har föreskrivit. Jag törs inte inlåta mig på denna fråga och allra minst göra något yrkande.

Men ett av de motiv, som herr Möller byggde på, gör mig ganska betänksam. Han sade nämligen, att vi måste se till att riksdagens verk drivas efter affärsmässiga principer. Ja, men herr Möller, socialdemokratien vill ju omdana den bestående produktionsordningen, och just de nuvarande affärsmässiga princi-perna är ju det vi inte vilja veta av. Allra minst skola vi väl uppmuntra dem och sätta dem i högsätet. Detta gör mig synnerligen betänksam.

Herr Möller, yttrade också, att en sådan där liten församling som en rege-ring utgör, anlägger mera sakliga synpunkter, under det att riksdagen anläg-ger partisynpunkter. Det är ett oerhört grundskott under parlamentarismen, och vad leder det till annat än fascism eller annan diktatur? Inte skola vi väl här underkasta oss att låta landet styras av en församling, som inte anlägger sakliga synpunkter, åtminstone inte tillräckligt ofta, utan partipolitiska syn-punkter, anser herr Möller.

En regering däremot med alla sina mänskliga brister har större orsak att anlägga sakliga synpunkter, menar han. Nej, herr Möller, det gör inte en regering, ty den är en partiregering, och när den utövar sin partimakt på ett område, så händer det, att den gör det ännu mera hänsynslöst partipolitiskt än bon sens i riksdagen någonsin skulle tillåta sig. Jag har inte anledning att i detta fall framdraga exempel därpå, men jag har gjort det och kommer att göra det. Det är oerhört, vad en regering kan tillåta sig, när det gäller att anlägga uteslutande eller företrädesvis partipolitiska synpunkter till skillnad från de sakliga. Jag skulle tro, att i fall man vill skapa ett skydd för de sakliga synpunkterna emot de partipolitiska, så finns det skyddet mera grund-murat i ett parlament än i en partiregering.

Nu är det några reservanter, fem stycken, som velat, att i avtalet med to-baksmonopolet även skall inrymmas, att man inte med fränseende från revisors-uppdraget bör tilldela uppdrag åt riksdagens ledamöter. Ja, det där är en

tankeställare. Under dechargedebatten sade man, att vissa privata uppdrag inte böra tilldelas regeringsmedlemmar, och man kan säga, att när det är viktigt, att den ena statsmakten hålles obesmittad i detta avseende, kan det vara viktigt även för den andra. Men då skulle det ju stå i avtalet, inte som reservanterna föreslagit, utan det skulle stå, att dylika uppdrag må icke tilldelas ledamöter av regering eller riksdag, men nu talar man bara om riksdagen.

Det är naturligtvis en fördel, att det finns personer i riksdagen, som kunna förvärva sig sakkunskap i en sådan här affärsrörelse och meddela oss sina erfarenheter. Detta är ett plus i riksdagens utnämningsrätt. Men å andra sidan finns ju här, som i alla frågor, också en skuggsida, och det är, att dessa herrar kunna bli så intresserade i företaget, att de inte se företagets avigsidor utan fäkta i riksdagen för att upprätthålla desamma — inte i någon ond avsikt utan på grund av den där mentaliteten, som man överallt i världen får, genom att man erhåller ett uppdrag med en viss maktbefogenhet. Jag kan inte göra något yrkande i fråga om denna princip, som herr Möller uppställt, men jag vill för min personliga del inte blott sätta den i tvivelsmål utan även rentav uttrycka min avvikande mening.

Den andra princip, som vid detta avgörande framställer sig, är, att tobaksmonopolet är ett affärsverk, som bygger på att skaffa staten inkomster genom att bidraga till att *bereda fördärv åt medborgare* och ingenting annat. Ingenting annat. Inkomsterna äro bra, det medger jag, men de stackars offren för att man skall få dessa inkomster, ha det mycket trångt och dåligt här i världen. Jag säger, som jag sade under tobaksdebatten här i kammaren, att tobaksrökning är en dekadensföreteelse. Den har intet förnuftigt ändamål. Det är blott en vana, som blivit en ovana, vilken icke kan uppgivas. Folkhälsan äventyras, generationers livsduglighet angripes trevnaden i samvaron förminskas, och pengar, som borde tjäna produktiva värden, kastas bort. Ingenting annat. Det finns inte någon förmildrande omständighet för tobaksrökningen annat än vana, och då folk säger: »Jag har vant mig så vid tobaksrökning, så att nu kan jag inte arbeta utan att fortsätta med denna ovana», svarar jag: om dessa herrar aldrig hade rökt, skulle de förstå, att man kan arbeta ännu bättre utan att röka, och då behöver man inte inskränka sitt arbete till den tid, då man röker, utan man kan arbeta vilken tid på dygnet som helst utan att behöva röka, och det arbetet blir nog också bättre gjort än det, som kommer fram under stimulans med tobaksrökning.

Nu har denna fråga inte kunnat undgå att kasta något av sin ofantliga skugga framför sig även över denna proposition och dess behandling i riksdagen, och väl är det.

Jag glömmer aldrig, hurusom riksdagen 1912 efter motion av mig enhälligt beslöt en skrivelse — bägge kamrarnas tillfälliga utskott voro eniga, båda kamrarna voro eniga — gående ut på att försöka genom upplysning och andra åtgärder vänja folket att minska, bland annat sin tobaksförbrukning, och utskottet skrev värtaligt om dess faror.

Så kom statsmonopolet 1914. Jag har sagt mer än en gång från denna talarstol — och jag upprepar det nu, ty det behöver sägas mer än en gång — då stod i propositionens motivering, att det visserligen visat sig på vissa ställen i utlandet, där man infört statsmonopol på tobak, att rökningen i någon mån avtagit i första början, men den har snart ökat, så att svenska folket kunde vara säkert på att få ständigt ökade inkomster av tobaksbruket. Jag yrkade avslag på en sådan förskräckligt motiverad proposition, som räknade med detta och så där ockrade på folkets svagheter, en ohälsosam vana och generationers livsduglighet. Jag yrkade avslag, och jag vädjade till nykterhetsfolket, som ju hade uttalat samma grundsatser i fråga om spritförbrukningen, att förena sig med mig. Då stod nedanför talarstolen den mäktige förfäk-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

taren av nykterhetens sak, Rääf från Småland och jag försökte hetsa honom att också rösta för mitt förslag. Han bara tittade lugnt och oberört på mig och gick bort och röstade för Kungl. Maj:ts proposition i stället.

1912 hette det alltså: »Bort med tobaksbruket!» — 1914 hette det: »Vi hoppas, att det tilltar allt mer.» Det var riksdagens ståndpunkt. Det var verkligen ett nattsvart skådespel och ingenting annat.

Nu börjar man draga sig litet grand och känna det obehagligt, och det är bra. Professor Holmgren har nyligen utvecklat ur medicinsk synpunkt och enligt vetenskapliga erfarenheter, vad tobaksbruket egentligen innebär, och han har verifierat de allmänna satsen, som jag nyss tillät mig läsa upp för kammaren. Och vad innebär det icke för oerhörda ekonomiska uppoffringar? Ett netto av 70,000,000 kronor rökes upp utan något förnuftigt ändamål. Vidare själva organisationsomkostnaderna, som gå till 30,000,000 kronor. Vad kosta sedan sjukhusvistelser av olika slag, som äro en följd av detta missbruk, vad kosta dessa ekonomiska ruiner för familjer, dessa livslånga lidanden genom förstörda nerver och förstörd hälsa på många sätt, denna degeneration hos barn och barnbarn, som också ofta blir en följd av tobaksbruket? Den medicinska vetenskapen vill inte heller sticka under stol med att så är förhållandet.

Då tycker jag, att det är bra rimligt, att några reservanter, herr talman, på sidan 45—46 i betänkandet påyrka, att i paragraf 4 skall tilläggas, att också behörig hänsyn må tagas till folkhälsans krav. Det är ju i alla fall ett giv akt. Man kan fråga sig: vad skall tobaksmonopolets styrelse göra? Det har ju redan sagts av utskottet, att man skall vinnlägga sig om att även ha nikotinsvaga tobaksfabrikat i marknaden. Men det kan väl också göras andra saker. I alla fall skola vi inte lägga an på att, som Möller rekommenderade, låta monopolet vara uteslutande ett affärsmässigt drivet ämbetsverk i vår tids mening, nämligen så till vida som det med rätt eller orätt skulle taga ut från folket så mycket penningar som möjligt, även om folket lider skada. Det är den nutida affärsmässiga verksamhetens princip, men det är ju den, som skall bekämpas.

Alltså tycker jag, att även reservanterna ha rätt i sin motivering där det står: »Särskilt torde i detta avseende böra beaktas, att även nikotinsvaga varor tillhandahållas samt att den uppväxande ungdomen icke genom åtgärder, som bero på monopolet, uppmuntras till tobaksbruk.»

Där ha vi dock denna ensidiga vädjan till ungdomen. Jag har tidigare kritiserat detta. Att vända sig till ungdomen, när de äldre inte föregå med gott exempel, det är både dumt och verkningslöst. Inte lönar det sig mycket att predika för ungdomen i skolorna — sådant går in genom det ena örat och ut genom det andra. Många lockas kanske tvärtom av den förbjudna frukt, det kanske vore lustigt att smaka på den. Men metoden är i varje fall ineffektiv, då man helt lämnar de äldre åsido.

Därför yrkar jag, herr talman, bifall till denna reservation men med tillägg i motiveringen av följande passus, som bör inflyta efter orden »uppmuntras till tobaksbruk»: »och ej heller den vuxna generationen genom särskild reklam eller annorledes stimuleras till ökad tobaksförbrukning». Detta är ett litet giv akt, en början, som reservanterna gjort. Det är ett avsteg ifrån 1914 års, obetänksamhet av riksdagen, och ur ett sådant litet frö kan det växa upp ett stort träd, om det vill sig väl. Därför tackar jag dessa reservanter. Men jag får verkligen säga: där finnas representanter för högern, för bondeförbundet och för de frisinnade men inte en enda socialdemokrat. Kära partivänner, vad mena ni egentligen?

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte falla för frestelsen att ingå på någon diskussion av tobaksbruket, som jag tycker hör ganska litet

samman med det förevarande ämnet, vilket ju är en ren organisationsfråga. Beträffande själva saken ber jag att på det livligaste få ansluta mig till de synpunkter, som herr Möller här framhöll. Om jag hade haft tillfälle att sitta på min stol i bevillningsutskottet, när denna fråga behandlades — jag var förhindrad på grund av arbete i särskilda utskottet — så skulle jag ha gjort allt vad jag hade kunnat för att förfäkta just de synpunkter, som herr Möller framförde. Jag tror, att det skulle vara ganska lämpligt, om denna kammare ville i enlighet med herr Möllers yrkande avslå propositionen i det syftet, att oktrojen måtte bli förlängd för detta monopol ytterligare för ett år, och under tiden modifikationer i de tilltänka bestämmelserna måtte hinna utarbetas. Jag tror, att ett sådant uppskov skulle vara synnerligen värdefullt, ty det förefaller mig, som om den hetsighet, som för inte så länge sedan utmärkte åtskilliga personers sätt att se på hela detta problem, skulle åtskilligt ha svalnat under den väntetid, vi nu ha fått, och jag är säker på att ett mera objektivt bedömande skulle bli resultatet, om frågan skulle prövas om ett år.

Skulle emellertid, herr talman, detta herr Möllers yrkande om avslag icke vinna bifall, så tänker jag framställa en del specialyrkanden under den fortsatta behandlingen, liksom herr Möller. Särskilt ber jag att få så kraftigt som jag förmår ansluta mig till herr finansministerns begäran om att utdelningen på preferensaktierna måtte bestämmas till 6 procent. Jag vill liksom herr finansministern fästa kammarens uppmärksamhet på att det inte är pengar, som staten behöver i detta fall. Staten kan för närvarande låna upp den summa, som svarar emot preferensaktiekapitalet och som är ytterst obetydligt, mot $4\frac{1}{2}$ procents ränta. Och det är inte för att få in det beloppet, som man skulle ha preferensaktieägare, utan därför att dessa aktieägare, som utses av Kungl. Maj:t, skulle ha en funktion att fylla inom organisationen. Enligt min mening hade det varit riktigt att, såsom problemet är upplagt, ge preferensaktieägarna 5 procents utdelning på aktierna men dessutom förse dem med ett särskilt arvode, i den mån de personligen deltog i stämmorna. Men det är kanske en så ovanlig form, att den inte gärna kan vinna bifall, och därför tycker jag för min del, att man kan gå in för de 6 procenten. Om preferensaktiekapitalet fördelas jämnt, gör detta ju ett tillskott av 250 kronor per aktieägare, och det får väl anses vara en ganska ringa ersättning för att vederbörande personligen intresserar sig för saken. Det är ju inte meningen, att dessa preferensaktieägare skola utslutande sova, sedan de ha förvärvat sina preferensaktier, utan de skola verkligen besöka stämmorna, och de 250 kronorna per man lämna inte för mycken ersättning därför.

Sedan har det på sidan 25 i utskottets betänkande vid kantrubriken »Arvoden» gjorts ett uttalande, som jag tycker vittnar om en alldeles osedvanlig småaktighet, när det gäller att bedöma sådana här frågor. Hittills har ju styrelsens ledamöter fått tobaksvaror intill ett värde, om jag inte minns fel, av 250 kronor per medlem. Naturligtvis kan Kungl. Maj:t bestämma arvodet så, att denna tilldelning av tobaksvaror indirekt kan äga rum. Kungl. Maj:t kan ju höja arvodet med motsvarande belopp, och det förutsättes sålunda, att ledamöterna bli kompenserade för sina inköp. Men jag förstår inte, vad en sådan anordning skall tjäna till. Den fördel, som det här är fråga om, är ju till sin storlek noga begränsad, och den är inte på något sätt någon hemlighet. Var och en bör sålunda veta, att han till det kontanta arvodet bör lägga 250 kronor. Om någon ledamot däremot inte skulle vilja taga ut sina tobaksvaror, så är det ju en sak för sig, som inte länder till någon ekonomisk skada för företaget. Jag tänker, när vi komma till vederbörande punkt, yrka, att detta stycke i motiveringen måtte utgå.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Sedan ber jag bara att få tillägga ett par ord i anledning av vad herr Westman för en stund sedan yttrade. Han framhöll, att enligt hans mening behövde revisorerna det ryggsöd, som består i att de äro valda av riksdagens kamrar. De skulle eljest inte kunna få tillräcklig auktoritet. Ja, om det är herr Westmans mening, att revisorerna skola lägga sig i förvaltningen och på förhand granska de planer, som styrelsen har under övervägande, och försöka tvinga sin mening på styrelsen, då förstår jag den synpunkt, som herr Westman har framhållit, men enligt min mening böra väl inte revisorerna i detta företag ha någon annan funktion än den, som revisorer ha överallt annars, det vill säga de böra eftergranska styrelsens förvaltningsåtgärder. Och styrelsen bör ha frihet att inom ramen av gällande lag och utfärdade instruktioner fullständigt självständigt besluta i alla angelägenheter, under känslan av att den sedan kan komma att eventuellt få stå till ansvar för de beslutade åtgärderna. Jag skall tala lika uppriktigt som herr Möller gjorde. Det är ju ofta så, det konstaterar man på många håll inom organiserad verksamhet, att vissa personer rikta in sig på att få funktioner, och för den skull leta de med ljus och lykta efter anmärkningar och konstruera upp sådana och framstå inför den väljande församlingen såsom i alldeles osedvanligt hög grad skickade att bli exempelvis revisorer. Jag tror nu inte, att det är så synnerligen lämpligt att alltid välja sådana personer. I den frivilliga organisationsverksamheten och inom aktiebolagsvärlden har man nog ganska mycket kommit underfund med att man bör granska personernas kvalifikationer, innan man väljer dem, utan att taga hänsyn till deras kritik vid sammanträden, och jag tror, att riksdagen också skulle bli tvungen därtill. Då förstår jag egentligen inte, vad en del bitter kritik utan egentligt sakligt underlag skulle tjäna till.

Det är ju nämligen, och det har jag framhållit vid ett tidigare tillfälle, så, att revisorerna också måste iakttaga någon grad av takt. Om de komma på ett mindre lämpligt förhållande, som saknar någon större reell betydelse, och ett fall, som inte ingår i ett *system*, som behöver ändras, så finns det ingen anledning att göra annat än att fästa styrelsens uppmärksamhet på detta och kräva rättelse. Så sker på alla områden, där det drives revisionsverksamhet och ju mer revisorerna, då det gäller rena småsaker, följa den linjen att vinna rättelse — revisorerna skola ju nämligen även vara så att säga styrelsens öga på förvaltningen, ty styrelsen kan ofta inte se varje smådetalj — desto bättre resultat blir det av revisionen. Det kräves en delning av makten här, för att man skall komma till vad herr Lindhagen yrkade, det kan inte hjälpas. Visserligen ha ju aktieägarna i ett bolag all makt i bolaget inom lagens gränser, men aktieägare, som lägga sig i förvaltningens detaljer och vägra styrelsen och ledningen för företaget rörelsefrihet, komma säkerligen snart underfund med att de ha skadat sina egna intressen på ett obotligt sätt. Hur skulle det för övrigt vara, om vi skulle tillämpa den principen, att all makt bör ligga i riksdagen, när det gäller alla detaljer i statens verksamhet? Om vi skulle tillämpa den principen även på domstolsväsendet, så att riksdagen skulle utse revisorer, som skulle pröva befogenheten av de domar, som våra olika domstolar ha fällt, och göra anmärkning på den lagtillämpning, som har förekommit, hur skulle det då gå? Jag tror inte, att någon människa har fallit på den idén, men jag tror, att man inte heller, när det gäller förvaltningen, bör gå därhän, att riksdagen släpper all tanke på självbegränsning av sin maktbefogenhet. Det gäller att organisera allting klokt och förnuftigt, det är huvudsaken. Maktsynpunkten kunna vi lämna helt och hållet åsido, när det gäller sådana frågor.

Herr talman! Jag yrkar liksom herr Möller avslag.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Jag har av omständigheternas makt under en lång tid varit tvingad att sitta i bevillningsutskottet och åhöra debatter om dessa paragrafer. Nu fortsätter denna debatt här i kammaren, och man bör ju sålunda till sist kunna bli rätt sakkunnig på området, om man får hålla på. Jag hoppas emellertid, att vi snart skola kunna få övergå till behandling av paragraferna, så att vi kunna fatta ett verkligt beslut. Jag tillät mig taga till orda ännu en gång, då herr Westman i sitt anförande erinrade om vad utskottet sagt på sid. 22 i sitt betänkande med anledning av herr Magnussons i Kalmar motion, och han ville tyda det uttalandet så, att utskottet enhälligt ställt mycket stora förhoppningar på vad som skall komma ifrån socialiseringsnämnden.

Nu är det ju så, att motionären själv har åberopat socialiseringsnämnden och uttryckt en förhoppning om att det skall väntas något därifrån. Man får väl hoppas, att det också kommer något därifrån, och jag är för min del av den uppfattningen, att det väl även skall kunna komma kloka förslag därifrån. Men utskottet har icke sagt, såsom herr Westman påstod, att motionärens uppfattning skulle vinna beaktande. Det hade visserligen stått så en gång i det ursprungliga förslagstrycket, men nu står det, att den skall »uppmärksammas». Man får ju lov att komma ifrån motionen på något sätt, man kan icke alldeles negligera den, utan måste säga något om den. Men utskottet har uttryckligen framhållit, att om det skall bli någon ändring i framtiden, skall det dock skapas »möjlighet att utnyttja smidiga» och för denna affärsvärldens »egenart lämpade former samtidigt som det affärsmässiga inslaget i företagens skötsel bibehålles oförminskat». Vi ha framhållit nödvändigheten av att om någon ändring här skall ske, skall den ske i rätt riktning.

Herr Westman framhöll vidare, att han ansåg det vara en försämring, om styrelsens ordförande icke skulle vara självskriven ledamot av direktionrådet. Detta har bemötts av utskottets ärade vice ordförande, och jag vill på samma sätt som han framhålla, att det icke är något förbud för ordföranden att kunna vara det. Vi ha emellertid icke ansett det vara lämpligt, att det skall göras till en nödvändighet, ty vi ha kommit till den uppfattningen, att man mycket väl i dessa monopolföretags styrelser kan få en lämplig ordförande, som man mycket gärna vill ha på den posten, men som kanske icke har tillfälle att åtaga sig det merarbete, som måste ligga i att denne även skall vara ordförande i direktionrådet. Jag tror, att det är bäst att bibehålla frihet för vilken anordning man vill ha. Samma förhållande gäller beträffande frågan om revisionen, där enligt ett annat förslag både ordföranden och jourhavande revisorn ständigt skulle vara i arbete, men där vi i utskottet ansett det vara tillräckligt att ha en jourhavande revisor och att denne icke nödvändigtvis behöver vara ordförande.

Herr Westman gjorde också några erinringar, som sammanfalla med herr Lithanders motion, om att riksdagsmän icke borde få sättas in i styrelserna för dessa monopolföretag. Det har icke i utskottsbetänkandet på något sätt kommit till synes, att riksdagsmän skola sättas in i dessa styrelser, men utskottet har icke ansett, att det finns någon anledning att föreskriva något förbud däremot. Man får väl icke gå så långt, att man skall anse, att riksdagsmän äro diskvalificerade till vissa uppgifter, därför att de händelsevis fått ett riksdagsmandat.

Jag kommer sedan över till herr Möllers yttrande, och på samma gång kanske jag får lov att bemöta herr Örne, eftersom han hade samma uppfattning som herr Möller. Herr Möller skildrade här, hur det går till, då riksdagen väljer vissa förtroendemän och förklarade, att det var ordförandena i de olika partierna, som sammanträdde och gjorde upp ett förslag, vilket därför så lätt finge politisk anstrykning, då det gällde att utse personer till olika uppgifter. Herr Möller hade därför större förtroende till att låta fullmäktige i riksbanken och

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

riksgäldsfullmäktige fullgöra den funktion, som nu lagts på elektorerna. Jag vill då fråga herr Möller, om herr Möller har den erfarenheten, att det går an-norlunda till, då man utser fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret än då man utser andra funktionärer. Jag har den bestämda uppfattningen, att ungefär samma synpunkt anläggas i det senare fallet, nämligen att man försöker få så kvalificerade personer som möjligt för dessa uppdrag, men inga-lunda bortser ifrån att de olika partierna även skola vara representerade. Så är förhållandet. Och om vi se på sammansättningen av dessa fullmäktige, finna vi, att det visserligen icke enbart är riksdagsmän, som under tidernas lopp blivit valda från riksdagen, men dock att de äro väl representerade.

Sedan ha såväl herr Möller som herr Örne yrkat avslag på den kungl. pro-positionen, men de ha icke anfört några egentligen avgörande skäl för detta. Herr Örne sade visserligen, att han icke varit i tillfälle att deltaga i utskotts-behandlingen av detta ärende. Jag tycker det är bra mycket begärt, att man skall avslå så stora propositioner bara därför att en ledamot icke haft tillfälle att närvara vid utskottsförhandlingarna rörande propositionerna. Jag kan icke få fram någonting bakom dessa yrkanden annat än det, att det ju visserligen har framförts, att Kungl. Maj:t skulle utse dessa revisorer ensam och att veder-börande regeringar sålunda skulle bli allenahärskande, då det gällde bestäm-manderätten över dessa monopolföretag, men det förhållandet ha vi haft i lång-liga tider, och det har riksdagen blivit missbelåten med. Jag undrar därför, om man har anledning att låta dessa förhållanden fortfa. Det är icke me-ningen, att vederbörande regeringar skola sitta och beskatta svenska folket som vederbörande regeringar anse vara lämpligt, utan att det finns några direktiv från riksdagens sida, utan det är i stället riksdagen, som skall fatta beslut om hur stor den inkomst skall vara, som skall tagas ut ur dessa monopolföretag, och som även skall fatta beslut om vart dessa vinster skola gå, då de komma in till statskassan. Det skall således icke vara så, som det tidigare varit en ten-dens till att man — särskilt har det varit så inom Vin- och spritcentralen — på detta sätt socialiserar vårt land och lägger sig till med det ena stora före-taget efter det andra med de medel, som införskaffats på denna väg. Jag tror icke det är önskvärt från riksdagens sida, att man på minsta sätt ger på hand att man vill återgå till sådana förhållanden, och jag tror icke det ligger någon fara i att riksdagen får tillfälle att i någon mån kontrollera, hur dessa företag komma till skötas. Det föreliggande utskottsförslaget ger icke på något sätt på hand, att riksdagen skall lägga sig i skötseln och förvaltningen av detta före-tag, utan utskottet har velat bereda största möjliga frihet för Kungl. Maj:t och för vederbörande styrelse att sköta företaget, och vi ha utvidgat denna frihet utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, men med möjlighet för riksdagen att förbehålla sig rätten att se till, att de direktiv, som riksdagen giver, då det gäller att taga skatteintäkterna till hjälp, fullföljas. Jag tror icke det finns någon anledning att skjuta på detta ärende nu, och jag hoppas, att kammaren går på bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hammar skjöld, Hjalmar**: Jag begärde ordet egentligen för att i det väsentliga ansluta mig till herr Löfgren. Jag kan emellertid icke underlåta att uttala mitt erkännande av åtskilliga av de synpunkter, som framfördes av herr Möller.

När jag säger, att jag ansluter mig till herr Löfgren, ligger däri, att jag anser riktigast, att de fyra revisorer, om vilka det är fråga, utses av Kungl. Maj:t. Ifrågavarande tobaksmonopol är ju i själva verket, om också syftet och resultatet är vinnande av en intäkt, som närmast är av skattenatur, till sin form och verksamhetsart ett affärsdrivande företag. När det åberopas, att tobaksmonopolet är vad man kan kalla en skatteindrivningsapparat, be-

visar man med detta argument egentligen för mycket: *dels* skulle ju den synpunkten konsekvent leda därtill, att Kungl. Maj:t inte skulle ha någonting att göra med det, utan beskattningen skulle vara riksdagens ensak, *dels* förbiser man också, att det finns åtskilliga obestridligen affärsdrivande företag, från vilka det regelmässigt både påräknas och inkomma betydande inkomster i viss mån jämförliga med skatter, och att man skulle kunna befara konsekvenser med avseende på dessa affärsdrivande företag.

Nu ha vi emellertid hört, att ett yrkande om en sådan ändring i det föreliggande förslaget, att de fyra revisorerna skulle utses av Kungl. Maj:t, nu näppeligen kan komma under behandling; men fastän jag liksom herr Löfgren anser riktigast, att Kungl. Maj:t utser revisorerna, föranledes jag icke till den slutsats, som ett par talare dragit, att man nämligen nu bör avslå det hela för att vid en annan riksdag hava tillfälle att få sin önskan i det avseendet uppfylld. Jag befarar nämligen att med de få veckor, som nu kunna väntas återstå av riksdagens arbete, skall det möta mycket stora både konstitutionella och praktiska svårigheter att efter ett avslag ordna saken ens provisoriskt.

Till herr Löfgren ansluter jag mig även däri, att *om* riksdagen skall ha något inflytande på revisorsvalet, sker det lämpligast genom riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken. Fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken utgöra ju i själva verket styrelser för riksdagens egna affärsdrivande verk, utsedda icke efter tillfälliga synpunkter, utan efter mera varaktiga synpunkter, och hos dem kan man med stor säkerhet påräkna en omsorgsfull prövning i alla avseenden vid dessa revisorsval.

Min ståndpunkt, herr talman, är således den att i sakernas föreliggande läge, då ett förslag om att Kungl. Maj:t skulle utse de fyra revisorerna icke lär komma under behandling och då ett avslag i vissa avseenden är vådligt, jag för min del ansluter mig till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande ämne, d. v. s. i fråga om revisorernas tillsättande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! I fråga om grundlagsenligheten att välja revisorerna på det sätt som föreslagits i utskottsbetänkandet och i reservationen ansluter jag mig helt och förbehållslöst till vad utskottets ärade ordförande anført.

Jag har emellertid här tänkt väsentligen yttra mig något om den synpunkt, som framförts av herr Möller. Jag är på samma sätt som herr Möller fullkomligt övertygad om riktigheten av att riksdagen icke skall blanda sig i förvaltningen, såvitt denna är en statlig förvaltning; men felet i herr Möllers resonemang ligger enligt min mening däri, att den förvaltning, varom det här är fråga, är en statlig bolagsförvaltning, i varje fall formellt sett. Och att det förhållandet icke blott är formellt utan också reellt, framträder framför allt däri, att *all annan statlig förvaltning ligger under statsrevisorernas granskning*, men denna förvaltning gör det icke. Statsrevisorerna ha hittills försökt att få även denna förvaltning under sin kontroll, och det har gjorts försök inom riksdagen gång på gång att få den dit, men de ha alltid strandat och det kan även ifrågasättas, huruvida en sådan utsträckning av statsrevisorernas granskningsrätt till halvstatliga monopolföretag är möjlig utan grundlagsändring. Det är detta, som medför, att man för att få en sådan kontroll även över dessa halvstatliga monopolföretag, som anses önskelig och som kunde motsvara statsrevisorernas granskningsrätt, kan nödgas gå in på den väg, som här är angiven. Jag förbiser ingalunda, att man därigenom ger dessa av riksdagen direkt eller indirekt valda revisorer en dubbelställning, ty statsrevisorernas ställning är ju en annan än vanliga revisorers. Här får man till-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

sätta genom riksdagens verksamhet revisorer med vanlig revisorsställning men tillika med ställningen såsom statsrevisorer. Om det vore för mig möjligt att här få en revision, som helt och fullt motsvarade statsrevisionen, skulle jag icke gå in för att de egentliga revisorerna skulle utses av riksdagen. Men då säger man, att ett beslut i denna riktning nu skulle, såsom herr Möller antydde, få konsekvenser med avseende på förvaltningen, så bestrider jag detta på det allra bestämdaste. När det gäller överrevisorerna vid järnvägarna, är situationen icke densamma, eftersom överrevisionen vid järnvägsförvaltningen icke utesluter statsrevisorernas granskning. Om man ser på andra verk och inrättningar, som ligga under Kungl. Maj:ts och uteslutande under Kungl. Maj:ts domvärjo eller ledning, är situationen också densamma. Men hur förhålla sig de halvstatliga monopolföretagen till Kungl. Maj:t? Jo, i den mån Kungl. Maj:t utser styrelseledamöter, är dessa styrelseledamöters ställning principiellt beroende av den instruktion, som Kungl. Maj:t ger, även om en sådan skulle ges in casu, under det att vid den statliga förvaltningen alla dylika direktiv in casu äro uteslutna, därför att förvaltningens organ och myndigheter skola handla under eget ämbetsmannansvar — ett ansvar som bolagsstyrelsen saknar.

Här är det en helt annan situation, och just ur den synpunkten måste jag säga att så länge Kungl. Maj:t utser styrelseledamöter, är det en oförmlighet och är det oriktigt, att Kungl. Maj:t också skulle utse de förnämsta av revisorerna. Jag finner därför, att den anordning, som utskottet gjort, i princip är tillräddlig och riktig; och jag kommer då in på frågan, huruvida dessa revisorer skola utses på ena eller andra sättet. Därvidlag föreligga två olika riktningar; den ena, som utskottet representerar, att de skola utses genom vissa valmän, och den andra, som reservanterna representera, att de skola utses genom val i kamrarna. Nu torde man väl få utgå ifrån såsom naturligt och självklart, att riksdagen icke kan uppdraga vare sig åt fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken eller åt valmännen en befogenhet, som de icke själva ha, och således är det icke någon principiell skillnad, om riksdagens kamrar välja eller om de låta andra välja.

Beträffande frågan, huruvida det »tangerar» grundlagen mera att överlämna detta val åt valmännen i fråga, än åt riksgäldsfullmäktige, såsom här blivit sagt, vill jag gärna göra det medgivandet, att såsom utvecklingen nu har gått i fråga om fullmäktige, synes ett uppdragande till fullmäktige mindre »tangerar» grundlagen än ett uppdragande åt valmännen. Men när man första gången uppdrog åt fullmäktige något annat än vad grundlagen uppdragit åt dem, var situationen precis densamma som när man nu vill uppdraga åt valmännen en viss befogenhet, som eljest icke skulle tillkomma dem. Emellertid, om man således måste, såsom jag menar, anse, att det är fullt grundlagsenligt att gå vare sig den ena eller den andra vägen, inställer sig spørgmålet: vilkendera är den lämpligaste? Ja, då blir det avgörande därvidlag för mig, att det inflytande, som riksdagen skall ha här, det är det som densamma eljest utövar genom statsrevisorerna, men statsrevisorerna väljas direkt av kamrarna. Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat än att det är en naturlig utveckling att i enlighet med reservationen här låta kamrarna själva välja revisorerna.

Jag förbiser lika litet nu som i det föregående, att dessa revisorer få andra uppgifter tillika med dessa statsrevisorsuppgifter, men så länge företagen äro halvstatliga, kunna vi icke komma ifrån detta. I samma stund åter som det halvstatliga företaget förvandlas till statligt affärsverk, i samma stund bör riksdagens val av revisorer vara totalt borta, ty då faller företaget in under de vanliga statsrevisorerna. Det är denna ståndpunkt, som jag i avseende på revisorsvalet har, och jag måste med avseende på konsekvenserna av ett beslut

för min del alldeles bestämt tillbakavisa de farhågor, som särskilt herr Möller gav uttryck åt.

Jag anser, att dessa farhågor, om de voro grundade, skulle föranleda till just det som herr Möller yrkade på, men då de icke synas mig vara grundade, kan jag icke komma till den slutsats han drog. Icke heller är det något ingrepp i Kungl. Maj:ts rätt. Varför? Jo, därför att här röra vi oss helt och hållet på beskattningsområdet. Tobaksmonopolets egen grundlagsenliga tillkomst är rätt tveivelaktig. Efter min mening har det icke grundlagsenligt tillkommit, men om det överhuvud taget skall kunna försvaras, kan det icke ske på annat sätt än som jag tror det skedde i det utlåtande som professor Varenius avgav 1914, nämligen att det är grundat på riksdagens beskattningsmakt. Och är det detta, då har riksdagen också all möjlighet och all anledning att föreskriva de närmare villkoren för utövningen av den monopolrättighet, varom här är fråga.

Sedan är det endast ett par punkter till, som jag skall tillåta mig beröra.

Herr Möller talade om politisering av befattningarna. Jag vill gå så långt, att jag förenar mig med de reservanter, som yrka, att i bolagsordningen skulle intagas bestämmelser om att riksdagsmän icke skulle få antagas till befattningar i bolaget annat än som revisorer. Jag tror, att det är mycket viktigt att icke politisera dylika befattningar, men då det gäller revisorer, ha vi precis samma politiseringssynpunkt här som med avseende på statsrevisorerna, och jag kan icke finna annat än att det gäller just kontroll över tillämpningen av de beskattningsbeslut, som givits av riksdagen. Riksdagen har *just ur politisk synpunkt* anledning att tillsätta granskningsmän, som beakta dessa synpunkter.

En annan fråga, där jag däremot ställer mig helt och fullt på Kungl. Maj:ts ståndpunkt, är frågan om det procenttal, som skall stadgas rörande utdelningen på dessa aktier. Jag tillåter mig här anknyta till alla de talare, som förordat de sex procenten, men jag skall på samma gång gärna understryka vad som kanske icke helt klart framhållits under debatten, att när man eljest bestämmer en viss låg gräns för utdelningen å kapital, som av enskilda nedläggas i allmännyttiga eller allmänt betydelsefulla företag, är det uteslutande tanke på att man skall förhindra den enskilde att göra någon särskild vinst, men här har ju, som flera talare betonat, i själva verket de enskildas aktieinnehav en helt annan betydelse. Man förutsätter och fordrar av dessa aktieinnehavare en verksamhet, som man icke fordrar av andra. Och under sådana förhållanden måste jag snarare beklaga att icke Kungl. Maj:t föreslagit sju procent i stället för sex procent, ty då torde med all sannolikhet utskottet ha stannat för sex procent, och jag tror t. o. m., att det varit riktigare, om riksdagen tagit sju procent i stället för fem procent. För min del får jag säga, att jag i närvarande situation kommer att rösta för den kungl. propositionen beträffande de sex procenten.

Detta är i huvudsak vad jag har att här anföra, och något särskilt yrkande i de olika punkterna kan jag ju, herr talman, vid denna punkts föredragning icke ha att framställa.

Herr **Sandler**: Jag skall i korthet instämma i de huvudsakliga synpunkter, som förut framhållits ifrån herr Möllers och herr Örnes sida. Jag betraktar det också som om vi skulle stå inför ett avgörande, som har en ganska betydelsefull principell innebörd. Det gäller att beträffande ett par av de nuvarande statliga affärsverksamheterna avgöra, i vilka former riksdagen skall utöva inflytande på denna affärsverksamhet.

För min del har jag den uppfattningen, att prövningen av denna fråga skulle ha erfordrat en långt mer djupgående undersökning än den, som har ägnats detta ärende på det förberedande stadiet, ty detta är en fråga av mycket all-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

varlig och genomgripande betydelse, som man här är inne på. Jag har den uppfattningen att först i samband med att man verkställer en mera bestämd gränsdragning emellan den vanliga statspolitiska verksamheten och affärsföretagens verksamhetsområden, kan man vara färdig att bestämma, i vilka former riksdagen bör utöva inflytandet där. Ett förfaringssätt sådant som det nu här föreslagna, i all synnerhet det som bevillningsutskottet inbjuder kammaren till, det innebär, även efter min uppfattning, att man slår upp dörrarna på vid gavel för en politisering av affärsförvaltningen, som jag tycker, att kammaren borde värja sig ifrån.

Jag måste därför draga ungefär samma slutsats som herr Möller drog, i betraktande av den principiella betydelsen av denna till synes icke så stora fråga. Så urspårat som jag finner att detta ärende blivit under behandlingen i utskottet, är jag benägen att biträda det avslagsyrkande, som framställts ifrån herr Möllers sida; och skulle detta yrkande icke vinna bifall, kommer jag, herr talman, att välja min ståndpunkt så långt jag kan från bevillningsutskottets.

Herr Westman: Jag har begärt ordet för att yttra mig med anledning av några punkter, som berörts av föregående talare.

Jag ber till en början få erinra de talare, som ställt sig på den ståndpunkten att riksdagen nu skulle gå in för det systemet att Kungl. Maj:t bör utse såväl styrelse som revisorer i dessa företag, att riksdagen genom ett beslut år 1922 har underkänt detta system. Det är detta riksdagsbeslut, som ligger bakom hela den utredning, som företagits i detta ärende och vars resultat nu föreligger inför kammaren till avgörande.

När riksdagen år 1922 förklarade det dittills följda systemet, som lade både förvaltningen och kontrollen i Kungl. Maj:ts hand, för otillfredsställande, berodde det på att riksdagen fått sin uppmärksamhet riktad på åtskilliga missförhållanden, som uppkommit under det systemets tillämpning. Det fanns en oro bland allmänheten, för att använda ett uttryck, som herr Bärge begagnade sig av här i debatten.

Men herr Bärge yttrade, att denna oro ibland allmänheten var skapad av riksdagen genom de motioner, som väckts där. Det förvånade mig verkligen i hög grad att höra, att herr Bärge till den grad glömt bort en mängd förhållanden, som endast ligga några få år tillbaka i tiden.

Oron bland allmänheten var i själva verket framkallad av sådana förhållanden som t. ex. den Seiersenska skandalen, den var orsakad av sådana affärstransaktioner inom spritcentralen som Astra- och Grand Hotel-engagemangen, för att nu endast nämna ett fåtal av de förhållanden, som väckte denna oro bland allmänheten.

Herr Bärge yttrade vidare, att han icke kunde förstå talet om starka ekonomiska intressen, som spelat in vid avgörandet av tobaksmonopolets angelägenheter. När man hör ett sådant yttrande av en medlem av bolagets styrelse, förstår man, hur det kunnat gå till att sådana förhållanden fått passera inom bolagets styrelse som t. ex. placeringen av bolagets penningtillgångar övervägande inom ett bankinstitut under omständigheter, som närmare finnas angivna i utredningsmännens betänkande. För att nu icke rulla upp mera saker, vill jag erinra bara om dessa händelser.

Vidare är det alldeles självklart att vid de stora affärer, som detta bolag gör med olika firmor, spela naturligtvis in synnerligen starka ekonomiska intressen, som brytas mot varandra.

Den ärade talaren anförde också vad den utredningsman, som bolaget tillkallat för fortsatt utredning av frågan om förekomsten av provisionssystemet inom bolaget, yttrat i sin skrivelse till bolaget. Jag förmodar, att det var den ärade talarens mening att ställa hans uttalande i motsats till vad jag hade ytt-

rat i mitt anförande. Jag ber då att få erinra därom, att jag, när det blev bekant, att bolaget hade slagit in på den utredningsvägen, yttrade här i kammaren, att på grund av den begränsade möjlighet, som den framstående advokat, varom här är fråga, hade att vinna kunskap om vad som verkligen hade tilldragit sig, kunde man ej förvänta, att hans utlåtande skulle komma att innehålla en full belysning av allt, som hade tilldragit sig i berörda avseenden inom tobaksmonopolet.

Det är mycket ledsamt att behöva tala om sådana situationer som de, vilka ägt rum inom monopolet, men det kan ej hjälpas. Dessa händelser komma för övrigt en gång att beaktas av den som skall skriva den svenska korrupsionens historia, och han kommer därvid att till källa använda icke bara utredningsmännens betänkande, utan även deras protokoll och tobaksmonopolets styrelses protokoll. Ja, han kommer också att använda den svenska riksdagens protokoll för att med ledning av föregående överläggningar och denna debatt fastställa, på vad sätt den svenska riksdagen reagerat mot dylika beklagliga missförhållanden, som insmugit sig i företaget, vilka med skäl brukas kallas halv-officiella.

Jag måste slutligen beträffande herr Örnes anförande säga, att jag blev rätt förvånad över att han vände sig mot mig under den förutsättningen, att det skulle kunna vara min mening, att revisorerna skulle lägga sig i styrelsens förvaltning och pressa på styrelsen sin mening. Någon sådan uppfattning om revisorernas uppgift har jag aldrig haft, varken som utredningsman eller här i kammaren, utan jag har tämligen eftertryckligt framhållit, att jag anser, att revisorernas uppgift skall vara kontrollerande.

Även ett annat yttrande i herr Örnes anförande var ägnat att förväna mig. Herr Örne talade om de brister, som vidlått revisionen, och han yttrade då, att revisorer ej böra framställa bitter kritik utan sakligt underlag. När jag har gått igenom revisorernas uttalanden år efter år i tobaksmonopolet samt i vin- och spritcentralen, har jag ej funnit något som helst spår av någon dylik bitter kritik. Vad jag däremot sett har varit det, att revisorerna i långa tider funnit allt väl beställt. Det har naturligtvis varit det förhållandet, som framkallat den uppfattningen hos riksdagen, att man måste övergå till ett nytt system, som garanterade en större vaksamhet och en större lust att ådraga sig det obehag, varmed det alltid här i landet är förenat att framställa anmärkningar. Jag har för min del trott, att riksdagen var inne på rätt spår, då den 1922 uttalade sig till förmån för den tanken, att riksdagen skulle inträda bland dem, som utöva en kontrollerande verksamhet över dessa monopol. Riksdagen står i alla fall för vårt folk som en garant för att den personliga integriteten skall upprätthållas inom företagen och att inga missförhållanden av den art, varom vi talat, skola insmyga sig. Jag har dessutom framfört den uppfattningen, att det måste vara en styrka för revisorerna, att de utses av riksdagens kamrar.

Herr Möller yttrade, att detta lätt kunde leda till att de politiserades. Man kan ju kalla det så, om man vill, men jag skulle vilja säga, att vinsten av att dessa revisorer antagligen komma att tillhöra olika partier är den, att de få tillfälle att träda i beröring med olika lager av folket och höra de olika erfarenheter och synpunkter, som blivit samlade inom olika folkklasser. Om vi tänka på en ämbetsman, som av Kungl. Maj:t utses att vara revisor i ett av dessa företag, måste vi erkänna, att han har ofta ingen alls utgångspunkt för att bedöma, hur han skall inrikta sin kritik och sin verksamhet. Men vi veta alla, att inom riksdagen föras fram önskemål och missnöjesanledningar från alla håll i vårt land. Det är givet, att de revisorer, som stå mitt uppe i denna representation för svenska folkets åskådningar, skola äga alldeles särskilda uppslag för sin granskningsverksamhet såsom revisorer.

För mig är det så, att det viktigaste är, att revisorerna till någon del till-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

sättas under riksdagens medverkan och komma i beröring med denna kunskapskälla. Mindre betydelse för mig har det, om revisorerna utses direkt av riksdagens kamrar eller om de t. ex. utses av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. Jag föredrager av de skäl, som jag förut anfört och som kanske också framgå av vad jag nu sagt, att de utses av riksdagens kamrar direkt, ty då stå de i alla fall i närmare beröring med offentligheten, än vad de göra i andra fall.

Herr Möller: Jag vet icke riktigt vad jag skall polemisera emot, men det var en sak, som förvånade mig, och det var herr Nilssons i Skottlandshus uppgift, att jag ej hade anfört några skäl för avslag. Jag vågar verkligen göra anspråk på att ha anfört några skäl, bland annat det skälet, att alla dessa anordningar, både de som föreslås från Kungl. Maj:ts och utskottets sida, leda till konsekvenser, som i många avseenden äro olämpliga, och att man därför lugnt kan låta saken ligga till sig under ett år.

Innan jag kommer in på det, kanske jag dock, vilket icke händer så ofta, får säga några ord till herr Lindhagen, även med risk att debatten blir förlängd. Jag kan ej hjälpa det. Herr Lindhagen behagade mot mig citera två berömda, icke socialdemokrater, men radikala statsmän från Danmark och Norge. Sverdrup har en gång sagt om stortinget, att all makt skall samlas i dess sal, och Hörup har en gång sagt, att under Estrupiatets dagar i Danmark fick man icke tolerera något över eller vid sidan om folkettinget. Han ville alltså avskaffa landstinget. Emellertid har jag för min del icke något emot att acceptera detta såsom allmän tendens, att makten bör samlas hos den lagstiftande församlingen. Men vad betyder det? Jag vill spörja herr Lindhagen, om det betyder, att riksdagen skall tillsätta generaldirektörer för statens järnvägar, för poststyrelsen och socialstyrelsen — styrelser alltså och icke bara revisorer, ty det betyder detta. Men om det nu förhåller sig på det viset, att mitt yttrande, att riksdagen varken direkt eller indirekt skall utse revisorer, innebär ett angrepp mot denna allmänna princip, måste väl slutsatsen bli den, att enligt herr Lindhagens mening kräver en tillämpning av Sverdrups och Hörups principer, att riksdagen utser ledamöter över allt, revisorer och även styrelseledamöter, ty annars är ej all makt samlad i denna sal, hos riksdagen. Nej, detta uttryck betyder i själva verket ingenting annat än att det icke skall finnas en makt, som korsar över riksdagens vilja. Så långt äro herr Lindhagen och jag ense liksom Sverdrup och jag och Hörup och jag, att det icke skall finnas en makt i ett demokratiskt land, som korsar riksdagens vilja. Det skedde ju i mycket hög grad under Estrupiatet i Danmark. Ja, jag går så långt, att jag säger, att riksdagen skall ha makt att — precis som den här står i begrepp att göra — fatta principiellt felaktiga och dumma beslut, utan att det skall finnas någon annan makt än riksdagen själv, som en gång kan upphäva dem. Och det förhåller sig på det sättet, att om riksdagen går in för en enligt min uppfattning grundfalsk princip, då det gäller ett statens affärsverk, blir det utan tvivel också faktiskt rådande i detta land. Kungl. Maj:t kommer icke, därest riksdagen följer bevillningsutskottets förslag, att elektorer — riksbanks- och riksgäldsfullmäktige — skola utse dessa revisorer, att upphäva eller motsätta sig genomförandet av detta riksdagens beslut. Det är jag övertygad om. I själva verket tror jag således, att åberopandet av dessa stora hädangångna är i detta fall fullständigt malplacerat. Det har ej ett dugg att skaffa med själva saken.

Vad själva skälen beträffar, skall jag ej upprepa dem. Jag vill endast påpeka, att om man har stor makt, ligger det ej ringa vikt i att den makten utövas med förstånd, och man har så mycket större utsikt att bibehålla den makt, som man har, om man förstår att begagna den makten på förnuftigt vis. Och efter min mening är det icke förnuftigt, om man här åstadkommer en så-

dan anordning, att riksdagen direkt — och icke indirekt heller för övrigt — tager hand om valet av personer av denna art. Jag vidhåller, att man måste befara en starkare politisering därav. Det är naturligtvis lockande för många riksdagsmän, hela detta förslag, just därför att det rör sig om platser, som skola tillsättas. Jag förstår mycket väl, att det är ganska lockande, men det hindrar icke, att det är alldeles osunt, om man går in för detta.

Herr Nilsson i Skottlandshus, som jag alltid har uppskattat som en man, föga fallen för överdrift, anförde som skäl för att riksdagen eller dess elektoratorer skulle utse dessa revisorer, att vi icke vilja, att regeringen skall beskatta svenska folket. Vilken befogenhet skola då dessa revisorer ha, om det skall bli deras uppgift att hindra att regeringen beskattar svenska folket? Det är väl ett vanligt revisorsuppdrag att granska styrelsens åtgärder och se till, att allt är riktigt just och klart. Det är icke något annat det rör sig om, och något så förfärligt stort inflytande komma de ej att få. Det som egentligen är skiljelinjen oss emellan, som nu äro anhängare av något av de förslag, som föreligga, är det att jag och mina meningsfränder vilja ha bättre garantier för en strängt saklig granskning av kvalifikationerna än den som enligt min erfarenhet ligger i att valet sker i riksdagen, och denna erfarenhet bygger bland annat på valet av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. Jag är visst icke villig att medge — det får icke tolkas på det sättet — att jag icke anser de personer, som sitta i nämnda uppdrag, som lämpliga för uppgiften. Det är icke så, men vad jag bestämt vet är det — jag har själv i många år tillhört de delegationer, som förhandlat om dessa riksbanks- och riksgäldsfullmäktigeval, och saknar icke all erfarenhet om hur det går till — att det är en hel mängd andra synpunkter, som inblanda sig vid dessa val. Det är naturligtvis utmärkt, när det finns god kompetens i riksdagen, att den också användes, men jag tror, att man skall inskränka sig till vad som är riksdagens verk. Att utsträcka det till att gälla även bolagsstyrelser är för mig en ganska orimlig tanke.

Nu svarade herr Reuterskiöld mig, att det icke rör sig om statlig förvaltning utan om ett bolag. Jag får uppriktigt säga, att det förbättrar icke saken, att man ej ens anser, att det är ett statens verk, utan att man, just därför att det är ett aktiebolag, skall betrakta det såsom naturligt, att riksdagen insätter dessa revisorer. Det kan jag för min del ej göra. Har herr Westman en så stark tilltro till betydelsen av ett förfarande av denna art, att han tror, att om man från begynnelsen hade haft sådana riksdagsvalda revisorer, t. ex. Seiersenska skandalen icke skulle kunnat inträffa? För min del tycker jag, att det representerar en orimlig övertro på betydelsen av att det just blir riksdagen, som tillsätter granskningsmännen här. Jag kan ej inse, att de skäl, jag tillåtit mig anföra, äro vederlagda.

Om det nu vore så, att jag kunde framställa ett positivt yrkande, som sammanföll med den åskädning, som jag företräder på denna punkt, skulle jag naturligtvis icke bry mig om att yrka avslag på propositionen, men jag kan ej framställa ett sådant yrkande nu. Det blir alldeles för tillkrånglat. Under sådana omständigheter har jag den uppfattningen, att det icke är så stor skada, om denna sak ordnas 1931 i stället för 1930. Vad herr Hammarskjölds anförande beträffar, tror jag icke, att det finnes vare sig konstitutionella eller praktiska hinder för avslag, eller att det skulle medföra några konsekvenser. Det står i det nuvarande avtalet, att om det icke uppsäges, gäller automatiskt det förut träffade avtalet med tobaksmonopolet. Och efter vad jag har låtit mig underrättas, är ej det nuvarande avtalet uppsagt. Följaktligen gäller det automatiskt under endast ett år, så att den saken kan ordnas till och med utan att Kungl. Maj:t framlägger nytt förslag till riksdagen. Under sådana förhållanden synas mig dessa beänkligheter mot att uppskjuta frågans avgö-

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

rande till ett annat år kunna förfalla. Jag medger, att det naturligtvis är den svagheten, att Kungl. Maj:t kan ha litet svårt att veta, efter vilka linjer han skall gå, men med den principiella motivering, jag anför, som skulle leda till avslag, betyder det ju egentligen ingenting annat än att man önskar ett förslag, enligt vilket Kungl. Maj:t och bolagsstämman utser revisorer, och riksdagen ej direkt eller indirekt blandar sig i revisorsvalet.

Jag har icke några nämnvärda anmärkningar i övrigt. Jag bryr mig ej om en del detaljer, som kunna finnas mot det förslag, som föreligger, men här gäller det för mig en principfråga, om staten skall utgå från en sund och riktig utgångspunkt, när det gäller en statens affärsverksamhet, och det är denna princip, som jag ansett det vara min skyldighet att hävda, så långt i min förmåga står, när enligt min mening man står i begrepp att göra ett mycket farligt attentat mot densamma.

Herr statsrådet **Dahl**: Jag ber endast att få yttra några ord med anledning av de yrkanden om avslag, som här framställts.

Det är fullt riktigt, som den senaste talaren erinrade om, att om icke här något positivt beslut fattas, så förlänges automatiskt det nuvarande avtalet, så vitt det beträffar tobaksmonopolet. Men jag ställer till den senaste ärade talaren den frågan, om han verkligen tror, att man skall nå det syfte, han avser att vinna, genom ett så beskaffat uppskov. Nu har jag fått närmare förklaring till hans något svävande uttalande i hans första anförande, då han krävde ett förslag efter bättre avpassade riktlinjer än vad som kommit till uttryck i föreliggande förslag. Jag har nu fått veta, att det egentligen endast är i fråga om utseendet av revisorerna, som den ärade talaren önskar någon förändring. Men tror verkligen herr Möller, att det under denna väntetid av ett år skall lyckas att övertyga flertalet inom riksdagens kamrar därom, att den önskvärda anordningen av revisionen skall vara, att revisorerna utses enbart av Kungl. Maj:t och tobaksmonopolets styrelse? Jag är för min del övertygad, att så icke är fallet. Då vet jag verkligen icke vad man skall vinna annat än förnyad, ytterligare överläggning, förnyat mycket tidsödande arbete i finansdepartementet, i utskottet och riksdagen, ty det är klart, att skall ärendet gå till förnyat övervägande, blir det icke bara denna detalj, som kommer att ställas under försök till omstöpning, utan många andra. Och jag kan försäkra herrarna, att har man haft den uppgiften att syssla några år med detta ärende och lyckats komma till ett förslag, som befinnes någorlunda antagbart, kan man ej utan bekymmer motse ett tillbakavisande.

För min del vill jag säga, att jag förstär mycket väl herr Sändlers och andra talares ståndpunkt, att sedan det skett en förskjutning i förslaget under behandlingen i bevillningsutskottet, såsom den nu föreliggande, känner man sig närmast hägad att kasta alltihop tillbaka, men med hänsyn till vad jag nyss sade, vill jag vädja till kammaren att i alla fall taga förslaget, sådant det föreligger, men med den jämkning, som jag tidigare har tillåtit mig beteckna som önskvärd, således med ändring av räntesatsen å preferensaktierna från fem till sex procent och godtagande av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om revisionen.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Endast ett par ord. Det är väl så, att man är ganska tveksam om hur man här skall rösta, om man icke själv verkligen lyckats bilda sig en övertygelse i ämnet, ty alla partigränser äro sprängda, och man skulle nästan vilja säga, att man känner icke igen sig själv, åtminstone icke jag, som tvingas att i denna fråga följa högerns och bondeförbundets ledare och gå emot dem som jag eljest skulle önskat följa. Emellertid kan jag trösta mig med att åtminstone herr Lindhagen också befinner sig på samma linje.

Jag måste säga, att jag ej rätt kan förstå, att man blåst upp denna fråga så ofantligt som man gjort. Jag kan icke se, att det blir någon väldig politisering, om riksdagen genom sina egna organ utser den större parten av styrelsen. Och varför skulle icke en regering kunna politisera lika mycket som riksdagen? Var har man garanti för att icke en regering utser revisorerna efter politiska grunder? Jag kan icke fatta, att man har någon garanti för att det blir bättre, om man låter regeringarna välja. Kanske regeringen rent av väljer revisorer, därför att det kan vara vissa politiska fördelar att utse dem eller dem till revisorer! Alltså kan jag ej tillmäta dessa skäl någon avgörande vikt. Dessutom är det, så vitt jag kunnat läsa denna text riktigt, icke ovillkorligen riksdagsmän som skola utses till revisorer, även om riksdagen genom sina organ får utse dessa kontrollerande revisorer. För mig är det avgörande att riksdagen får behålla sin kontrollerande makt; jag tror det vara av största betydelse, att riksdagen får behålla denna kontrollerande makt, även om man ser saken ur den synpunkten att man bör sträva efter en stark regering, ty det är själva kontrollen, som bör ligga hos riksdagen. En sakligt stark riksdagskontroll gör en stark regering; en svag kontroll skapar en svag regering, befördrar låt gå system. Om en sakligt stark kontroll utövas från riksdagens sida, betyder det icke alls någon inskränkning i regeringens befogenhet och maktutövning, utan tvärtom. Men skall regeringen utse både styrelse och revisorer, så är därmed onekligen en viss fara för handen, att riksdagen, till och med när det gäller ett organ som detta, som står i så nära anslutning till riksdagens makt över beskattningen, kan uppgiva en maktposition och en kontroll, som den ingalunda bör uppgiva, utan tvärtom bör göra allt för att bevara och befästa.

Jag kan ej heller finna, att det kan vara klokt att nu gå på rent avslag, ty om det för uppskov till nästa år gäller endast denna punkt, om revisorerna, varom striden nu står, varför skall man då kasta hela detta lagförslag under bordet? Man säger, att det kommer igen nästa år, men vilka direktiv skall då regeringen få? Och skall icke ett sådant underkännande, som det som nu skulle ges, i någon mån påverka icke bara denna enstaka punkt, som nu föreligger, utan även andra? Det finns ett visst logiskt sammanhang mellan de olika frågorna, och man måste se till, att detta sammanhang ej upprives. Jag tror därför, att det blir att kasta frågan tämligen ut i det ovissa, om man nu går emot utskottet.

Jag ber därför för min del att få yrka bifall till utskottets förslag. Dock skall jag, när vi sedan komma till motiveringen, biträda den reservation, som av herr Bergman m. fl. har avgivits, i syfte att monopolbolaget skall använda riksbanken som huvudbankförbindelse vid sina affärstransaktioner.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Boman**: Herr talman! Jag har med förvåning hört herr Möller, som yrkade avslag, och de två talare, som instämde med honom, göra gällande, att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära en principiell förändring och en försämring i fråga om förvaltningen av statens affärsdrivande verk. Mina herrar, det är inte riktigt. Herrarna blanda ihop förvaltning och revision. Förvaltningen har avseende på skötseln av ett företag och ansvaret därför. Revisorerna ha endast att granska förvaltningsåtgärderna. Det föreliggande förslaget innebär i själva verket i fråga om förvaltningen en förbättring av de nuvarande förhållandena i så måtto, att enligt detsamma styrelsen i sin helhet skall utse verkställande direktör, vilket styrelsen kan göra inom eller utom sig, under det att det nu gällande avtalet låter de fyra av bolagsstämman valda styrelseledamöterna utse verkställande direktör och urvalet därvid begränsas genom att det måste vara en av de fyra, som äro utsedda av bo-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

lagsstämman. I själva verket ger alltså förslaget en friare form åt ledningen av företaget. Att förslaget om revisionens ordnande skulle vara något så äventyrligt, skulle man ju kunna påstå beträffande det tidigare utredningsförslaget, som i viss mån hade flyttat in revisionen i styrelsen, i det en jourhavande revisor skulle vara närvarande vid styrelsesammanträdena. Men detta är nu borta och har varken föreslagits i propositionen eller av utskottet. Alla revisorer skola enligt utskottets förslag erhålla avskrift av styrelsens protokollförda beslut. Det är något helt annat. Därigenom möjliggöres, att de kunna följa förvaltningen, men de kunna icke ingripa i densamma. Förvaltningen ligger hos styrelsen och hos dess verkställande direktör, och det är efter min uppfattning de, som skola hava ansvaret för ett affärsföretag.

Då frågan om sättet för revisorernas utseende varit rätt mycket debatterad, vill jag meddela, att jag inom utskottet stod på den ståndpunkten, att Kungl. Maj:ts förslag var bättre än vad som nu blivit utskottets förslag. I den kungl. propositionen var föreslaget, att riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige skulle förrätta val av revisorer, och jag ansåg, att man kunde betrakta dessa som riksdagens valmän, då de ju helt och hållet äro valda för att förvalta riksdagens två stora verk. Emellertid var det som resultat av en kompromiss inom utskottet, som det förslaget framkom, att man skall låta elektorerna för utseende av bankofullmäktige och riksgäldsfullmäktige förrätta valet av revisorer. Även i en annan fråga har jag inom utskottet både röstat och talat för Kungl. Maj:ts förslag, nämligen beträffande den utdelning, som skulle äga rum å aktierna, då jag därvidlag anser det vara lämpligare, att procent-satsen bestämdes till sex i stället för fem, såsom av utskottet föreslagits. Om det kommer ett yrkande på denna punkt, kan jag således hänvisa till att jag inom utskottet har röstat för Kungl. Maj:ts förslag, och jag anser mig oförhindrad att biträda ett sådant förslag. Men i övrigt måste jag till herr statsrådet rikta en fråga, i vilket annat avseende utskottet skulle hava försämrat Kungl. Maj:ts förslag. Det förefaller mig, som om utskottet för övrigt i allt huvudsakligt hade biträtt Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Herr **Bergman**: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Örne, som jag fäste mig vid. Han sade, att om man, såsom här föreslås, skulle låta riksdagen utse revisorer, skulle det vara något analogt med t. ex. ett förslag, att riksdagen skulle tillsätta revisorer av domare; ingen har väl fallit på den idén, sade han. Det förefaller, som om den erfarne, högt aktade ämbetsmannen och riksdagsmannen skulle ha glömt bort § 68 riksdagsordningen, där det bland annat står, att varje lagtida riksdag skall förordna två redliga män, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenkap av riksdagens ombud hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad o. s. v. bl. a. med hänsyn till domares sätt att förvalta sitt ämbete. Jag förstår icke herr Örnens resonemang i detta fall.

Vidare var det en annan sak, som föranledde mig att begära ordet. Det är ju ganska egendomligt, att när diskussionen nu redan har pågått i åtskilliga timmar, helt plötsligt den ene efter den andre av de ledande socialdemokraterna uppträda och yrka avslag på alltsammans. Här har man gjort ett, som vi tycka, i stort sett effektivt försök att till statens förmån inskränka det enskilda vinstintresset och att åstadkomma andra förbättringar i olika påtalade förhållanden. I stort sett innebär det föreliggande förslaget till omorganisation ett betydande framsteg. Då uppträder man och föreslår, att det hela skall avslås och det nuvarande förhållandet få fortfara åtminstone ännu ett år, medan man under

tiden skall taga upp en ny undersökning. Det vore väl då bättre, om riksdagen accepterade, vad som här föreslås, men förkortade oktrojtiden och begärde en fortsatt utredning. Ty nog vore det väl egendomligt, om man här finge bevittna, att socialdemokratien åt några storkapitalister för ytterligare någon tid räddade de 7 procenten, när demokratien annars försökt att begränsa privatintresset och låta staten få den vinst, som annars skulle tillfalla enskilda!

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Bara en replik till herr Möller.

Herr Möller underlät fullkomligt att yttra sig om vad jag anfört mot honom, men gjorde anmärkningar mot det, i vilket jag instämde med honom.

Allting går nu runt i huvudet på litet var här, som tillhört den s. k. demokratiens gamla tider. Vi veta inte, på vilket ben tiden står; själva veta vi nog, var vi stå. Jag har inte alls yttrat, att det skulle vara, som Hörup och Sverdrup ha sagt, utan jag har bara gjort en historisk överblick från Montesquieu fram över Hörup och Sverdrup och ner till oss och har därmed velat fråga: vart pekar utvecklingen?

Jag har ju till förmån för Möllers ståndpunkt bland annat sagt, att Montesquieu dock ville en tredelning av makten, och därav följer också, har jag trott, att man måste uppdraga gränser, som passa för vår tid och dess komplicerade förhållanden. Jag är med om att riksdagen inte kan inblanda sig i styrelsen och ordnandet av allt möjligt i ett affärsdrivande verk.

Men vad jag opponerade mig mot, var till en början Möllers princip, att vi skola lägga an på att få en affärsmässig skötsel och därför delvis böra avstå från en affärsmässig skötsel. Denna består ju för närvarande främst uti att förtänksamt ur sin nästa suga ut så mycket som möjligt. Det är dock detta system socialisterna vilja avskaffa. Att då utan vidare kasta oss i armarna på den nuvarande affärsmässiga skötseln kan jag inte på något villkor vara med om. Som herr Bergman erinrade, skulle ett avslag också innebära, att kapitalistintresset skulle tillgodoses med större utdelning ur monolet än det skulle få, om vi bifölle Kungl. Maj:ts förslag.

Det andra, som herr Möller invände, var, att regeringarna äro objektivare och sakligare än riksdagen. Det är det farligaste attentat mot det parlamentariska styrelsesättet, som jag hittills hört inom denna församling under min långa riksdagstid. Det kan ju hända, att det är riktigt och att riksdagen inte kan sköta sig längre, men låt oss då arbete för en diktatur. Jag tror emellertid ännu på den allmänna rösträtten, och jag tror, att den i tidernas längd är det enda vi kunna sälla oss till.

Hur är det för resten med den där regeringsmakten, som dock alltid är en partiregering? Möller fällde nyligen, för att komma till sitt resultat, ett ord, som jag tackar honom för, ty det är så gränslöst riktigt. Han frågade: »Vad blir det för fasoner med en utnämning från riksdagen? Vi veta mycket väl, att saken avgöres av partierna, som följa sin styrelse, medan denna följer ledarna.» Det härskar här ett politiskt ledarevälde, sade herr Möller.

Ja, men det är just dessa ledare, som bilda regeringarna, således även med Möllers mening de allra farligaste människorna. Kan man då tänka sig, att dessa ledare, som här i riksdagen bara följa de partipolitiska instinkterna och enligt Möller äro minst ägnade att taga sakliga hänsyn, komma att helt och hållet byta skinn, när de bliva statsråd? Nej, tvärtom! Det farligaste elementet för demokratien är partiledarna, var de än befinna sig. Därför sade också Bebel, den gamle socialdemokratiske partiledaren, i sin sena ålder — det var nära nog hans sista ord tror jag: »håll tummen på ledarna!» Annars är demokratien såld.

Och nu detta begär att få övertaga makten! Det är ju nästan, som om man bäddar i förväg för att kunna ligga bekvämt, när man kommer till makten,

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

och man ringaktar oss andra stackare, som stå här valda av folket och tro, att vi böra upprätthålla demokratin.

På sådana grunder kan jag lika litet som herr Ström stjälp det här förslaget, genom vilket man ju i alla fall vinner något. Ett avslag blir bara en partipolitisk manöver utan något sakligt syfte, såvida det inte är så, att man vill förvandla socialdemokratien till en privatkapitalistisk inrättning, som blint följer de gamla privatkapitalistiska affärsprinciperna.

Herr Bergman har redan svarat herr Örne, att det visst kommer i fråga att revidera domarmakten. Det sker genom justitieombudsmannen och militieombudsmannen, men ännu mera, herr Örne: man har inrättat en opinionsnämnd, som har rättighet att avsätta högsta domstolens medlemmar, om de icke sig väl förhålla. Så långt gick idealismen, om man så vill uttrycka sig, hos 1809 års lagstiftare. Och nu görs det en sådan oerhörd affär av att riksdagen skall välja några revisorer, fast vi här välja revisorer och liknande ämbetsmän i långa banor, och man vill stjälp hela förslaget för det!

Det tycker jag smakar misstänkt för demokratiens räkning. Jag kan inte vara med på det under några förhållanden. När vi nu ha en sådan inrättning som riksgäldsfullmäktige och bankofullmäktige, äro väl de om några lämpliga att utöva ett sådant här uppdrag. Ja, till och med deras elektorer och till och med riksdagen vill jag hellre giva uppdraget än en partiregering, därför att det är min blodiga erfarenhet, att demokratin trots alla dess brister är mera grundmurad i svenska riksdagen än i en partiregering.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber om herr talmannens tillstånd att få svara några ord på en fråga, som herr Möller direkt riktat till mig. Herr Möller frågade: »Tror herr Westman, att Seiersenskandalen ej skulle ha inträffat, om det funnits av riksdagen utsedda revisorer?» Jag tror, att den under lång tid utdragna Seiersenaffären icke skulle ha kunnat utveckla sig och handlagts på det sätt som skedde, om vi haft revisorer, som stått under direkt intryck av ansvar för riksdagen. Jag tror också, att när en dylik ledsam affär uppkommer — i sällskap för övrigt med flera andra ledsamma affärer — bör man därav draga den slutsatsen, att man bör ändra det kontrollsystem, som möjliggjort dem. Det är mitt sätt att reagera inför dylika erfarenheter.

Herr Örne: Herr talman! Jag skulle ha haft åtskilligt att diskutera om med talare, som ha uppträtt sedan jag sist hade ordet, och särskilt skulle det vara mycket intressant att gå in på en längre diskussion med herr Lindhagen om de mycket stora och vidlyftiga frågor, som man har dragit upp. Men då vi nu behandlat denna sak så länge, som vi ha gjort, och då ingen torde låta sin uppfattning påverkas av vad som ytterligare kan anföras i debatten, ber jag att få avstå från vidare yttrande — med tillkännagivande, att jag vidhåller min förut uttalade uppfattning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å den nu ifrågavarande paragrafen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Möller begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner § 1 av bevilningsutskottets i betänkande nr 20 framställda förslag till avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås paragrafen.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs nu

Utskottets förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

§ 6.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Aktiebrev — — — — — tillstånd.

Preferensaktiekapitalet skall utgöra högst 17,000,000 kronor.

Alla — — — — — staten.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst med 6 procent å preferensaktiebeloppet. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra någon rätt till utdelning.

Bolagets aktier skola medföra rätt till årlig vinstutdelning med högst fem procent å aktiebeloppet och skall företrädesrätt tillkomma preferensaktierna framför stamaktierna till vinstutdelning med ett belopp, motsvarande fem procent å preferensaktiebeloppet.

Upplöses bolaget, skola ägarna av preferensaktier hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av akties nominella värde jämte sex procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

Upplöses bolaget, skola ägarna av preferensaktier hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av akties nominella värde jämte fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

Herr von Geijer: Med hänvisning till vad jag vid diskussionens början anförde får jag yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar, att i de två sista styckena orden »fem procent» på de ställen, där de förekomma, utbyttas mot »sex procent».

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr von Geijer, att den nu förevarande paragrafen skulle godkännas med de ändringar i de båda sista styckena, att orden »fem procent» på de ställen, där de förekomme, utbyttes mot sex procent».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse samt vidare enligt herr von Geijers yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Herr von Geijer begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner § 6 av bevillningsutskottets i betänkande nr 20 framställda förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med de ändringar i de båda sista styckena, att orden »fem procent» på de ställen, där de förekomma, utbytas mot »sex procent».

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

§ 7.

Godkändes.

§ 9.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag.)

(i utskottets förslag.)

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av fem revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse två revisorer och två suppleanter för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av dessa revisorer förordnar Kungl. Maj:t den ene att vara revisionens ordförande och den andre att vara jourhavande revisor; och må till jourhavande revisor endast förordnas av handelskammare eller i annan, av Kungl. Maj:t godkänd ordning auktoriserad revisor.

Kungl. Maj:t äger utse en revisor och en suppleant för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av Kungl. Maj:t förordnad revisor skall vara jourhavande revisor; och må härtill endast förordnas av handelskammare auktoriserad revisor eller person, som äger med sådan revisor jämförliga kvalifikationer.

Fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen var för sig utse en revisor och en suppleant för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma. Begagnas icke denna befogenhet, äger i stället Kungl. Maj:t meddela erforderliga förordnanden.

Av riksdagen utsedda valmän för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen välja tre revisorer och tre suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

3. Revisionen sammanträder på kallelse av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest, då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

4. Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll.

I en av herrar *Bergman, K. Oscar Ericson* i Obergå, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Lithander, Ljunggren, Heiding* och *Svedberg* vid betänkandet beträffande revisionen avgiven reservation hade för ifrågasvarande paragraf förordats följande lydelse:

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av sex revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma — — — (= utskottets förslag) — — — kvalifikationer.

Riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

3. Revisionen utser — — — (= utskottets förslag) — — — erforderligt.

4. Vid — — — (= utskottets förslag) — — — protokoll.

Herr **Bergman**: Med avseende på denna paragraf skall jag anhålla att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av mig samt herrar *Ericson* i Obergå, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Lithander, Ljunggren, Heiding* och *Svedberg* och som återfinnes på sidorna 44 och 45 i betänkandet.

Herr **von Geijer**: Herr talman! Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Leander**: I likhet med herr *Bergman* vill jag yrka bifall till reservationens förslag beträffande denna paragraf. Herr *Möller* och även andra ha yttrat, att ifall riksdagens kamrar direkt skulle välja revisorer, skulle det endast bli partibelöningar, och att ifall nu ett riksdagsparti icke hade någon för revisorsuppdraget lämplig person inom sina led, skulle det utse en olämplig, ty partiet skulle i allt fall ha sin representant. Jag vill endast erinra om att man vid val av revisorer icke nödvändigt är tvungen att hålla sig inom riksdagen, utan att revisorer kunna väljas utom riksdagen, och det senare vore kanske det allra lämpligaste. Man har talat om uppriktighet här i dag, och skall man vara uppriktig, tjänar det väl ingenting till att söka förgylla saken genom att påstå, att man här kan hålla partipolitiken på avstånd. Även om nu Kungl. Maj:t skulle få befoget att utse alla revisorer, vore det synd om den regering, som inte toge hänsyn till partierna och valde revisorer inom dem. Jag har icke kunnat få någon annan uppfattning, trots allt som här anförts, än att det lämpligaste vore, att kamrarna själva finge utse revisorer,

(i utskottets förslag:)

3. Revisionen utser inom sig ordförande och vice ordförande.

Revisionen sammanträder på kallelse första gången av chefen för finansdepartementet och därefter av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest, då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

emedan de därigenom mera skulle känna sitt ansvar än annars, och därpå grundar sig mitt förut framställda yrkande, som jag fortfarande vidhåller.

Häri instämde herr *Holmgren*.

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Herr talman! Jag tillåter mig lämna det meddelandet, att andra kammaren fattat beslut beträffande denna paragraf i enlighet med utskottets förslag. Det torde ju bliva rätt mycken villervalla, ifall man skulle fatta olika beslut i kamrarna. Detta är ju också en anledning att bifalla utskottets förslag, och jag yrkar ännu en gång bifall till detta.

Herr **Bergman**: Jag hemställer, huruvida det skall vara någon omöjlighet, i händelse kamrarna fatta olika beslut i detta fall, att åstadkomma vare sig en antaglig sammanjämkning eller en antaglig ordning på annat sätt t. ex. så att den ena kammaren inbjudes biträda den andras beslut. Här är ju en reservation anfordrad av icke mindre än åtta utskottsledamöter från de mest olika partier, vilka alla yrka, att riksdagens kamrar skola utse ifrågavarande revisorer. Jag ber att i likhet med herr Leander och herr Holmgren få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Möller**: Jag skall tillåta mig framställa ett yrkande, som står i överensstämmelse med den principståndpunkt jag har intagit. Därest herr talmannen förklarar sig icke kunna framställa proposition på mitt yrkande, finner jag mig i det, men jag kommer i varje fall att framställa yrkandet. Det går ut på att andra stycket i andra momentet av § 9 skall få följande lydelse: »Kungl. Maj:ts äger utse fyra revisorer och fyra suppleanter för tiden från en ordinarie bolagsstämma» etc., varvid sista stycket i samma moment i § 9 bortfaller. Mitt yrkande innebär alltså, att det uppdrages åt regeringen att utse revisorerna, och att de andra förslagen på denna punkt bortfalla.

Herr **Reuterskiöld**: Jag tillåter mig erinra om att chefen för finansdepartementet förklarar sig föredraga, att kamrarna välja revisorer, framför att valmännen göra det, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr **talmannen** yttrade: Under överläggningen har yrkats av herr Möller, att kammaren för sin del ville besluta att det i andra momentet i stället för »två revisorer och två suppleanter», såsom i Kungl. Maj:ts förslag upptagits, skulle sättas »fyra revisorer och fyra suppleanter» samt att sista stycket i moment 2 skulle bortfalla.

Då jag anser, att detta yrkande faller utanför ramen av utskottets förslag och ej heller har stöd i någon motion, finner jag mig förhindrad att framställa proposition på herr Möllers yrkande.

Sedan överläggningen härefter förklarats slutad, yttrade herr talmannen, att av de därunder gjorda yrkandena kvarstode följande: 1:o) att den nu föredragna paragrafen skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att kammaren skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; samt 3:o), av herr *Bergman*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid betänkandet beträffande revisionen avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *von Geijer* och *Bergman* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

Den, som godkänner § 9 av bevillningsutskottets i betänkande nr 20 framställda förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

§ 10.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, styrelsesuppleanterna och revisorerna samt de av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

(i utskottets förslag:)

Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna, jourhavande revisorn samt de av valmännen förval av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

Herr *von Geijer*: Jag yrkar här bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare, i enlighet med herr *von Geijers* yrkande, på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 12.

Godkändes.

Härefter fortsattes föredragningen av *utskottets förslag till avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol*.

§§ 2 och 3.

Godkändes.

§ 4.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Det åligger bolaget:

att under den tid, avtalet gäller, utöva statens tobaksmonopol på sätt förutsättes i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket och därvid noggrant uppfylla de förpliktelser, som enligt nämnda förordning åligga monopolets utöfvare,

att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror bedriva verksamheten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet, att behörig hänsyn toges till den konsumerande allmänhetens smak och vanor, och att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag,

att vid försäljning av tobaksvaror tillämpa sådana prissättningsgrunder, att, under beaktande av önskvärdheten att undvika allt för ofta återkommande ändringar i prissättningen, bolaget icke beredes större inkomst av rörelsen, än att bolaget efter avskrivning och avsättning till fonder, i den mån sådan avsättning må förekomma, med säkerhet må kunna lämna vederbörlig utdelning å aktiekapitalet, och att vid prissättningen tillse, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna,

samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

I motiveringen hade utskottet under kantrubriken »Riktlinjer för förvaltningen, fondbildning m. m.», efter hänvisning till ett av fullmäktige i riksbanken till utskottet avgivet yttrande rörande frågan om överflyttning av monopolbolagens banktillgodohavanden till riksbanken samt om förmedling genom nämnda bank av bolagens inköp av utländska valutor, anfört bland annat:

»Av vad fullmäktige sålunda anfört synes framgå, att det för närvarande knappast låter sig med säkerhet bedöma, huruvida det allmänna skulle komma att beredas större ekonomisk fördel genom att den sålunda ifrågasatta anordningen genomfördes. Med hänsyn härtill har utskottet icke ansett bindande direktiv för närvarande böra meddelas monopolbolaget att för penningplaceringar och valutainköp använda riksbanken, utan torde det jämväl i fortsättningen böra ankomma på bolagets ledning att med iakttagande av affärsmässiga principer fatta beslut i sådana frågor. Emellertid har utskottet ansett detta viktiga spörsmål förtjänt av statsmakternas uppmärksamhet. Därest den av utskottet ovan vidrörda frågan rörande den lämpligaste organisationsformen för utövan- det av statens tobaksmonopol kommer att i ett större sammanhang bli föremål för utredning, synes lämpligen i samband härmed nu förevarande spörsmål böra undersökas.

Inom utskottet har ifrågasatts, huruvida icke i avtalet med monopolbolaget borde införas en föreskrift, att bolaget vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror skulle bedriva verksamheten på sådant sätt, att behörig hänsyn toges till folkhälsans krav, så att minsta möjliga skada åstadkommes. Ehuru utskottet funnit nämnda synpunkt förtjäna beaktande, synes likväl, innan vidgad erfarenhet vunnits rörande på vad sätt och i vilken omfattning monopolbolaget äger möjlighet att förverkliga ett dylikt syfte, införandet i avtalet av en sådan föreskrift vara ägnat att skapa en viss oklarhet i fråga om riktlinjerna för rörelsens bedrivande utan att någon egentlig fördel vinnes. Det torde emellertid kunna förväntas, att bolaget, även utan uttrycklig föreskrift i avtalet, kommer att ägna detta viktiga spörsmål uppmärksamhet samt i möjligaste mån vidtaga lämpliga åtgärder för tillgodoseende av sagda önskemål.»

Enligt en av herrar *Bergman, K. Oscar Ericson* i Obergå, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Lithander* och *Ljunggren* vid betänkandet beträffande riktlinjer för förvaltningen avgiven reservation hade reservanterna

dels ansett, att det i utskottets yttrande å sid. 29 intagna stycke, som började med orden »Inom utskottet har» och slutade med orden »tillgodoseende av sagda önskemål», bort hava följande ändrade lydelse:

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

»Inom utskottet har — — — — — (= utskottet, sid. 29) — — — — — skada åstadkommes. Särskilt torde i detta avseende böra beaktas att även nikotinsvaga varor tillhandahållas samt att den uppväxande ungdomen icke genom åtgärder, som beror på monopolet, uppmuntras till tobaksbruk. Det torde kunna förväntas, att bolaget, förutom vad i avtalet härom stadgas, även i övrigt kommer att ägna detta viktiga spörsmål uppmärksamhet samt i möjligaste mån vidtaga lämpliga åtgärder för tillgodoseende av sagda önskemål.»

dels ock hemställt, att § 4 i förslaget till avtal med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet angående utövandet av statens tobaksmonopol måtte erhålla följande lydelse:

§ 4.

Det åligger bolaget:

att under den — — — — — (= utskottets förslag) — — — — — utöfva,
att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror bedriva verksamheten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet och att därvid behörig hänsyn tages jämväl till folkhälsans krav,
att vid försäljning — — — — — (= utskottets förslag) — — — — — av varorna,
samt att, för — — — — — (= utskottets förslag) — — — — — effektiva sätt.

Enligt en annan reservation hade herrar *Bergman, Broman, Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Aström, Lithander, Johansson* i Krogstorp och *Ljunggren* ansett, att den del av utskottets yttrande rörande »Riktlinjer för förvaltningen, fondbildning m. m.», som började med orden »Av vad fullmäktige» och slutade med orden »böra undersökas» (sid. 28 och 29), bort hava följande lydelse:

»Vad fullmäktige i nämnda yttrande anfört synes giva vid handen, att övervägande fördelar skulle stå att ernå för det allmänna genom att monopolbolaget använder riksbanken såsom huvudbankförbindelse. Utskottet förutsätter därför, att i den mån icke lokala eller därmed jämförliga skäl betinga ett bibehållande av bolagets räkningar hos affärsbanker monopolbolaget skall komma att hålla tillgängliga medel å räkning i riksbanken samt verkställa inköp av utländska valutor genom riksbanken.»

Herr **Bergman**: I avseende på § 4 skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av mig samt herrar *Ericson* i Öberga, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Lithander* och *Ljunggren*, vilka yrkat, att det i denna paragraf skulle göras den ändring, som är närmare angiven på sid. 46. Den innebär, att behörig hänsyn skall tagas jämväl till folkhälsans krav.

Herr **Boman**: Herr talman! Då utskottet hade att behandla frågan om riktlinjer för monopolbolagets förvaltning var det begripligt, att bolagets bankförbindelser kommo på tal. Detta föranleddes av den utredning, som på sin tid verkställdes av den s. k. monopolutredningskommittén. Saken ledde till att utskottet beslöt en skrivelse till riksbanksfullmäktige med förfrågan angående lämpligheten av att de båda monopolbolagen hade sina affärer i riksbanken och där gjorde sina valutainköp. Det svar, som erhöles från riksbanksfullmäktige, finnes intaget i utskottets betänkande såsom bilaga, sid. 47 och 48. Såsom ett

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

antal reservanter har läst detta uttalande, lägga de huvudvikten på ett yttrande, där det heter: »Överhuvud förefaller det dock fullmäktige sannolikt, att en överflyttning i största möjliga utsträckning av monopolbolagens banktillgodohavanden till riksbanken skulle komma att tillföra det allmänna något ökad inkomst.» Med anledning av detta riksbanksfullmäktiges yttrande hava herr Bergman och sju andra reservanter, bland vilka jag är en, förordat en ändring i det uttalande, som finnes i motiveringen på sidorna 28 och 29. Det är till denna reservation jag önskar yrka bifall.

Såsom jag antydde i början av mitt anförande, var det mot bakgrunden av vad som hade skett inom denna förvaltning, som frågan kom upp. Men även den som bortser från vad som har skett och fäster sig endast vid vad som nu föreligger kan hava fullgod anledning att framställa det yrkande, som innefattas i denna reservation. Den sista revisionsberättelse för tobaksmonopolets verksamhet, som finnes, upptog ett banktillgodohavande av i runt tal 12 miljoner kronor, och detta tillgodohavande är nog nu, då fem månaders vinst är intjänt, uppe i 16, 17 miljoner kronor. Men det är inte nog härmed, utan det finns på tillgångssidan även en post utländska valutor på i runt tal 500,000 kronor, och på skuldsidan står en fond till mötande av differenser på valutaköp. Detta tyder på att företaget alltjämt driver valutaspekulationer och inte köper utländska valutor, när det behöver sådana, vilket jag tycker bör vara den af-färsmässighet i detta hänseende, som tobaksmonopolet bör iakttaga. Likaväl som domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen icke hava sina medel annat än i riksbanken och köpa sina valutor i riksbanken, lika stor anledning anser jag finnas, att detta statliga företag också har sin rörelse på samma ställe. Om det tidigare fanns någon anledning att anlita enskilda banker, då det ju dock fanns ett avsevärt enskilt kapital insatt i företaget, har denna anledning bortfallit, då det nu endast blir 1 miljon kronor enskilt aktiekapital, och då de enskilda aktieägarna ju inte ens behöva ha inbetalat pengarna, utan aktierna kunna till pari belånas i riksbanken. Det är ju då statens medel, som här förvaltas, och all anledning finnes efter min och mina medreservanterns mening, att riksbanken kommer till användning.

Jag yrkar således beträffande motiveringen, att den lydelse må antagas, som finnes intagen i reservationen å sid. 46, i utbyte mot vad som står på sid. 28 och 29 i utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen, men med det tillägg till motiveringen, som jag i den föregående debatten tillåtit mig framföra.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Vad angår det tillägg till själva avtalstexten, som reservanterna hava yrkat under § 4, kan ju detta ha sin betydelse från synpunkten av vissa uppfostringsidéer. Men dylika synpunkter få väl komma fram i ett annat sammanhang; när det gäller att sköta här ifrågavarande administrativa göromål, torde sådana synpunkter näppeligen kunna anses befogade. I motiveringen på sidan 29 har utskottet ju uttalat: »Det torde emellertid kunna förväntas, att bolaget, även utan uttrycklig föreskrift i avtalet, kommer att ägna detta viktiga spörsmål uppmärksamhet samt i möjligaste mån vidtaga lämpliga åtgärder för tillgodoseende av sagda önskemål.» Vi anse, att detta är ett uttalande, som — även om det inte är avsett att intagas i avtalet — får uppfattas såsom sympatiskt gentemot de önskemål, som reservanterna härutinnan ha velat framföra.

Den sak, jag nu berört, är kanske inte så viktig, men vad däremot angår det förslag till ändring i motiveringen, som herr Boman yrkat bifall till, så innefattar ju detta en principiell fråga av mycket stor vikt och betydelse, som

det här gäller för kammaren att taga ställning till. Det är frågan, huruvida dessa monopolföretag skola hava sina bankförbindelser förlagda till riksbanken eller om de skola sköta dem efter affärsmässiga principer och sålunda placera sina banktillgodohavanden så, att de få högsta möjliga ränta, och även göra sina valutainköp och ha sina övriga bankförbindelser så ordnade, att de tillföra företaget det bästa möjliga ekonomiska resultat. Härutinnan föreligger icke något förslag i den kungl. propositionen, och ej heller har det väckts några motioner i ämnet. Men frågan togs upp i utskottet, och saken resulterade i att en skrivelse avläts till fullmäktige i riksbanken för att inhämta deras yttrande. Detta yttrande åtföljer såsom bilaga utskottets betänkande. Därav framgår, att riksbanksfullmäktige själva hava ställt sig mycket tveksamma till förslaget, att samtliga penningmedel skola placeras i riksbanken. Jag tror, att om man skulle slå in på denna väg, får man räkna med att krav framkomma på att riksbanken skall betala ränta på de insatta medlen. Men då äro vi inne på den vägen, att riksbanken skall bli en affärsdrivande bank. Jag tror, att man måste framställa en varning mot att nu här slå in på dessa vägar, och man bör nog inte låta locka sig att gå med på reservanternas förslag. Det är ju visserligen sant, att det har anförts anmärkningar mot det sätt, varpå monopolbolagen tidigare hava haft sina medel placerade. Men häremot hava gjorts så bestämda erinringar och anmärkningar, att man väl får förutsätta, att de styrelser, som i fortsättningen komma att handhava dessa angelägenheter, komma att undvika, att det skall bli anledning till några vidare anmärkningar härutinnan. Att penningarna placeras i enskilda banker torde det väl i och för sig inte kunna vara någon erinran mot, men det är klart, att monopolbolagens styrelser böra hava skyldighet att tillse, att de få högsta möjliga ränta å sina överskottsmedel, när de ha dem placerade på bankräkningar.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Jag får även för min del yrka bifall till utskottets förslag. Till vad utskottets ordförande nyss anført vill jag dock tillägga, att riksbanken i sitt uttalande i frågan uttryckligen medger, att »vid större köp lära monopolbolagen i regel hava lyckats förvärva utländsk valuta till något lägre kurs än den av riksbanken noterade». Nu lära väl riksbankens kurser vara beroende på vad riksbanken själv får betala. Riksbanken slutar emellertid med att säga: »Bolagens merkostnad torde uppvägas av ökad inkomst för riksbanken.» Det må vara riktigt, men det är väl ändå en något ensidig riksbankssynpunkt. Vad som bör vara avgörande här, bör givetvis vara den nationalekonomiska synpunkten; och icke kan det vara lämpligt att låta monopolbolagen betala högre kurser på de utländska valutorna, därför att de skola inköpas genom riksbanken och icke, såsom hittills fått ske, genom de enskilda bankerna. Det förefaller mig vara alldeles orimligt att föreskriva något dylikt, när man samtidigt begär en affärsmässig skötsel av monopolbolagen.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Då jag deltog i bankofullmäktiges beslut angående den skrivelse, som här finnes återgiven, skall jag endast be att få framhålla, att kravet på att ränta skall beredas monopolföretagen på deras insättningar i riksbanken icke har några som helst sympatier bland fullmäktiges majoritet. Enligt bankofullmäktiges tanke skulle en överflyttning till riksbanken av de innestående medlen givetvis medföra, att någon ränta icke lämnades på de innestående beloppen. Frågan om de affärsdrivande verkens rätt att erhålla ränta på medel, som inlevereras så att säga i förtid, har intresserat mig på ett långt tidigare stadium än då jag blev chef för ett sådant verk, och jag har ansett, att det kunde medföra åskilliga för-

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

delar, att man ordnade så, att verken finge ett slags ränteavräkning. Jag har emellertid i sådant fall ingalunda tänkt mig, att medlen skulle placeras i riksbanken, utan närmast i någon anknytning till riksgäldskontoret, om detta låte sig ordna, då jag nämligen samtidigt tänkte mig, att ränta skulle debiteras affärsverken för alla medel, som de begagnade, vare sig av fastare eller lösare natur. Denna fråga kan emellertid inte upptas till behandling i sammanhang med den nu föreliggande, och därför anser jag för min del, att vad utskottet här yttrar är vad som för närvarande är lämpligt att besluta från riksdagens sida. Jag skall alltså be att få ansluta mig till den motivering, som bevillningsutskottet har föreslagit nederst på sid. 28 och överst på sid. 29.

Herr Bårg: Jag ber, herr talman, bara att med ett par ord få framhålla, att jag har biträdd utskottets förslag på denna punkt, emedan det har visat sig icke kunna medföra åtminstone några nämnvärda fördelar för det allmänna, om en placering av ifrågavarande medel i riksbanken ägde rum. Det har nu tillvitats mig och mina partivänner, att vi härvidlag hava vikit ifrån en gammal princip, i det att vi alltid hållit på inrättandet av en statsbank. Jag vill i detta hänseende hava sagt, att man kan inte vara förpliktad att bara för att hävda en princip gå med på förslag, som äro alldeles olämpliga att genomföra i praktiken. Mina socialistiska principer vill jag tillämpa, så länge de kunna ha något praktiskt värde och kunna vara till gagn för det allmänna. I den mån de komma i kollision med dessa grundläggande intressen, underkänner jag dem såsom socialistiska principer. Det går därför inte att tillvita mig, att jag brutit mot en dylik princip, därför att jag i ett fall sådant som detta biträder en förnuftig ordning — den förnuftigaste, som kan anges, i brist på någon bättre.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag skulle vilja yttra några ord om andra stycket i § 4.

Den avfattning, som föreslås i den av herr Bergman m. fl. framförda reservationen, avviker från den avfattning, som utskottet givit paragrafen, endast däri, att kammaren, om kammaren bifaller reservationen, gör ett klart principuttalande, som visar, att kammaren inser den stora skadliga betydelse för folkhälsan, som tobaksbruket har. Då jag inte kan se, att några berättigade intressen läderas genom ett sådant tillägg, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! När någon ärad talare här sade, att riksbanken inte ger någon ränta, vill jag endast påpeka, att det väl dock är så, att riksbankens vinst tillfaller staten, och att alltså staten i alla händelser förtjänar på affären. Då kommer det väl på ett ut, om det sker i ränteform eller i form av riksbanksvinst. Det står i riksbanksfullmäktiges utlåtande alldeles tydligt: »Överhuvud förefaller det fullmäktige sannolikt, att en överflyttning i största möjliga utsträckning av monopolbolagens banktillgods-havanden till riksbanken skulle komma att tillföra det allmänna något ökad inkomst.»

Det är ju ett mycket positivt och tydligt uttalande av den sakkunniga myndigheten på området, som jag tycker, att man knappast kan bortse ifrån. Jag yrkar bifall till den av herr Boman och mig m. fl. avgivna reservationen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att den nu ifrågavarande paragrafen skulle godkännas;

2:o), av herr *Bergman*, att kammaren skulle godkänna den av honom m. fl. vid betänkandet beträffande riktlinjer för förvaltningen avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att berörda reservation skulle godkännas med den ändring i den föreslagna motiveringen, att näst efter orden »uppmuntras till tobaksbruk» tillades orden »och ej heller den vuxna generationen genom särskild reklam eller annorledes stimuleras till ökad tobaksförbrukning». Dessutom hade beträffande viss annan del av motiveringen framställts olika yrkanden, till vilka herr talmannen ville återkomma efteråt.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o)—3:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på godkännande av den ifrågavarande paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner § 4 av bevillningsutskottets i betänkande nr 20 framställda förslag till avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Bergman* m. fl. vid betänkandet beträffande riktlinjer för förvaltningen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Beträffande den del av utskottets yttrande rörande »Riktlinjer för förvaltningen, fondbildning m. m.», som började med orden »Av vad fullmäktige» och slutade med orden »böra undersökas», anförde nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att berörda del av utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock, av herr *Bergman*, att kammaren skulle godkänna den av honom m. fl. därom anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande i nu förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Boman* och *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen i bevillningsutskottets betänkande nr 20 godkänner den del av utskottets yttrande rörande »Riktlinjer för förvaltningen, fondbildning m. m.», som börjar med orden »Av vad fullmäktige» och slutar med orden »böra undersökas» (sid. 28 och 29), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Vinner Nej, godkännes den av herr Bergman m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

§§ 5—9.

Godkändes.

§ 10.

Första stycket av denna paragraf lydde:

För beredande av frågor, som skola avgöras av styrelsen, ävensom för behandling av andra spörsmål av större betydelse för bolagets verksamhet skall finnas ett direktörsråd. Rådet består förutom av verkställande direktören av två personer, som styrelsen utser, därav minst en bland de av Kungl. Maj:t förordnade styrelseledamöterna. Därjämte deltagar i rådets överläggningar men icke i dess beslut den eller de avdelningschefer, på vilkas handläggning ärendet ankommer. Styrelsen utser ordförande och vice ordförande i rådet, vilket sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

I en av herrar *Bergman, Johansson* i Östersund och *Ljunggren* vid betänkandet beträffande direktörsrådet avgiven reservation hade för berörda stycke föreslagits följande lydelse:

För beredande av frågor — — — — ett direktörsråd. Rådet består av styrelsens ordförande, tillika ordförande i rådet, en av styrelsen inom sig utsedd ledamot, tillika vice ordförande i rådet, samt verkställande direktören. Därjämte deltagar — — — — ärendet ankommer. Rådet sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

Herr **Bergman**: Herr talman! Jag anhåller att vid denna paragraf få yrka bifall till reservationen å sid. 44 i det föreliggande betänkandet.

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den ändrade lydelse av första stycket, som förordats i den av herr Bergman m. fl. vid betänkandet beträffande direktörsrådet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

§ 11.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1. Bolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl.

(i utskottets förslag:)

1. Bolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Maj:t utsedda styrelseledamöterna, *styrelsesuppleanterna och revisorererna samt till de av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorererna.*

(i utskottets förslag:)

Maj:t utsedda styrelseledamöterna *och styrelsesuppleanterna, till jourhavande revisorn samt till de av valmännen för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorererna.*

Ang. tobaksmonopolet.

(Forts.)

2. Bolaget må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t faststälts för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

I en vid betänkandet beträffande styrelsen anförd reservation hade herr *Lithander*, med instämmande av herrar *Bergman, Johansson* i Östersund och *Ljunggren*, på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville besluta,

1) att i förslaget till avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol i § 11 ett nytt mom. 3 skulle tillkomma så lydande:

Bolaget förbinder sig tillse, att avlönade uppdrag med undantag av revisorsuppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet icke tilldelas riksdagens ledamöter.

2) att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t icke måtte tilldela ledamot av riksdagen annat avlönat uppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet än revisorsuppdrag.

Herr **Leander**: Herr talman! Jag anser mig böra avstå från att framställa något yrkande i denna punkt efter det beslut, som kammaren nyss har fattat.

Herr **Bergman**: Med avseende å denna paragraf ber jag att få yrka bifall till herr *Lithanders* reservation, som har biträts av mig, herr *Johansson* i Östersund och herr *Ljunggren*. Denna reservation går ut på att andra avlönade uppdrag i avseende på tobaksmonopolet icke må tilldelas riksdagens ledamöter än revisorsuppdrag; reservationen återfinnes å sid. 43. Detta syfte kan vinnas genom ett tillägg till paragrafen i enlighet med vad reservationen utvisar.

Herr **von Geijer**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera av de båda momenten i den nu föredragna paragrafen samt särskilt rörande herr *Lithanders* beträffande styrelsen avgivna reservation.

I avseende på mom. 1, fortsatte herr talmannen, hade endast yrkats, av herr *von Geijer*, att kammaren skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag till momentets lydelse.

Därefter gjordes propositioner, först på momentets godkännande enligt utskottets förslag samt vidare i enlighet med herr *von Geijers* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

På sedermera gjord proposition godkändes mom. 2.

Vidkommande den av herr *Lithander* beträffande styrelsen avgivna reservationen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att reservationen skulle avslås.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår den av herr *Lithander* vid bevillningsutskottets betänkande nr 20 beträffande styrelsen avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

§§ 12—14.

Godkändes.

§ 15.

Mom. 2 av förevarande paragraf hade följande lydelse:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*:)

Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till sex procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 5 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å preferensaktierna av sex procent må kunna ske.

(i *utskottets förslag*:)

Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till fem procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 5 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å preferensaktierna av fem procent må kunna ske.

Herr *von Geijer*: Herr talman! Jag ber att få yrka, att kammaren måtte besluta bifalla utskottets förslag med de förändringarna, att i mom. 2 ordet »fem» på de ställen, där det förekommer, utbytes mot ordet »sex» — detta såsom en följd av beslutet rörande § 6 i förslaget till ändringar i bolagsordningen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare, enligt herr *von Geijers* yrkande, därpå att paragrafen skulle godkännas med den ändring i mom. 2, att orden »fem procent» på förekommande ställen utbyttes mot »sex procent»; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande avtalsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1).

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Ang. tobaksmonopolet.
(Forts.)

Punkten A 2).

Utskottets förslag till avtal angående preferensaktiekapitalet i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonpolet.

§ 1.

Godkändes.

§ 2.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Preferensaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga preferensaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av *sex* procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

(i utskottets förslag:)

Preferensaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga preferensaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av *fem* procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

Herr **von Geijer**: Herr talman! Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Efter det överläggningen ansets härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare, i enlighet med herr *von Geijers* yrkande, på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande avtalsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 2).

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens beslut beträffande avtalsförslaget.

Punkterna A 3) och A 4).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B.

Såsom förut angivits hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att de i anledning av förevarande proposition nr 195 väckta motionerna I: 312 samt II: 486, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 505 och 507, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt samt förut i betänkandet anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen nr 502 i andra kammaren av herr *Lithander* hade hemställts, att riksdagen på grund av principiella skäl ville vid eventuellt bifall till Kungl.

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Maj:ts proposition nr 195 besluta, att rätten för styrelseledamöter och suppleanter inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet att fritt eller till nedsatt pris uttaga tobaksvaror skulle upphöra.

Härom hade utskottet i motiveringen, efter att hava uttalat sig angående herr Lithanders i motionerna nr 499 och 500 framställda förslag i fråga om arvode till revisor hos monopolbolaget, anfört:

»Vad åter angår den av samma motionär i motionen II: 502 gjorda hemställan, har utskottet i likhet med motionären icke funnit rätten för ledamöter och suppleanter i styrelsen eller revisionen till fria eller förbilligade tobaksvaror böra bibehållas. Bolagets styrelse har erinrat, att nämnda förmån föranletts därav, att styrelsen ansetts hava skyldighet att med uppmärksamhet följa de tillverkade varornas kvalitet. Detta syfte torde emellertid kunna tillgodoses på ett lämpligare sätt, exempelvis genom att bolaget i begränsad omfattning tillhandahåller ledamöterna prover av bolagets olika varor.»

Herr Örne: Herr talman! I anslutning till vad jag hade äran anföra under principdebatten ber jag nu att få framställa det yrkandet, att ur motiveringen måtte utgå ett stycke på sid. 25, nämligen det stycke, som börjar med orden »Vad åter angår den av samma motionär i motionen II: 502» och som slutar med orden »av bolagets olika varor».

Jag yrkar, att detta stycke måtte utgå ur utskottets framställning.

Herr Holmgren: När herr Örne i sitt föregående anförande motiverade det förslag, som han nu framställde, gjorde han det på det sättet, att han sade, att detta stycke i motiveringen vittnade om en ovanlig småaktighet, nämligen att man inte ville unna vederbörande dessa fria tobaksvaror. Jag var med inom utskottet vid behandlingen av denna fråga, och åtminstone i vad på mig ankommer och jag tror även beträffande de flesta andra eller åtminstone några andra av utskottets medlemmar låg motivet inte alls så till, som herr Örne nu säger. Det var inte alls fråga om någon ekonomisk futtighet, ty detta tillägg unnar jag dem mycket gärna, utan det var fråga om att man inte tyckte, att det var riktigt lämpligt, att naturaförmåner skulle utgå på detta sätt i form av njutningsmedel, som måste anses vara skadliga. Precis på samma sätt som man numera inte låter naturaförmåner utgå i form av brännvin, såsom man förr i världen rikligt gjorde, förefaller det mig vara alldeles klart, att det är särdeles olämpligt att ha en sådan form av naturaförmåner som den här ifrågakvarande.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det är ju rätt ovanligt, att man numera använder naturaförmåner i avlöningssystemet, och jag tror inte heller, att det kan vara lämpligt att bibehålla sådana här. Jag tror, att det föreligger en önskan från styrelseledamöterna i tobaksmonopolet, att beslutet blir i enlighet med utskottets förslag. Utskottet säger här ifrån att när ledamöterna i styrelsen ha en viss skyldighet att avprova de varor, som tillverkas, så bör det inte vara bolaget förmenat att tillhandahålla styrelseledamöterna prover. Men jag tycker, att det är en olämplig anordning, att styrelsens ledamöter i fortsättningen skulle få fria tobaksvaror till vissa belopp och dessutom rättighet att för sig själva och sina familjemedlemmar inköpa tobaksvaror till nedsatta priser. Det är bättre, att styrelseledamöternas arvoden bestämmas att utgå allenast kontant, så att man vet vad de ha och icke ha. Konsekvensen skulle eljest bli, att man borde införa samma princip även för Vin- och spritcentralen, och jag undrar, om herr Örne vill vara med

om att man skall tillgodose styrelseledamöterna där med visst kvantum av de varor, som tillhandahållas genom företaget.

Jag tror, att det är riktigast att gå på utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Örne: Herr talman! Herr Holmgren tyckte, att det vore principiellt oriktigt, att man skulle tillhandahålla för hälsan skadliga varor. Nu står här i detta utlåtande: »Detta syfte torde emellertid kunna tillgodoses på ett lämpligare sätt, exempelvis genom att bolaget i begränsad omfattning tillhandahåller ledamöterna prover av bolagets olika varor.» Jag undrar, om det är oskadligare att röka cigarrer såsom prov än att röka dem på annat sätt. Konsumtionen blir väl ungefär densamma i alla fall. Om det gäller att få en fortlöpande kontroll över varornas beskaffenhet, få styrelseledamöterna väl lov att röka en cigarr av varje sort åtminstone ett par tre gånger i månaden. Det blir ganska mycket, om styrelseledamöterna skola göra det.

Med anledning av vad utskottets ärade ordförande yttrade vill jag säga, att det på detta område ligger till på ett helt annat sätt än när det gäller spriten. Vad spriten angår är tilldelningen strängt ransonerad, under det att beträffande tobaksvaror var och en kan gå i vilken affär som helst och köpa hur mycket han behagar. Därför kan denna synpunkt inte alls behöva dragas in i detta sammanhang. Vad spritmonopolet beträffar är det väl också ytterst olämpligt att tillhandahålla styrelseledamöterna på varorna, och inte heller detta kan alltså komma i fråga där. Styrelsesammanträdena i spritmonopolet skulle komma att få ett mycket egendomligt förlopp, om varorna i någon större utsträckning skulle avprovras vid dessa tillfällen, under det att man — med lämplig vädring — vid tobaksmonopolets styrelsesammanträden nog kan stå ut, tror jag, med en viss avprovning av varorna.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att styrelseledamöterna för att på ett tillfredsställande sätt kunna utföra sitt värv kanske behöva approva de olika cigarrsorter, som av monopolet skola försäljas. Det är en sak för sig. Det har jag inte yttrat mig om. Vad jag däremot har funnit vara olämpligt är, att man ger dem rättighet att till extra billigt pris inköpa tobaksvaror. Därmed gör man nämligen en annan sak: man direkt uppmuntrar dem till tobaksförbrukning. Även om man inte tycker, att det är så förfärligt betydelsefullt, och det gör inte en stor del av kammarens ledamöter, därför att de inte förstå saken och inte ha tänkt sig in i den så noga, tycker jag dock, att det är en egendomlig ståndpunkt för en kulturmänniska. Jag kan inte förstå, att herr Örne kan ha en sådan ståndpunkt. Det är väl alldeles klart, att det måste anses olämpligt att låta en naturaförmån utgå i sådan form. Däremot är det alldeles riktigt, som utskottet framhåller, att det är nödvändigt att tillhandahålla tobaksvaror för att approvas.

Herr Örne: Herr talman! Jag vill bara säga till den föregående ärade talaren, att tobaksmonopolet hade vänligheten att sänka priset på den cigarr, som jag alltid röker och som är den bästa monopolet har, nämligen Flor de Brasil, med 20 procent eller från 25 till 20 öre, och jag röker inte en enda cigarr mer för det.

Herr Bergman: Det kan ju förefalla vara en småaktighet att anmärka på denna sak. Givetvis spelar det ej så stor roll i vad det rör de varor, som erhållas fritt för den enskilda personliga förbrukningen, det medger jag gärna, men här är det icke bara fråga om detta, utan det förhåller sig så, om jag inte missförstått saken, att vissa personer haft rättighet att taga ut praktiskt

Ang. tobaks-
monopolet.
(Forts.)

taget hur mycket tobaksvaror som helst med 30 procents nedsättning i priset, och det har inom utskottet påvisats, att på någon försäljningsplats, där dylika inköp fingo verkställas, personer, som hade rätt till sådan nedsättning, uttagit varor för icke mindre än omkring 35,000 kronor. Efter denna upplysning ansåg man, att det hade gått något för långt, och det var detta som var anledningen till att uttalandet här infördes.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden till en början gjorde propositioner, först på godkännande av det stycke av utskottets yttrande å sid. 25 i det tryckta betänkandet rörande arvoden, som började med orden »Vad åter angår» och slutade med orden »bolagets olika varor», samt vidare därpå att kammaren skulle besluta, att nämnda stycke skulle ur motiveringen utgå; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På sedermera gjord proposition beslöt kammaren, att de i anledning av förevarande proposition nr 195 väckta motionerna I: 312 samt II: 486, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 505 och 507, i den mån de ej kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Vaxholms stad m. m.;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anvisande av medel för bestridande av viss ersättning till Västerås stad; samt

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp och iordningställande av beskickningshus i Haag.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om godkännande av en konvention angående internationella utställningar;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, punkt 27, gjorda framställning i fråga om anslaget till arméns mathållning;

nr 133, i anledning av väckta motioner angående utbetalande till förre detektivkonstapeln E. A. Clementz av viss ersättning;

nr 134, i anledning av kamrarnas återremiss av statsutskottets utlåtande nr 88 angående anslag till förnyelse av kustfästningarnas båtmaterial; samt

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1897 (nr 27)

för Sveriges riksbank, dels och med förslag till lag, innefattande tillägg till 12 § i samma lag, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen); samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i den internationella luftfartskonventionen; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 56, i anledning av väckta motioner angående bestämmelser om märkning av importerad havre medelst färgning;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt och av lotsverket disponerat markområde vid Oxelösund;

nr 58, i anledning av väckta motioner angående vissa föreskrifter beträffande importerade lantmanna- och trädgårdsprodukter;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna lägenheten Åsumtorp 3⁴¹ i Norra Åsums socken av Kristianstads län;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område av kronoegendomen 1 mantal Spenshult nr 1 i Hallands län m. m.;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Anna Jonsson från erläggande av viss arrendeavgäld;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.; samt

nr 63, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av domänstyrelsen under år 1929 försålda kronoegendomar m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 3 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Ang. Vin- & Spritcentralen. Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 28 februari 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 196, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1:o) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

2:o) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för dels kapitalet av de preferensaktier i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen intill belopp av 14,600,000 kronor, som komme att tecknas för pensionsförsäkringsfonden, dels ock utdelning å preferensaktierna i Spritcentralen i enlighet med i nämnda statsrådsprotokoll angivna grunder;*

3:o) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av den enligt punkt 2:o) utfästa garantiförbindelse, avseende kapitalet av de preferensaktier, som komme att tecknas för pensionsförsäkringsfonden, som även inlösen helt eller delvis av stamaktiekapitalet i Spritcentralen.

Genom berörda proposition hade Kungl. Maj:t tillika bragt till riksdagens kännedom förslag dels till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker ävensom till ändringar i bolagsordningen för Spritcentralen, dels ock till avtal angående stamaktiekapitalet i Spritcentralen.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 313, av herr *Reuterskiöld*, samt

inom andra kammaren:

nr 495, av herr *Lithander*,

nr 496, av herr *Lithander*,

nr 497, av herr *Lithander*,

nr 504, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, likalydande med motionen nr 313

i första kammaren,

nr 506, av herr *Magnusson* i Kalmar, och

nr 508, av herr *Ljunggren*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, *Ang. Vin- & Spritcentralen.*

(Forts.)

I) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 196, samt med avslag å motionen II: 495,

a) antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

b) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för dels kapitalet av de preferensaktier i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen intill belopp av 14,600,000 kronor, som komme att tecknas för pensionsförsäkringsfonden, dels ock utdelning å preferensaktierna i Spritcentralen i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder;

c) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av den enligt punkt b) utfästa garantiförbindelse, avseende kapitalet av de preferensaktier, som komme att tecknas för pensionsförsäkringsfonden, som även inlösen helt eller delvis av stamaktiekapitalet i Spritcentralen;

II) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

a) att Kungl. Maj:t ville å statens vägnar med Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen träffa avtal angående upplåtande av rätt att idka partihandel med rusdrycker i huvudsaklig överensstämmelse med ett i betänkandet infört, såsom utskottets förslag betecknat förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker;

b) att Kungl. Maj:t ville å statens vägnar med stamaktieägarna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen träffa avtal angående stamaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med ett i betänkandet infört, såsom utskottets förslag betecknat förslag till avtal angående stamaktiekapitalet i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen;

III) att de i anledning av förevarande proposition nr 196 väckta motionerna I: 313 samt II: 496, 497, 504, 506 och 508 måtte anses besvarade genom vad utskottet under II) i betänkandet hemställt samt förut anført.

Vid det under punkten II a) framställda avtalsförslaget fanns såsom bilaga fogat ett i § 2 av nämnda avtalsförslag omförmält förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

Rörande sättet för betänkandets föredragning yttrade

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: I avseende å föredragningen av föreliggande betänkande får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna II a) och II b) på det sätt, att först föredrages utskottets avtalsförslag paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att näst före § 2 i det under punkten II a) framställda avtalsförslaget behandlas utskottets förslag till de i sagda paragraf avsedda ändringar i Spritcentralens bolagsordning, vilket förslag föredrages paragrafvis, och där så erfordras, momentvis;

att vid behandling av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att förslagets text ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Johan Nilsson i Kristianstad sålunda hemställt bifölls.

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

Punkten I.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten II a).

Utskottets förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker.

§ 1.

Godkändes.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs nu

Utskottets förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

§ 6.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Aktierna — — — 23,500,000 kronor.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill fem för hundra av aktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års vinst bekomma vad däruti brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra rätt till utdelning av vinsten.

Å stamaktierna må av vinsten årligen utdelas endast *sex* för hundra av aktiebeloppet.

Å stamaktierna må av vinsten årligen utdelas endast *fem* för hundra av aktiebeloppet.

Återstående vinst skall, efter det beslutad avsättning till fonder blivit gjord, i den mån den ej enligt § 8 användes för inlösen av preferensaktier eller för sådant ändamål avsättes, inlevereras till kungl. statskontoret för statsverkets räkning.

Då bolaget upplöses, skall innehavare av preferensaktie med förmånsrätt framför stamaktiernas ägare ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, motsvarande aktiens nominella värde jämte fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits. Därefter skall innehavare av stamaktie erhålla vad som motsvarar aktiens nominella värde jämte ränta efter *sex* procent i den mån sådan ej genom utdelning guldits. Övriga tillgångar tillfalla statsverket.

Då bolaget upplöses, skall innehavare av preferensaktie med förmånsrätt framför stamaktiernas ägare ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, motsvarande aktiens nominella värde jämte fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits. Därefter skall innehavare av stamaktie erhålla vad som motsvarar aktiens nominella värde jämte ränta efter *fem* procent, i den mån sådan ej genom utdelning guldits. Övriga tillgångar tillfalla statsverket.

Iakttagas skall att stamaktierna städse motsvara lägst en femtiondedel ($\frac{1}{50}$) av hela aktiekapitalet.

Herr von Geijer: Herr talman! I konsekvens med vad kammaren beslöt under förmiddagen, får jag vid denna paragraf yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare, enligt herr von Geijers yrkande, på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 8.

Godkändes.

§ 10.

Mom. 2 av denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Till ledamot eller suppleant i styrelsen må icke utses den, som äger eller har andel i företag, som självt eller genom dotterbolag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse, ej heller den, som, ändock att han icke äger eller har andel i företag, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

Vad sålunda är stadgat skall dock icke utgöra hinder för att till ledamot eller suppleant i Spritcentralens styrelse utses ledamot eller suppleant i styrelse för dotterbolag till Spritcentralen eller ledamot eller suppleant i styrelse för detaljhandelsbolag med rusdrycker och ej heller för att å bolagsstämma sådant uppdrag lämnas den, som är aktieägare i Spritcentralen.

Vad sålunda är stadgat skall dock icke utgöra hinder för att till ledamot eller suppleant i Spritcentralens styrelse utses ledamot eller suppleant i styrelse för dotterbolag till Spritcentralen och ej heller för att å bolagsstämma sådant uppdrag lämnas den, som är aktieägare i Spritcentralen.

Herr **Bärg**: Vid detta betänkande har jag, i likhet med vad som skett vid det förut behandlade, avgivit en blank reservation. Vid föredragningen av det förra betänkandet klargjorde jag syftet med denna reservation.

Men därutöver åsyftar jag med denna min reservation att få tillfälle att anmäla, att jag finner § 10 i Kungl. Maj:ts förslag mera tillfredsställande än enligt utskottets. Såsom man i andra momentet finner, innebär utskottets förslag, att en ledamot eller suppleant i styrelsen för ett detaljhandelsbolag med rusdrycker skulle anses diskvalificerad såsom ledamot eller suppleant i styrelsen för Spritcentralen. Jag kan nu icke finna någon egentlig förnuftig mening i detta. Visserligen har det framhållits såsom önskvärt, att man håller en sträng särskilnad mellan detaljhandelsbolagen och engroshandelsbolagen, och detta kan ju ur rent principiell synpunkt innebära någonting. Med hänsyn särskilt därtill, att pris- och inköpsnämnden enligt det föreliggande förslaget slopats, kan det finnas ganska starka skäl för att man bereder tillfälle för detaljhandelsbolagen att, om så skulle anses önskvärt, genom att invälja en person jämväl i Spritcentralens styrelse framföra detaljhandelsbolagens synpunkter i sådana angelägenheter, som intressera dem.

Denna fråga kan icke sägas vara någon egentlig nykterhetsfråga. Den har ingenting med detta spörsmål att göra. Om den tilläventyrs skulle ges en sådan innebörd, må jag säga, att — såvitt jag kunnat finna under mitt arbete med dessa ting — rena nykterhetssynpunkter i de flesta bolag jag besökt funnits representerade i bolagsstyrelserna likaväl som i en institution av den

Ang. Vin- & Spritcentralen. beskaffenhet, som vi här avhandla. Ur den synpunkten kan det sålunda inte vara något hinder. För mig förefaller det som om Kungl. Maj:ts förslag har sitt berättigande, och den ändring, utskottet gjort, saknar reellt stöd.

(Forts.)

Med det brytande av principen om solidaritet med utskottet, som redan skett vid behandlingen av föregående fråga, anser jag mig sålunda oförhindrad att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Forssberg**: Herr talman! Jag har i denna fråga samma uppfattning som herr Bärge och har förfäktat densamma i utskottet. Vad som har legat till grund för min uppfattning har varit den omständigheten, att pris- och inköpsnämnden nu kommer att upphöra. 1916 var det två ledamöter av de s. k. systembolagsföreningarna, som tillhörde denna nämnd. Nämndens sammansättning förändrades sedermera, och år 1924 insattes i densamma en systembolagsman.

Nu har ju Kungl. Maj:t för sin del föreslagit, att i styrelsen för Spritcentralen såsom ledamot eller suppleant skall kunna insättas ledamot eller suppleant i styrelse för detaljhandelsbolag med rusdrycker. Då man känner till det sätt, varpå A.-B. Vin- & spritcentralen och systembolagens föreningar arbeta gemensamt, är det icke för mycket begärt, att en systembolagsman skall ha möjlighet att inträda i styrelsen för Vin- & spritcentralen. Det förhåller sig ju på det sättet, att Vin- & spritcentralen är den enda inköpskällan för dessa systembolagsföreningar. Det enda bolag, som dessa föreningar kunna få sina varor ifrån, är sålunda Vin- & spritcentralen. Det råder ju ett så intimt förhållande mellan dessa två affärer, som icke existerar beträffande några andra affärer i Sveriges rike. För att få ett särdeles behagligt — om jag så får säga — samarbete emellan dessa olika bolag, bör Kungl. Maj:t sålunda ha rättighet att, om det finnes lämpligt, sätta in en person, som representerar dessa systembolagsföreningar.

Med den uppfattning jag har vill jag instämma i herr Bärge's yrkande, d. v. s. om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i punkt 2 av § 10.

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är ju inte av någon större betydelse. Då emellertid andra kammaren numera fattat beslut i enlighet med utskottets förslag, synes det mig vara lämpligast, om första kammaren också följer utskottets hemställan i mom. 2 av § 10. Jag kan icke inse, att det är någon nödvändighet; tvärtom kan det i viss mån vara till olägenhet, att man sammanblandar styrelserna, då det gäller partihandelsbolaget Vin- & spritcentralen, och systembolagen. Dessa styrelser hava ju ofta av allmänheten förblandats, när det varit anledning till erinringar mot skötseln av företagen, och man har mycket svårt att skilja på dem. Jag tror, att det skulle vara en viss fördel att dela upp dem. Var och en har ju sina intressen att bevaka. Om man nu antar Kungl. Maj:ts förslag, misstänker jag, att resultatet kommer att bli, att systembolaget här i Stockholm kommer att få en representant i Vin- & spritcentralen, under det att systembolagen i landet i övrigt väl näppeligen torde ha utsikt att få en sådan representant. Att just detaljhandelsbolaget här i Stockholm får en sådan representant i styrelsen för Vin- & spritcentralen, kan jag icke finna något skäl till. Det torde icke vara någon som helst svårighet för styrelserna för dessa olika företag att när som helst sammanträffa och överlägga om sina angelägenheter. De bo i samma hus och ha sålunda mycket lätt att komma tillsammans för att överlägga om sin köpenskap. Med samma rätt som man skulle hava en representant för köparna av Vin- & spritcentralens varor, skulle man kunna pretendera, att säljarna skulle hava en representant i styrelsen. Man kan t. ex. tänka

på råbrännvinsbrännarna, som äro mycket stora leverantörer till Vin- & spritcentralen men som ingalunda äga representation i styrelsen.

Ang. Vin- & Spritcentralen.
(Forts.)

Frågan är naturligtvis icke av någon större betydelse, men jag ber i alla fall att få yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Utskottets ordförande har förklarat, att, därest denna kammare bifaller Kungl. Maj:ts förslag, skulle resultatet av en eventuell sammanjämkning med andra kammaren, som gått med på utskottets hemställan, bliva den, att systembolaget i Stockholm skulle få bli representerat i Vin- & spritcentralens styrelse men icke systembolagen i landsorten. Han förklarade för sin del, att han icke kunde finna någon anledning till att systembolagen i Stockholm skulle intaga någon undantagsställning. Men jag får säga, att systembolaget i Stockholm har en sådan omfattning, att det dock råder en ganska stor anledning för bolaget att kunna vara representerat i Vin- & spritcentralens styrelse och framföra sina och övriga systembolags synpunkter.

Jag får sålunda, herr talman, sluta med att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet **Dahl:** Herr talman! Beträffande denna punkt hava under ärendets tidigare beredning yppat sig skilda meningar, och jag förstår mycket väl, att skiljaktigheter i uppfattning här kunna göra sig gällande. Men när jag för min del stannat vid den ståndpunkt, som propositionen intager, har jag dock funnit, att vissa beaktansvärda skäl kunna tala för en sådan ståndpunkt.

Efter att ingående hava samrått med ledningen för partihandeln har jag kommit till den uppfattningen, att det verkligen är av betydelse för partihandelns ledare att kunna hava intim kontakt redan i styrelsen för detta företag med representanter för detaljhandeln. Ser man närmare på saken, finner man nog, att denna mening har ganska goda grunder. Det är ju i alla fall så, att partihandelns syfte att tillhandahålla varor för konsumenterna förmedlas genom detaljhandelsbolagen. Det måste sålunda för partihandelns ledning vara av värde att i sitt företag hava en omedelbar kontakt med någon representant för detaljhandeln.

Jag har mycket svårt att förstå de bekymmer, som framträda mot denna beblandelse mellan parti- och detaljhandeln. I själva verket åka ju båda i samma kärra. Jag inser inte, att det på något sätt skulle kunna bliva någon farlig nesmittelse för partihandelns ledning att hava hos sig en representant för detaljhandeln. Jag tycker, att det fastmera borde vara till nytta för partihandeln att kunna samråda med en representant för den del av rörelsen som har direkt kännning med konsumenterna.

Detta är visserligen inte någon betydelsefull detalj i det stora komplexet av frågor. Men jag tror, att när meningsskiljaktigheter på denna punkt gjort sig gällande, äro utan tvivel de bättre skälen på den sida, som stöder den mening, vilken kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts proposition. Framför allt kan jag inte förstå, att det ligger någon styrka i det skäl, som uttalades av utskottets ordförande, att andra kammaren redan biträtt utskottets förslag. Vid något tillfälle har man visserligen kunnat få höra, att det av rent tekniska sammanjämkningsskäl skulle vara ändamålsenligast, att inte denna kammare stannade vid ett beslut, som var skiljaktigt från andra kammaren. När man i alla fall genom tidigare i dag fattade beslut står inför nödtvånget av sammanjämkning i flera skiljaktiga punkter, förfaller ju det skälet helt och hållet.

Jag gör naturligtvis inte något yrkande, men jag får säga, att de bästa skälen äro för bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

Herr Forssberg: Utskottets ärade ordförande nämnde, att i viktiga frågor kunde Vin- & spritcentralens styrelse lätt konferera med stockholmssystemets ledning, men det är väl inte samma sak, att man kan konferera med personer, som att en representant sitter i styrelsen. En sådan person har väl en helt annan pondus och en annan ställning. Det gäller här ju så viktiga både inköps- och leveransfrågor, att det behövs sakkunskap, och den finns hos dessa bolagsmän. Den kan ju möjligtvis finnas även hos Vin- och spritcentralen, men det skadar inte att få en man från andra sidan. Det gäller ju på sätt och vis en gemensamhetsaffär gemensam för Vin- & spritcentralen och systembolagsföreningarna, och då är det väl inte för mycket, då det från början funnits systembolagsmän i Vin- och spritcentralens styrelse, att det fortfarande får förbli så.

Då jag i utskottet förde samma talan som nu, förklarades från majoritetens sida, att det var en nykterhetsfråga och att det ur nykterhetssynpunkt var lämpligt, att systembolagsmän icke kommo in i styrelsen. Jag vågar påstå här, liksom jag gjorde i utskottet, att just ur nykterhetssynpunkt är det mycket lämpligt, om systembolagen få bli representerade i styrelsen.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr von Geijer: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet slutade sitt anförande med att säga, att han naturligtvis inte gjorde något yrkande. Jag förstår ju hans skäl, men som jag är oförhindrad att göra ett yrkande, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Denna fråga är visserligen, som det redan sagts från mer än ett håll, icke vidare viktig, men jag kan inte heller anse, att här åberopats några viktiga skäl för att man skulle peta jämväl på denna punkt i Kungl. Maj:ts förslag, och väger jag de skäl, som här i kväll blivit anförda för och emot, förefaller det mig, att Kungl. Maj:t förebragt de bästa.

Jag ber alltså att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Bergman: Herr talman! Om man tänker sig, att en person, som är ledamot av ett detaljhandelsbolags styrelse också skulle bli ledamot av Vin- & spritcentralens styrelse, så har han väl ett arvode, rätt rundligt tilltaget, skulle jag tro, i den förra egenskapen, och det får han också i det senare. Systemet medför det mångsyssleri och hopande av inkomster för olika styrelseuppdrag, som man vid många tillfällen klandrat här i riksdagen och som väl icke av staten bör uppmuntras. Även ur den synpunkten tycker jag det är olämpligt att sanktionera ett samröre. Jag ber att få instämma i utskottets ärade ordförandes yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring, att mom. 2 avfattades på sätt Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Forssberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner § 10 av bevillningsutskottets i betänkande nr 21 framställda förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den ändring, att mom. 2 avfattas på sätt Kungl. Maj:t föreslagit.

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Johan, i Kristianstad begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 50.

§ 12.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av fem revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Till revisor eller suppleant må icke utses den, som äger eller har andel i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restauranter, ej heller den, som, ändock att han icke äger eller har andel i företag, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

Vad sålunda är stadgat skall dock icke utgöra hinder för att å bolagsstämma till revisor eller suppleant utses aktieägare i Spritcentralen eller ledamot eller suppleant i styrelse för detaljhandelsbolag med rusdrycker.

3. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse två revisorer och två suppleanter för tiden från och med en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av dessa revisorer förordnar Kungl. Maj:t den ena att vara revisionens ordförande och den andre att vara jourhavande revisor; och må till jourhavande revisor endast förordnas av handelskammare eller i annan, av Kungl. Maj:t godkänd ordning auktoriserad revisor.

Fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen var för sig utse en revisor och en

3. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse en revisor och en suppleant för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av Kungl. Maj:t förordnad revisor skall vara jourhavande revisor; och må härtill endast förordnas av handelskammare auktoriserad revisor eller person, som äger med sådan revisor jämförliga kvalifikationer.

Av riksdagen utsedda valmän för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga

Ang. Vin- & spritcentralen. bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma. *Begagnas icke denna befogenhet, äger i stället Kungl. Maj:t*

(Forts.)

meddela erforderliga förordnanden.

4. Revisionen sammanträder på kallelse av *ordföranden* minst en gång varje kalenderkvartal och eljest då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

5. Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll.

6. Ersättningar till *de av Kungl. Maj:t*, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

ärligen välja tre revisorer och tre suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

4. *Revisionen utser inom sig ordförande och vice ordförande.*

Revisionen sammanträder på kallelse *första gången av chefen för finansdepartementet och därefter av ordföranden* minst en gång varje kalenderkvartal och eljest då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

6. Ersättningar till *jourhavande revisorn samt de av valmännen för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna* bestämmas av Kungl. Maj:t.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare, i enlighet med herr von Geijers yrkande, därpå att kammaren skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

§ 15.

Godkändes.

Härefter fortsattes föredragningen av *utskottets förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker.*

§§ 2 och 3.

Godkändes.

§ 4.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Det åligger spritcentralen

att under den tid, avtalet gäller, driva partihandel med rusdrycker, på sätt förutsattes i förordningen angående försäljning av rusdrycker,

att vid inköp, tillverkning och beredning av alkoholhaltiga drycker bedriva verksamheten på sådant sätt, att leverantörers och återförsäljares berättigade handelsintressen tillgodoses, att garanti vinnes för en fullt ärlig varubeteckning, och att behörig hänsyn tages till den konsumerande allmänhetens smak och vanor,

att vid försäljning av alkoholhaltiga drycker tillämpa sådana prissättningsgrunder, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, på samma gång som åt bolaget beredes skälig inkomst av rörelsen,

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

Enligt en vid betänkandet beträffande riktlinjer för förvaltningen avgiven reservation hade herrar *Bergman*, *K. Oscar Ericson* i *Oberga*, *Leander* och *Ljunggren* anfört:

»Det i § 4 i förslaget till avtal med spiritcentralen stadgade särskilda åläggandet för bolaget att taga behörig hänsyn till den konsumerande allmänhetens smak och vanor torde knappast — i fråga om sådana varor, som saken här gäller — vara vare sig nödvändigt eller ens lämpligt, vadan det föreslås, att orden 'och att — — — smak och vanor' måtte utgå.

Vi anse sålunda, att nämnda paragraf bör erhålla följande lydelse:

§ 4.

Det åligger spiritcentralen:

att — — — (= utskottets förslag) — — — rusdrycker,

att — — — tillgodoses och att garanti vinnes för en fullt ärlig varubeteckning,

att — — — rörelsen,

samt att — — — sätt.»

Herr **Bergman**: I denna paragraf stadgas bland annat, att det åligger spiritcentralen att vid inköp, tillverkning och beredning av alkoholhaltiga drycker bedriva verksamheten på sådant sätt, att behörig »hänsyn tages till den konsumerande allmänhetens smak och vanor».

Jag får verkligen säga, att när det är fråga om sådana vanor som det här gäller, torde det varken vara nödvändigt eller ens lämpligt, att uttryckligen föreskriva i ett avtal med bolaget ett åläggande, att bolaget skall ta hänsyn till allmänhetens smak och vanor. Den smak, det här är fråga om, är en dålig smak enligt min uppfattning, och de vanor, det här är fråga om, äro ovanor. Det synes då knappast staten värdigt att göra ett sådant uttalande. Om man ser detta i jämförelse med vad som står i rusdrycksförsäljningsförordningen, verkar det även inkonsekvent. I nämnda förordning heter det, att verksamheten skall bedrivas på sådant sätt, att minsta möjliga skada därigenom åstadkommes. Detta är verkligen något som kan vara ett modernt samhälle värdigt att uttala: det är nyttigt och i sin ordning. Jag skulle snarast vara benägen att yrka, ej blott att det, som jag påtalat i den föredragna paragrafen utgår, utan även att något positivt i samma riktning som vad jag anförde ur försäljningsstadgan i stället insattes, men jag skall icke gå så långt. Jag föreslår endast, i förening med mina medreservanter — tillhörande ej blott mitt eget parti utan även ur andra partier — att detta uttryck, om skyldigheten att taga »hänsyn till den konsumerande allmänhetens smak och vanor» måtte utgå såsom både onödigt och olämpligt.

Jag yrkar sålunda bifall till den i detta avseende avgivna reservationen.

Herr **Nilsson, Johan**, i *Kristianstad*: Om herr *Bergman* skulle få sin vilja igenom, när det gäller att sköta dessa monopolföretag, skulle man nog kunna ta vem som helst till att sköta dem, ty han vill ha så dyra och så dåliga varor som möjligt, men det är ju inte meningen, att man skall ge sådana riktlinjer.

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

Vad beträffar de nykterhetspolitiska uppfattningarna, höra de ju strängt taget inte hemma i detta sammanhang. Det är ju detaljhandelsbolagen, som ha till uppgift att i dessa avseenden sköta sin verksamhet i sedlighetens och nykterhetens intresse, och när det gäller att behandla rusdryckslagstiftningen, blir det ju tillfälle att framhäva de synpunkter, herr Bergman vill ha in här. Jag tycker inte, det finns någon anledning att här göra någon ändring.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Leander**: I allmänhet reflekterar icke folk, när det gäller den vara det här är fråga om. För den, som emellertid vill tränga saken närmare in på livet, måste det te sig ganska underligt, att riksdagen, som föregiver sig vara nykterhetsvänlig och anslår medel till rusdrycksbrukets bekämpande och nykterhetens främjande, dock å andra sidan rent av inbjuder folk till att köpa av denna vara och konsumera den i så stor grad som möjligt. Jag kan inte finna, att det ligger någonting annat i detta uttalande, att spritcentralen skall vid tillhandahållande av varor taga behörig hänsyn till den konsumerande allmänhetens smak och vanor. Jag säger, att jag kan inte finna annat än att detta är en uppmaning till allmänheten, att den skall söka förtära denna vara i så stor utsträckning som möjligt. Inte väntar man sig någon så synnerligt stor nykterhetseffekt av att stryka dessa ord, men jag tycker ändå de kunna försvinna, så att de slippa stå där och stöta fosterlandsvännens känsliga ögon. När det nu jämt och ständigt framhållits, att dessa monopolbolag skola sköta sin rörelse affärsmässigt, ligger redan däri en bestämmelse om att de skola även taga hänsyn till att varorna skola kunna gå i marknaden, och därför finner jag det alldeles onödigt, att dessa ord också stå här. De kunna gärna nu försvinna, så att det inte uppstår den här motsägelsen, att riksdagen å ena sidan skall verka för nykterhet och å andra sidan inbjuder till att förtära spritdrycker i möjligast vidsträckt mån.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i den av herr Bergman m. fl. vid betänkandet beträffande riktlinjer för förvaltningen avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner § 4 av bevillningsutskottets i betänkande nr 21 under punkten II a) framställda avtalsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som förordats i den av herr Bergman m. fl. vid betänkandet beträffande riktlinjer för förvaltningen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att

efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, *Ang. Vin- & Spritcentralen.* som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen. (Forts.)

§§ 5—9.

Godkändes.

§ 10.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1. Spritcentralen åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, *styrelsesuppleanterna och revisorerna samt till de av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.*

1. Spritcentralen åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och *styrelsesuppleanterna, till jourhavande revisorn samt till de av valmännen för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.*

2. Spritcentralen må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställt för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

Herr von Geijer: Då denna paragraf torde vara en konsekvens av det motsvarande beslut, som kammaren förut i dag fattat, ber jag att i överensstämmelse med detta beslut få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare, enligt herr von Geijers yrkande, på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§§ 11—16.

Godkändes.

§ 17.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Spritcentralen förbinder sig att tillse:

Spritcentralen förbinder sig att tillse:

att ändring i dotterbolags ordning icke vidtages utan Kungl. Maj:ts medgivande,

att ändring i dotterbolags ordning icke vidtages utan Kungl. Maj:ts medgivande,

att minst två av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse,

att minst två av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse,

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

att de av Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna hos Spritcentralen jämväl utses till revisorer hos dotterbolagen,

att dotterbolag, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhaver rörelsen och anordnar driften på det mest rationella och effektiva sätt,

att dotterbolag icke utan särskilt medgivande från Spritcentralen ikläder sig förpliktelser, som kunna medföra avsevärda utgifter, eller verkställer mera betydande kapitalplaceringar,

att av dotterbolag ej verkställas avskrivningar i vidare mån än enligt de bestämmelser, som enligt § 14 mom. 1 gälla för Spritcentralen,

att av dotterbolag avsättning till fonder icke utan Kungl. Maj:ts medgivande verkställas i vidare mån än enligt lag skall ske,

samt att den vinst å dotterbolags rörelse, som kan återstå sedan avsättning till fonder blivit gjord, icke användes för annat ändamål än till utdelning åt aktieägarna i överensstämmelse med gällande bolagsordning.

(i utskottets förslag:)

att den av Kungl. Maj:t tillsatta revisorn hos Spritcentralen jämväl utses till revisor hos dotterbolagen,

att dotterbolag, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhaver rörelsen och anordnar driften på det mest rationella och effektiva sätt,

att dotterbolag icke utan särskilt medgivande från Spritcentralen ikläder sig förpliktelser, som kunna medföra avsevärda utgifter, eller verkställer mera betydande kapitalplaceringar,

att av dotterbolag ej verkställas avskrivningar i vidare mån än enligt de bestämmelser, som enligt § 14 mom. 1 gälla för Spritcentralen,

att av dotterbolag avsättning till fonder icke utan Kungl. Maj:ts medgivande verkställas i vidare mån än enligt lag skall ske,

samt att den vinst å dotterbolags rörelse, som kan återstå sedan avsättning till fonder blivit gjord, icke användes för annat ändamål än till utdelning åt aktieägarna i överensstämmelse med gällande bolagsordning.

Enligt en vid betänkanDET beträffande styrelsen avgiven reservation hade herr *Lithander*, med instämmande av herrar *Bergman* och *Ljunggren*, på anförda skäl och i överensstämmelse med av honom i motionen nr 496 i andra kammaren framställt yrkande hemställt, att riksdagen ville besluta,

1) att i förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker i § 17 följande tillägg gjordes efter: spritcentralen förbinder sig att tillse:

att avlönade uppdrag med undantag av revisorsuppdrag inom Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen icke tilldelas riksdagens ledamöter;

2) att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t icke måtte tilldela ledamot av riksdagen annat avlönat uppdrag inom Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen än revisorsuppdrag.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Herr Bergman: I avseende å denna paragraf skall jag be att få yrka bifall till den av herr *Lithander* m. fl. avgivna reservationen, som går ut på att avlönade uppdrag inom monopolet icke skola få tilldelas riksdagens ledamöter — revisionsuppdrag undantagna. Det kan ju tyckas, som om det beslut, som fattades i den förra frågan angående tobaksmonopolet, skulle vara prejudicerande för denna fråga — och antagligen blir det väl samma beslut i detta fall —

men sprit och tobak äro dock ju inte alldeles samma sak. Det är väl tämligen säkert, att de varor, som Vin- och spritcentralen handlar med, i stort sett göra större skada än tobaken. Man åtminstone varken kör ihjäl eller slår ihjäl sina medmänniskor efter att ha rökt en cigarr, men det gör man ibland efter en liter, ja efter ganska små kvantiteter sprit till och med. Det förefaller mig därför, att de, som icke velat biträda ett så strängt yrkande i fråga om riksdagens ledamöter när det gällde tobaken, möjligen skulle kunna vara med om det beträffande spriten, där medansvarigheten torde vara ödesdigrare.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Jag utgår ifrån att kammaren i likhet med vad förhållandet varit i övrigt är konsekvent i sina beslut, och därför ber jag endast att få hemställa om avslag på det yrkande, som herr Bergman nu framställt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att kammaren skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag till den nu förevarande paragrafens lydelse, dels ock, av herr Bergman, att berörda förslag skulle godkännas med den ändring, som föranleddes av bifall till den av herr Lithander vid betänkandet beträffande styrelsen avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag samt vidare i enlighet med berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande avtalsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten II a).

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Punkten II b).

Utskottets förslag till avtal angående stamaktiekapitalet i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

§ 1.

Godkändes.

§ 2.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Stamaktiägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga ifrågavarande stamaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av sex procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

(i utskottets förslag:)

Stamaktiägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga ifrågavarande stamaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

Ang. Vin- & Spritcentralen
(Forts.)

Ang. Vin- &
Spritcentralen.
(Forts.)

Herr von Geijer: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare, enligt herr *von Geijers* yrkande, på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande avtalsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten II b).

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens beslut beträffande avtalsförslaget.

Punkten III.

Ifrågavarande motioner ansågos besvarade genom kammarens föregående beslut.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.52 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidne april samt den 2 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Möller* för tiden den 6—den 15 i denna månad.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 486, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, med anledning av väckta motioner, dels angående åtgärder till främjande av eldning med ved, särskilt i statens fastigheter, och dels angående beredande av ökad avsättning för inhemskt bränsle, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 7 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1930/1931 under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 132—135, bankoutskottets utlåtande nr 39, andra lagutskottets utlåtanden nr 30 och 31 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 56—62.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 63, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av domänstyrelsen under år 1929 försålda kronoegendomar m. m.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner *dels* med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1897 (nr 27) för Sveriges riksbank, *dels ock* med förslag till lag, innefattande tillägg till 12 § i samma lag, m. m., måtte uppföras främst och jordbruksutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckta motioner angående bestämmelser om märkning av importerad havre medelst

färgning, sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades särskilda utskottets memorial nr 1, i anledning av remiss från kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition nr 270 angående anslag till fraktlindring å jordförbättringsmedel.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.43 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
